

Camilla Collett

Brev 1863–64

Utgitt ved Mette Refslund Witting og Marius Wulfsberg

NB kilder 2:6
Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no
Oslo 2021

Camilla Collett: *Brev 1863–64*

Utgitt ved Mette Refslund Witting og Marius Wulfsberg

NB kilder 2:6

Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no, Oslo 2021

ISBN: 978-82-7965-502-2 (bokselskap.no),

978-82-7965-503-9 (epub), 978-82-7965-504-6 (mobi)

Portrettet på tittelsiden: Camilla Collett, 1860/61. Ukjent fotograf. Reprofotograf:

Ludvig Grundtvig. Nasjonalbiblioteket blds_01584

Teksten er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere

nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

---

Publisert: desember 2021. Oppdatert: september 2022.

Innledning: Invitasjon til å reise

Marius Wulfsberg

Om formiddagen lørdag 5. september 1863 gikk Camilla Collett om bord på dampskip Kronprinsesse Louise ved Vallø utenfor Tønsberg etter å ha besøkt grevinne Hedevig Wedel Jarlsberg. Hennes plan var å gå i land i Helsingør for å ligge ved Marienlyst Søbad noen uker før reisen skulle fortsette til København, Berlin og Paris.

Hjulbåten 'Kronprinsesse Louise' ved Færder, oljemaleri av Reinholdt Fredrik Boll, ca. 1890(?). Norsk Maritimt Museum/NSM.Ko3077/Digitalt museum/[Wikimedia Commons](#) (public domain)

Offisielt hadde hun begrunnet utenlandsoppholdet med sin dårlige helse. Enkedronning Josephine hadde til og med sendt henne et bidrag på 50 spesidaler etter at statsminister Georg Sibbern hadde fortalt henne at forfatterinnen av *Amtmandens Døtre* planla en reise for sin «Helbreds Skyld».ⁿ¹ Også overfor svigerfamilien hadde Collett lagt vekt på at et utenlandsopphold ville gi henne «Styrke for Sind og Legeme».ⁿ²

De siste årene hadde hun arbeidet med flere nye manuskripter og ligget i forhandlinger med både forleggere og svigerfamilien. Hun hadde utgitt annenutgaven av *Amtmandens Døttre* på Gyldendalske Boghandel i 1860, *Fortællinger* på P.F. Steensballe i 1861 og *I de lange Nætter* på J.W. Cappelen i 1863, samt skrevet den politiske satiren *Et undersøisk Parlament*, som nettopp var kommet fra trykken. I tillegg hadde hun i 1862 foretatt et skifte og fordelt det som var igjen av formuen mellom de to sønnene hun hadde gitt fra seg.ⁿ³ Siden hadde hun levd av en livrente på 100 spesidaler årlig fra enkekassen samt sitt forfatterskap og sin penn. På grunn av hennes økonomiske situasjon hadde vergen Ole Andreas Brynie på Colletts vegne søkt kongen om et gratiale på 40 spesidaler både i 1862 og 1863.ⁿ⁴ Søknaden førte i sin tur til at hun ble innstilt til en forhøyet pensjon, blant annet fordi hennes «Helbred paakræver en bekosteligere Levemaade end ellers kunde finde Sted.»ⁿ⁵ Hennes helse og økonomi var med andre ord blitt et offentlig anliggende.

Et vendepunkt

Fra Colletts utenlandsreise i 1863–64 finnes det 38 bevarte brev, hvorav 33 er i Nasjonalbibliotekets eie. Det er disse vi utgir samlet i *Brev 1863–64*. Til sammen gir de et bilde av hennes hverdagslige gjøremål, hennes økonomiske bekymringer og hennes litterære ambisjoner under utenlandsoppholdet.ⁿ⁶ Men reisen var også et vendepunkt i Colletts liv, korrespondanse og forfatterskap. Det var den første lengre reisen hun foretok alene etter at hun ble enke i 1851. Hennes tre eldste sønner var i gang med studier, og den yngste hadde hun plassert hos svigerinnen Sophie Steenstrup. Etter planen skulle reisen vare et års tid, men den ble på mange måter starten på hennes liv som omreisende forfatter. Resten av livet reiste hun omkring i Europa og bodde på pensjonater, hoteller og utleileiligheter i Christiania, Stockholm, København, Paris, Berlin, Dresden og Roma.ⁿ⁷ Den rastløse og rotløse livsformen satte i sin tur preg på hennes korrespondanse og forfatterskap.ⁿ⁸ I både brevene og i de publiserte reiseskildringene hun skrev under utenlandsoppholdet, finner vi en rekke personlige og essayistiske beskrivelser av å reise med dampskip, av storbyliv, av sosialt samvær på pensjonater og av møter med norske kunstnere i utlandet.

Brevene i denne utgaven kaster derfor lys over hvorfor Collett valgte å leve et liv på reise uten et hjem å vende tilbake til. Det kan se ut som om hun under

utenlandsoppholdet oppdaget at reisen var en særegen livsform og ikke bare et middel til å komme seg fra et sted til et annet. En av de første gangene hun satte ord på denne oppdagelsen, var i et brev til Hedevig Wedel Jarlsberg skrevet etter at hun hadde flyttet inn i en leilighet i Christiania i oktober 1864. I det ser hun tilbake på «Bevægelsens, Nydelsens men ogsaa Lidelsens Aar» og skriver:

Ude har jeg havt det godt og skrækkelig ondt – begge Dele. Hovedsummen er dog den Erkjendelse at man *kunde* leve herlig, *herlig* ude, naar man først har *lært det*. Og alene denne Erfaring, som jeg har taget med hjem, er en Reise Værd.¹⁹

Hedevig Wedel Jarlsberg, litografi av H. C. Olsen, ukjent datering. Norsk portrettarkiv, Riksantikvaren (public domain)

Endret reiserute

Det skal ha vært blikkstille og yndig formiddag da dampskipet seilte ut Christianiafjorden. Men ved Færder fyr møtte det motvind, som ifølge Collett steg til storm. «[D]øm om hvilke Tilstande, da Skibet var overfyldt af Mennesker», skrev hun noen dager senere fra Hotel Phønix til sønnen Alf Collett.ⁿ¹⁰ I brevet forteller hun at hun allerede under overfarten hadde endret reiseplaner, og dratt rett til København og tatt inn på hotellet mandag 7. september. Ifølge *Berlingske Tidende* dagen etter skrev hun seg inn på hotellet som «Fru Professorinde Collett fra Christiania», og ikke med sin offisielle tittel «Enkefru Collett».ⁿ¹¹ Det er likevel ikke det første tegnet på at hun var ute i et annet ærend enn å styrke sin sjel og sitt legeme. Det første tegnet er at hun ikke fulgte sin plan og gikk i land i Helsingør for å ligge ved kurbadet.

Det nevnte brevet ble skrevet på Jarlsberg grevskaps brevpapir antakelig om morgenens onsdag 9. september. I likhet med de aller fleste brevene fra oppholdet i København og Berlin høsten og vinteren 1863, er det stilet til Alf Collett. Han var hennes fortrolige og fungerte nærmest som hennes sekretær. I brevet forklarer Collett hvorfor hun endret reiseruten – og hun blander sammen Marienlyst med det langt mer berømte kurbadet Marienbad i Böhmen.

Min Plan var allerede fattet ombord ganske at opgive Marienbad, og tage lige hid. Hvad skulde jeg i ondt Veir foretage mig ved det allerede forladte Badested hvor jeg ikke kjendte et Menneske, kaste Penge bort for ingen Ting, medens jeg for dem dog altid kan have noget godt her i Kjøbenhavn. Det forbød sig desuden selv at komme i Land i rygende Storm den bælmørke Aften til et fremmet Sted. saa maatte jeg gaa hid til K. hvor jeg Mandags Formiddag ligeledes *maatte* thi her var intet Valg tage op til Hotellet. Veiret har siden været ondt, og forhindret mig i at søge alvorlig efter et andet Logi thi her kan jeg jo ikke blive.ⁿ¹²

Hotel Phønix, litografi, ca. 1860, ukjent opphavsperson. [Wikimedia Commons](#) (public domain)

Det er ikke bare den rastløse skildringen som gir oss et hint om Colletts liv på reise. Minst like slående er hennes forklaring på hvorfor hun endret reiserute. Vi ser at den første forklaringen straks fører til en annen og så en tredje. Opphopningen får forklaringene til å minne om unnskyldninger, og gjør det nærliggende å anta at avsenderen ikke bare hadde Alf Collett i tankene, men regnet med at brevet ville bli lest av og referert til de tre andre sønnene og svigerfamilien. Viktigere i denne sammenhengen er likevel årsaken til at Collett endret reiserute. Var det for å bruke pengene på noe bedre i København? Eller skyldtes det vær og vind og tilfeldigheter?

En forfatterinne i København

De første dagene i København oppsøkte hun venninner og bekjente fra tidligere opphold. Hun besøkte norske Edvarda Sophie Halkjer og skuespilleren Johanne Louise Heiberg i «hin skjønne Leilighet».ⁿ¹³ Dessuten besøkte hun ekteparet Caroline og Hans Thomas Sødring. De hadde hun blitt kjent med under arbeidet med annenutgaven av *Amtmandens Døttre*. I likhet med en samtale hun hadde med forleggeren Frederik Hegel om sin siste bok, tyder visitten hos Sødrings på at Collett var ute i et litterært ærend. Ikke bare hadde Caroline Sødring lest korrektur på annenutgaven av *Amtmandens Døttre*, men Collett hadde vinteren 1861 bedt om ekteparets vurdering av en tysk oversettelse av boken. For å kaste lys over Colletts reise og ikke minst brevene fra Berlin, kan det være på sin plass å nøste opp historien om denne oversettelsen. Den tar oss nemlig fra Christiania og

København til Wien og Berlin, og gir oss et bilde av det litterære nettverket Collett forholdt seg til.

Amtmandens Døttre ble oversatt til tysk «samme Vinter den kom ud, uden mit Vidende», forteller Collett i et av reisebrevene hun skrev under oppholdet i Berlin. Av sammenhengen går det frem at det dreier seg om vinteren 1860–61.ⁿ¹⁴ I reisebrevet nevner hun ikke hvem som sto for oversettelsen. I brevene får vi derimot vite at det var hennes venninne Hedevig Maribo.ⁿ¹⁵ Men hvem var hun?

Hedevig Maribo, fotografi av Claus Knudsen, ukjent datering. Nasjonalbiblioteket (blds_12965)

Hedevig Maribo ble født Sonnleithner og vokste opp i Wien. Hun giftet seg i 1842 med sin fetter, den norske juristen og kunsthistorikeren Wilhelm Adelsten Maribo, og ekteparet bosatte seg i Christiania. Hun beskrives ofte som en fremmed europeer i den norske hovedstaden. «En kjender jeg, hvorvel iblandt os fremmed», heter det for eksempel i Colletts dikt «Hedevig Maribo. Født Sonnenleithner.»ⁿ¹⁶ I en artikkel i kvinnedagsbladet *Urd* får vi i tillegg et glimt av hennes oppvekst. «Hun kom fra et hjem, hvor kunstens og litteraturens mænd færdedes, hvor f. eks. dikteren Grillparzer, som husets nære slekting, var en stadig gjest.»ⁿ¹⁷ Hennes foreldre var Joseph og Wilhelmine Sonnleithner. Om moren finnes det få opplysninger utover at hun var født Maribo og kom fra en kjent jødisk slekt i København. Faren vet vi spilte en sentral rolle i Wiens musikkliv. Han var utdannet

jurist og arbeidet en periode som direktør ved Theater an der Wien. I den forbindelse skrev han librettoen til Ludvig van Beethovens opera *Fidelio* og var senere med på å stifte flere musikkforeninger.ⁿ¹⁸ Også Hedevig Maribo engasjerte seg i foreningsarbeid, og er i dag mest kjent for å ha vært med på å stifte Læseforeningen for Kvinder i 1874. Men helt siden 1850-tallet gjorde hun seg bemerket med sitt sosiale engasjement og arbeid for å bedre kvinners stilling.ⁿ¹⁹ Det går også frem av det allerede nevnte diktet av Collett. En håndskrevne versjon av diktet førte Collett inn på forsatsbladene i det eksemplaret av *Sidste Blade* (1868) hun ga Maribo i november 1867. I ektemannens opptegnelser på forsatsbladene omtales eksemplaret også som et «Mæcenat-Exemplar».ⁿ²⁰ Det kan tyde på at Hedevig Maribo hjalp og støttet Collett også på andre måter enn ved å oversette annenutgaven av *Amtmandens Døtre*.

Etter at Collett hadde skaffet seg oversettelsen, henvendte hun seg som nevnt til ekteparet Sødring. I et brev til Caroline Sødring vinteren 1861 skriver hun: «Det er min Agt, hvis Gud saadant tillader, at drage ned paa et kort Besøg tidlig i Vaar for grundig at conferere med Dem og Sødring om den tydske Oversættelse, at den betimeligt og bedst muligt 'genießbar' for Tydskerne kan komme ud.ⁿ²¹ Etter å ha konferert med Sødrings, sendte hun oversettelsen til dikteren og professoren Theodor Mundt i Berlin for å få hjelp til å finne en forleger. Hun hadde blitt kjent med ham under sitt opphold i Hamburg i 1838.ⁿ²² Men da Mundt ble syk og døde høsten 1861, gikk «det Hele istaa, og jeg tænkte længe ikke mere paa det.»ⁿ²³

Under besøket hos Sødring i 1863 kan det se ut som om Colletts ambisjoner hadde vokst. Det var ikke bare snakk om å få utgitt den tyske oversettelsen, men også hennes øvrige bøker. I alle fall heter det i et brev til Alf Collett: «Hos Sødrings var jeg, de raadede mig til strax jeg kom til Berlin for at gjøre alt for at faa mine Bøger oversatte og udgivne i Trykken – helst til Prøve som Feuilleton i et læst Blad.»ⁿ²⁴ For å bedre sine muligheter tenkte Collett å oppsøke Johann Martin Lappenberg i Hamburg, som hun også kjente fra sitt tidligere opphold, for å få råd og anbefalinger.

Det ser derfor ut til at en av hensiktene med reisen var å etablere seg som forfatter i Tyskland. På 1860-tallet var det økt interesse for norsk litteratur i Tyskland. P.C. Asbjørnsen hadde helt siden 1840-tallet fått sine bøker utgitt på tyske forlag og i 1859 hadde Bjørnstjerne Bjørnsons *Synnöve Solbakken. Eine Erzählung* vakt oppsikt. Da Collett for eksempel møtte den tyske forfatteren Berthold Auerbach i Berlin, kunne han fortelle at begge «havde skrevet 'wundervolle Sachen'», især

Bjørnson.ⁿ²⁵ Det er grunn til å tro at også Collett ville forsøke å etablere seg som europeisk forfatter og slik øke sitt renommé og marked.

Konflikt i Berlin

Lørdag 3. oktober våknet Collett på Hotel Phønix «med en Skræk for at blive her helt til Torsdag».ⁿ²⁶ I stedet for å vente på den månedlige utbetaling fra Brynie, lånte hun penger for å gjøre opp hotellregningen og komme seg videre. Igjen endret hun reiserute. Hun reiste ikke om Hamburg for å oppsøke Dr. Lappenberg, men tok dampskip Orion til Stettin og tog derfra til Berlin, som hun ankom om ettermiddagen fredag 9. oktober. Etter en uke på et hotell, hjalp Baronesse von Kloest henne med å finne et rimeligere pensjonat hos Hauptmand von Pütter og dennes kone i Ritterstrasse. Der bodde også søstrene Ida og Erika Lie som skulle bli hennes hjelpere og venninner. Det ble imidlertid ikke baronessen. Allerede i det første brevet fra byen, skriver hun: «Indesluttede Brev til Fru Maribo kan Du læse forsegla og bringe hende – Du vil deraf see hvordan det staar sig med mine literaire Udsigter, og at jeg er kommen i en slem Konflickt med Baronessen».ⁿ²⁷

Baronesse von Kloest.

Baronesse von Kloest, litografi i Lorentz Dietrichsons *Svundne tider*, bind 2, 1899 ([nb.no](#))

Baronesse von Kloest er blitt omtalt som alle nordmenns venninne i Berlin og hennes hjem var et møtested for norske kunstnere og forfattere.ⁿ²⁸ Hun var en beundrer av norsk litteratur, og til Colletts overraskelse viste det seg at hun også hadde oversatt *Amtmandens Døttre*. Høsten 1863 fantes det med andre ord to oversettelser av boken i Berlin! Det førte til at Colletts forsøk på å finne en forlegger foregikk under «vanskelige litterære forhold».ⁿ²⁹ Det begynte med at hun prøvde å finne enken etter Theodor Mundt, den tyske forfatterinnen Clara Mundt. Hun utga sine romaner under pseudonymet Louise Mühlbach og «var her den Nærmeste og Eneste, som jeg kunde henvende mig til om Raad og Bistand.»ⁿ³⁰ Da hun ikke kunne finne henne, tok hun i stedet kontakt med «Professor Stahr og hans Kone – Fanny Lewald.» Men Lewald ga Collett «ingen Opmuntring, intet Raad». Heller ikke det tidligere medlemmet av hollenderkretsen, Jakob Løkkes bestrebelselser på å finne en forlegger, førte frem.ⁿ³¹

I slutten av november hadde hun også begynt å tvile på oversettelsens kvalitet, og forholdet til Baronesse von Kloest ble stadig mer anstrengt. «Baronessen venter nu kun grisk paa at der intet bliver af med den, thi saalænge har hun lovet at lade sin bero. At tilbyde mig sin 1/3 Part omt. af Bogen, eller tilbyde at gjennemgaa min, som synes at ligge enhver nobel Sjel saa nær, det falder hende ikke ind.»ⁿ³² Det

hele endte med at *Die Amtmanns-Töchter. Eine Erzählung von Camilla Collett.* *Deutch von Baronin von Kloest* utkom på Wolfgang Gerhards forlag i Leipzig i 1864.ⁿ³³ Paradoksalt nok var det første gang boken ble publisert under Colletts eget navn. Den fikk en lunken anmeldelse i tidsskriftet *Deutsche Museum* som ble gjengitt i *Aftenbladet*. Det er ingen ting som tyder på at Collett festet seg ved utgivelsen eller reagerte på at hun ble tillagt forfatterskapet og mistet sin anonymitet.ⁿ³⁴

Die
Amtmanns-Töchter.

Eine Erzählung
von
Camilla Collet.

Deutsch
von
Baronin von Kloest.

I.

Leipzig,
Wolfgang Gerhard.
1864.

Die Amtmanns-Töchter. Eine Erzählung von Camilla Collett, 1864. [HathiTrust Digital Library](#) (public domain)

At hun ikke fikk utgitt oversettelsen var imidlertid et økonomisk og litterært tilbakeslag for Collett. Økonomisk fordi hun ikke hadde noen rettigheter i Baronesse von Kloests oversettelse, og litterært fordi hun ikke fikk etablert en kontakt med et tysk forlag som kunne utgi hennes øvrige bøker.ⁿ³⁵ Drømmen om å etablere seg som europeisk forfatter endte i stedet med at hun brant Hedevig Mariboes oversettelse.ⁿ³⁶ Etter å ha informert de to oversetterne om utfallet av sine forsøk på å finne en forlegger, var hun på bunnen og blakk i Berlin.

Saa var jeg henne hos Baronessen og meldede hende huin Seir, den fatale Fru Maribo ogsaa! som skulde gaa hen, naar hun ikke kan skrive; thi det vrimler ogsaa *af orthographiske Feil!* Du maa gjerne fortælle Thaulows og hvem Du vil dette. Værst er det at jeg har spildt min Tid paa dette skrækkelig kjedelige Sted og lidt ondt som en Hund. Baronessen *kunde ikke laane mig Penge*. Nu faar jeg see i Morgen Gud ved hvad jeg skal gjøre! Jeg faar spørge Vexelleren.ⁿ³⁷

Collett blir korrespondent

Å reise innebar for Collett ikke bare å gi seg vær og vind, tilfeldige møter og uventede omstendigheter i vold. Allerede i brevene fra København gir hun utsyn for å ha vært plaget av ensomhet, melankoli og frykt for hvordan det skulle gå henne «paa Reisen ud mellem Luther Fremmede!»ⁿ³⁸ Bedre ble det verken under oppholdet i Berlin eller i Paris. Også i brevene derfra finnes det et skifte i stilleie fra det opprømte og forventningsfulle til det mest fortvilte, nedtrykte og nesten desperate i skildringene av pensjonatene, menneskene hun møter og omgås, livet i storbyene og sine økonomiske bekymringer. Slik skiller brevene seg markant fra reiseskildringene hun skrev for *Illustreret Nyhedsblad*. Der samler hun inntrykk og observasjoner som bearbeides og gis en langt mer stilisert og litterær form.

I de første brevene fra Berlin beskriver hun detaljert pensjonatet og omtaler vertskapet i rosende vendinger. Hun skildrer møtet og samværet med de to søstrene Erika og Ida Lie. De hadde siden 1861 studert klaver ved Theodor Kullaks Neuer Akademie der Tonkunst, som hadde vært åpent for kvinnelige elever siden 1855.ⁿ³⁹ Særlig festet hun seg ved Erika Lies talent. Hun ble senere lærer ved akademiet og underviste blant annet Agathe Backer før de to gjorde seg bemerket på Europas konsertscener – og av pianisten og dirigenten Hans von Bulow fikk kallenavnet «flygelsøstrene».ⁿ⁴⁰ Det går også frem at det var Ida Lie som satte Collett i kontakt med sin fetter og svoger, Jonas Lie. Han var ennå ikke blitt forfatter, men arbeidet som sakfører på Kongsvinger. Etter å ha slått seg opp på trelasthandel, hadde han kjøpt *Illustreret Nyhedsblad* og med Paul Botten-Hansen som redaktør gjort det til et viktig litterært organ. Vi får dessuten vite at han var en raus betaler. Ved å signere reiseskildringene med «Forfatterinden af Amtmandens Døttre», ville «det sætte ham i stand til at honorere bedre – meget bedre.»ⁿ⁴¹

Erika Lie, fotografi av D.G. Nyblin, ukjent datering. Nasjonalbiblioteket (blds_03627)

Etter hvert som forviklingene omkring den tyske oversettelsen strammet seg til, er det tydelig at hun begynte å skrive for alvor. I brevet til Alf Collett 23. november 1863 heter det at hun «i de sidste Par Uger har arbeidet flittig – skrevet» på en «Række Feuilletoner». Det første brevet til Lie er skrevet kort tid etter at Baronesse von Kloest har gått seirende ut av deres konflikt om oversettelsen. Det er nok en grunn til at Collett både var blitt mer ambisiøs på «Bladartikernes» vegne og begynte å forhandle om honorar. «Saalænge jeg har Børn at sørge for, er jeg jo dessverre nødt til at tage ogsaa den praktiske Side af Sagen i Betænkning», skriver hun fra Berlin i slutten av desember 1863.ⁿ⁴² I det neste brevet til Lie er hun enda mer ambisiøs både økonomisk og litterært.

Hin Skizze fra Charlottenburg, som Ida Lie har omtalt til Dem, kan jeg desværre ikke afsee, den afviger i sit hele Anlæg og Stemning ganske fra Feuilletonens Art. [...] Jeg kunde ikke beregne den anderledes, end jeg kan faa den honoreret i en Bog og saa ubeskeden kan jeg ikke være at tilbyde noget Blad den, til denne Pris. Jeg maa fortælle Dem at jeg gjelder for et rent Uhyre mellem vore Forlæggere og Forfattere hjemme [...].ⁿ⁴³

Det fascinerende med brevene til Jonas Lie er at de viser hvordan «Forfatterinden af Amtmandens Døttre» nok en gang kom den fortvilte og nedbrutte Collett til unnsætning. Etter å ha vært på bunnen og blakk skriver hun seg med reiseskildringene ut av den vanskelige litterære og økonomiske situasjonen hun hadde havnet i – nesten slik hun hadde forvandlet seg fra «Enkefru Collett» til «Forfatterinden af Amtmandens Døttre» med sine tidligere bøker. Med honoraret kunne hun forsørge sønnene og blant annet finansiere Alf Colletts sommerferie – en fottur i den norske fjellheimen. Både i brevet til Oscar Collett 27. april 1864 og til Robert Collett 3. juni 1864 går hun i rette med sine sønners fremtidsplaner, gir råd og formaner dem til å velge sine karrierer med omhu. I brevet til Oscar Collett tar hun dessuten klar stilling i den da pågående krigen mellom Danmark og Det tyske Forbund om Slesvig og Holstein.

Også i brevene til menneskene hun møtte og pleiet omgang med i Paris er tonen selskapelig og vennskapelig, og særlig brevene til sin slekting, maleren Peter Nicolai Arbo, gir små øyeblikksbilder av kunstnermiljøet i Paris. Hun hilser fra pianisten og komponisten Thomas Tellefsen og inviterer ham på middag i hans hjem.ⁿ⁴⁴ Sammen med sin venninne, oversetteren og korrespondenten Marie Colban, besøkte hun hans atelier. Hun skrev til sitt forbilde, forfatterinnen George Sand, og ba om audiens, antakelig for å skrive et portrett av henne tilsvarende det hun allerede hadde skrevet av den tyske forfatterinnen Fanny Lewald. Men Sand hadde nettopp forlatt byen sammen med mannen som har fått tilnavnet «Sands siste elsker», kunstneren Alexander Manceau, og flyttet ikke tilbake før i november.ⁿ⁴⁵ Det var antakelig grunnen til at brevet aldri ble besvart.

Krise i Paris

Men det finnes også eksempler på at de økonomiske bekymringene og følelsen av ensomhet blir enda sterkere i Paris enn i Berlin – særlig er det tilfellet i brevene til Alf Collett og Marie Colban. Første gangen disse følelsene kommer til uttrykk er i et brev skrevet kort tid etter at Brynie hadde informert henne om utfallet av søkeren om pensjon. Brevet fra Brynie er tapt, så vi kjenner ikke det eksakte innholdet. Men til Alf Collett skriver hun 18. mars 1864: «Den Efterretning om Pensionen som han endelig beqvemmer sig til at meddele mig, forandrer ikke Tinget ser jeg, fremdeles de samme 36 ½, den skal altsaa ikke kunne rive mig ud af min nedkuede

Stilling her.» I enda større grad enn oversettelsen hun ikke fikk utgitt, ser nyheten om pensjonen ut til å ha ført til en økonomisk, eksistensiell og litterær krise.

Jeg er langt fra rask, jeg er ligesom sløv, og nerveus i en Grad som jeg endnu ikke har kjendt. Hvorledes kan det være anderledes! Mangel paa al Adspredeelse, medens den vinker og lokker fra alle Kanter. en evig nagende Uro – og – *alene* til at bære denne Qval! Penge – en Sum Penge, maa der skikkes! For Gud i Himlens Skyld, bed dog Brynie optage et Laan – sælg mine Møbler! er det bedre at jeg ligger her og dør? Tænk Dig min Ensomhed her i en Pension, hvor der er nok af Mennesker, alle Vildfremmede, der ansee det at at [sic] være fattig eller i Nød næsten for værre end noget moralsk Slet – Alene næsten bestandig paa mit Tagkammer i 5te Etage!ⁿ⁴⁶

For å forstå denne krisen er det nødvendig å lese brevet i lys av Colletts økonomiske situasjon og kamp for enkers og forfatterinners kår. I flere år hadde hun vært opptatt av regjeringens og Stortingets behandling av enker. Det er blant annet tema i *Et undersøisk Parlament* (1863). Dessuten hadde hun i reiseskildringen i *Illustreret Nyhedsblad* om den tyske oversettelsen av *Amtmandens Døtre* gjort seg noen betrakninger om forholdet mellom forfattere og forfatterinner. Der forteller hun at hun alltid hadde valgt å alliere seg med forfattere for å få råd og bistand fordi mannlige forfattere ikke ser på forfatterinner som likeverdige. Det skal ifølge Collett ha vært grunnen til at forfattere oppførte seg ridderlig overfor forfatterinner på litteraturens kamparena. Men i samme passasje påpeker hun at denne nedvurderingen av forfatterinner ikke bare forekommer blant forfattere, men «[d]esværre for alle kvindelige Kunstnere, bestaar Storthing og Regjeringer ogsaa blot af Mænd, der dele denne rodfæstede Anskuelse af Ulighed». ⁿ⁴⁷ Det fører til at «saamangen trængende Kunstsøster, der ikke forlangte bedre end at stilles i Klasse med ganske almindelige støvlebærende Dødelige», blir avspist med komplimenter for deres kvinnelighet, men ikke kan livnære seg av sitt virke.

De økonomiske betingelsene for kvinnelige kunstnere i Norge var også bakgrunnen for hennes dikt «Et Farvel». ⁿ⁴⁸ Det skildrer kvinnelige kunstnere som reiser utenlands for å prøve å leve av sitt arbeid. Den politiske bakgrunnen for diktet så vel som for hennes betraktning i den nevnte reiseskildringen, var at kvinnelige kunstnere ikke ble tildelt forfatterstipender og kunstnergasjer av Stortinget. Mens forfattere som Ivar Aasen, Andreas Munch, Bjørnstjerne Bjørnson og senere Henrik Ibsen ble tildelt årlige bidrag på 400 spesidaler av Stortinget, ble Collett avspist med gratialer på 40 spesidaler både i 1862 og 1863. At det ikke bare var

Collett som oppfattet dette som urettferdig, var nok grunnen til at Finansdepartementet i 1864 innstilte henne til en forhøyet pensjon på 80 spesidaler årlig.ⁿ⁴⁹ Antakelig var det Georg Sibbern som sto bak initiativet. I brevvekslingen mellom ham og regjeringens leder, Frederik Stang, om tildelingen av det nevnte gratialet på 40 spesidaler i 1863, skriver han at Collett bør få ytterligere økonomisk støtte i «Egenskab af Forfatterinde». I et brev datert 24. januar 1863 heter det:

Jeg vilde ønske, at yderligere Understøttelse kunde paa nogen Maade tilveiebringes for Fru C. i hendes Egenskab af Forfatterinde. Man viser Gavmildhed mod Forfattere, og der er ingen Grund til at udelukke Forfatterinder.ⁿ⁵⁰

I innstillingen året etter la departementet vekt på at «Enkefrau Collett» hadde «4 til dels uforsørgede Børn» og levde av en livrente på 100 spesidaler årlig.ⁿ⁵¹ Dernest kom at hennes «helbred paakræver en bekosteligere Levemaade, end ellers kunde finde sted, ligesom det befrygtes, at Næringsssorger ville være til Hinder for hendes litteraire Sysler.» Endelig begrunnet departementet innstillingen med at hun var datter av en av «Rigsforsamlingens fremtrædende Medlemmer», den offentlig anerkjente Nicolai Wergeland. Den 30. januar ble innstillingen «bifalt med Kongelig Resolution», og videresendt til Gage- og Pensions-Komiteen.ⁿ⁵²

I referatet fra Stortingskomiteens behandling redegjøres det først for departementets innstilling, dernest for mindretallets innvendinger mot komiteens flertall, før referatet munner ut i følgende konklusjon: «I Overensstemmelse med Flertallets Mening indstilles som 51de Post: Den for Enkefrau Collett opførte Pension fastsættes til 40 Spd. Aarlig.»ⁿ⁵³ Med andre ord la ikke komiteen vekt på Colletts «litteraire Sysler», men betraktet henne først og sist som enke etter Peter Jonas Collett. Til forskjell fra det litterære og økonomiske tilbakeslaget i Berlin, later det til at Collett aldri kom til å legge bak seg denne erfaringen. Svart på hvitt går det frem at hennes sivile status som «Enkefrau Collett» ble tillagt større vekt av Stortingskomiteen enn hennes forfatterskap som «Forfatterinde af Amtmandens Døttre».

Det første ikke bare til en økonomisk krise, men også eksistensiell. Som det går frem av sitatet ovenfor førte det til en erfaring av en form for ensomhet av det ekstreme slaget – «Tænk Dig min Ensomhed her i en Pension». I et brev til Marie Colban mot slutten av Parisoppholdet, beskriver hun hvordan reisen har forsterket hennes følelse av ensomhet.

«Ogsaa min Eiendommelighed har Reisen udviklet. Jeg er bleven mig min Ensomhed mere bevidst end nogensinde, vender mere sky for Mennesker tilbage, end før. Du er gaaet op i det som Din Natur har draget Dig hen mod; i Verden, jeg gaar tilbage i min drømmende, kolde, lydløse Ensomhed.ⁿ⁵⁴

Endelig førte både den økonomiske situasjonen og den eksistensielle ensomheten til at «Forfatterinden af Amtmandens Døttre» skrev den sterkeste reiseskildringen fra hele utenlandsoppholdet. Av «Pensioner i Paris» går det frem at hun brukte våren på å lese Honoré de Balzacs betrakninger over forfatterens oppgave – «at skildre Selskabet i sin Helhed». Hun oversatte også det hun kaller hans «frygtelige Skildring» av et pensjonat i åpningen av hans roman *Le père Goriot* (1833). I tillegg skildret hun livet på det pensjonatet hun selv bodde på det meste av tiden. Der benyttet hun anledningen til å reflektere over den dype følelse av kjedsomhet engelskmennene kaller «Ennui». «Og denne britiske – Kjedhed – Kjedsomhed er endnu noget Andet, thi da er man endnu ikke kjed af sig selv – kan ikke rummes i de almindelige Pensioner i Paris [...].»ⁿ⁵⁵ Men enten det var ved å studere det sosiale livet på pensjonatet eller det tre dager lange besøket i Versailles som avsluttet oppholdet, så skrev «Forfatterinden af Amtmandens Døttre» nok en gang Collett ut av krisen. I alle fall om vi kan tro hennes siste tekst om oppholdet. «Mere fra Paris» ble riktignok skrevet etter hjemkomsten og først publisert i *Sidste Blade* (1868). Men der beskriver hun hvordan byen forvandler selv de mørkeste sinnstemninger til glede:

«Paris kan fremkalde en mørk Stemning, men vanskelig vedligeholde den. Man kan gaa ud for at søge Sporene af den gamle By, fordybe sig i dem, rives hen i dem; men Dagens skjønne, glade Paris vil ende med at indtage sin Plads inden man naar hjem.»ⁿ⁵⁶

Rue Castiglione, Paris, gravering, 1862, ukjent opphavsperson. Gallica Digital Library/[Wikimedia Commons](#)
(public domain)

Bevegelse, nytelse, lidelse

Reisen ble ikke slik Collett hadde sett for seg. Da hun vendte tilbake til Christiania i august 1864, hadde hun ikke funnet en forlegger til den tyske oversettelsen av *Amtmandens Døttre*. Det er heller ingen ting som tyder på at hun fortsatt tenkte på å få sine bøker utgitt i Tyskland og forsøke å etablere seg som europeisk forfatter. Men hun hadde skrevet seks reiseskildringer for *Illustreret Nyhedsblad* hvor hun hadde skildret sine inntrykk fra Berlins og Paris' gater, folkeliv og pensjonater. Hun hadde utforsket en ny måte å skrive på, tøyd grensene for hva som kan kalles føljetong, bladartikkel og reiseskildring. I disse hadde hun samlet inntrykk, gjort seg sine betraktninger om forskjellen mellom vår egen lille parveny Christiania og kontinentets storbyer. På den måten hadde hun gitt form til sine erfaringer av både å reise og å skrive. Dessuten hadde hun stoff til flere. For i de påfølgende bøkene – *Under ljusa Dagar* (1866) og *Sidste Blade* (1868) – finnes det ikke bare bearbeidede versjoner av de tidligere publiserte tekstene, men også et knippe nye skildringer fra Berlin, Paris og til og med Marienlyst Søbad, som hun besøkte på vei hjem.

Til sammen kaster brevene og reiseskildringene et interessant lys både over Colletts opplevelser og erfaringer under reisen og den litterære bearbeidelsen av dem. Mens det i brevene ofte finnes rå og realistiske, rastløse og følelsesladde

skildringer, er reiseskildringene langt mer stiliserte og «udfylte med Drømmerier, Brudstykker og Enetaler i mennesketomme Dage», som hun skriver i *Sidste Blade*.ⁿ⁵⁷ Men både i brevene og reiseskildringene finner vi refleksjoner over det hun i et brev til Hedevig Wedel Jarlsberg 1864 kaller «Bevægelsens, Nydelsens men ogsaa Lidelsens Aar».ⁿ⁵⁸

Utenlandsreisen i 1863–64 ble begynnelsen på Colletts liv som omreisende forfatter på det europeiske kontinent. Kanskje Collett fortsatte å leve som en nomade i Europa for å lære det hun ifølge brevet til Hedevig Wedel Jarlsberg hadde oppdaget under reisen. «[D]en Erkjendelse at man *kunde* leve herlig, *herlig* ude, naar man først har *lært det.*» I så fall kan brevene fra utenlandsoppholdet i 1863–64 leses som en invitasjon til å fortsette å reise.

Tekstredegjørelse

Mette Refslund Witting

Denne utgivelsen inneholder Nasjonalbibliotekets brev fra Camilla Collett, fra perioden september 1863 til september 1864. Det er en oppfølging av Camilla Collett [Brev 1841–51](#) (Oslo 2018) og Camilla Collett [Brev 1852–63](#) (Oslo 2019), og det anbefales å lese tekstredegjørelsene til disse, for utgivelsesarbeidet som ligger bak, er i hovedtrekk det samme. Prinsippene for utgivelsen er oppsummert i kapitlet [Retningslinjer](#). Nedenfor vil vi gjøre rede for det særegne ved tekstgrunnlaget til nærværende utgave.

Utvalg

Vi utgir alle Nasjonalbibliotekets brev fra Camilla Collett i det nevnte tidsrommet, 33 brev i alt. Noen av brevene har tidligere vært publisert, men vi velger likevel å ta dem med av disse grunner: Vi ønsker å utgi alle bibliotekets Collett-brev etter samme mal (for eksempel med Colletts egne rettelser synlige i teksten, uten standardisering av hennes tegnsetting, og uten retting av hennes skrivefeil), – og vi ønsker å presentere alle Colletts brev i bibliotekets samling i kronologisk rekkefølge.

I det aktuelle tidsrommet er det de fire brevene til Jonas Lie som tidligere er publisert. Før Nasjonalbiblioteket i 2018 begynte med kronologiske utgivelser av Collett-brevene, hadde vi utgitt hennes brev til tre forfatterkolleger: [Til Henrik og Suzanna Ibsen i 2014](#), [til Bjørnstjerne Bjørnson i 2015](#) og [til Jonas Lie i 2016](#).

Brevene til Lie er derfor kopiert fra 2016-utgivelsen, og på samme måte vil vi i de kommende utgivelsene kopiere inn brev fra disse tre tidligere utgivelsene, når vi kommer til dem i kronologien. Når det gjelder brevene til Jonas Lie har de en enda lengre utgivelseshistorie, for de ble alle trykt i 1913 i tidsskriftet *Norske Intelligenssedler*, og to av dem igjen i tidsskriftet *Hjemmenes Vel* i 1922. Se mer

om disse publiseringer i [innledningen til Camilla Collett Brev til Jonas Lie](#) (Oslo 2016).

I tillegg til at de fire Lie-brev har vært publisert tidligere, har 20 brev vært tilgjengelig som maskinskrevne avskrifter. Avskriftene ble utført av Inger og Leiv Amundsen, og de ble gitt til Nasjonalbiblioteket i 1980 av Ellisiv Steen som tidligere hadde fått dem av L. Amundsen (Ms.4° 3496). Se mer om Inger og Leiv Amundsens arbeid i [tekstredegjørelsen til Camilla Collett Brev 1841–51](#) (Oslo 2018).

Det vil si at 9 av de 33 brev aldri har vært transkribert: brevet til Emil Collett 24. november 1863 og de 8 brevene til Peter Nicolai Arbo. Brevene til Arbo har vi bare tilgang til som fotokopier, men vi inkluderer dem likevel i utgivelsen, fordi originalbrevene ikke er tilgjengelige i en offentlig institusjon. Siden vi ikke vet om originalbrevene finnes, kan Nasjonalbibliotekets fotokopier være de eneste kildene vi har til brevene i dag. Se mer om disse fotokopiene nedenfor under Materialet / proveniens.

Brev oppbevart andre steder enn i Nasjonalbiblioteket er ikke inkludert, men vi har som mål å kartlegge hva som finnes av Collett-brev i andre arkiver i Norden. For tidsrommet september 1863 til september 1864 kjenner vi til fem brev i andre arkiver:

To brev til Hedvig Wedel Jarlsberg i Jarlsbergs hovedgåards arkiv: 23. aug. [1863] og ett udatert brev som trolig er fra høsten 1864. Om det er fra september eller senere er uvisst.

Tre brev til *Illustreret Nyhedsblad* ved Paul Botten-Hansen i Gunnerusbiblioteket ved NTNU i Trondheim: [Desember 1863], 8. januar 1864 og 8. juli 1864.

Brev til Collett tas heller ikke med i utgivelsen. Det er generelt bevart ganske få brev til henne, og for den aktuelle perioden er det ingen registrerte brev til henne i Nasjonalbiblioteket.

Materialet / proveniens

De fleste av brevene som nå utgis, befinner seg i Brevs. 5. Det er en voksende samling av Camilla Collett-brev. Grunnstammen i Brevs. 5 er brev som kom til biblioteket i 1919 ved Alf Colletts død. Alf Collett tok vare på morens papirer og testamenterte dem til Nasjonalbiblioteket (den gang Universitetsbiblioteket). Se mer om gaven i [tekstredegjørelsen til Camilla Collett Brev 1852–63](#). Alle brevene i denne utgivelsen som hører til i Brevs. 5, var blant dem som kom til biblioteket i 1919.

De resterende brev har signaturene Ms.fol. 3111, Brevs. 119 og Brevs. 560. Ms.fol. 3111 er del av en større samling manuskripter som biblioteket mottok testamentarisk etter advokat Jonas Skougaard i 1968. Brevs. 119 er brevsamlingen etter Jonas Lie. Biblioteket kjøpte samlingen av sonen Erik Lie i 1935. Brevs. 560 består hovedsakelig av fotokopier av brev til Peter Nicolai Arbo. Nasjonalbiblioteket lånte originalbrevene av barnebarnet Hemming Windfeld-Hansen i 1977 og fikk tatt kopier av dem. Om originalbrevene fortsatt finnes, er ikke bekreftet.

Det franske brevet

Camilla Colletts brev på fransk til George Sand 18. mars 1864 er et av få Collett-brev som ikke er skrevet på norsk. For å gjøre innholdet tilgjengelig også for leser som ikke er franskskyndige, har vi fått det oversatt til moderne norsk. Oversettelsen finner man i en egen kommentar øverst i brevet. Franskskyndige vil se at Colletts fransk ikke følger alle rettskrivningsreglene, heller ikke datidens, men vi gjengir det som det er skrevet. Hun har noen særegne former og er vakkende i bruken av diakritiske tegn. Collett har skrevet brevet med latinske bokstaver og ikke gotiske, slik hun gjør i de øvrige brevene. Hun følger dermed datidens praksis, hvor romanske språk (for eksempel latinsk og fransk) ble skrevet med latinske bokstaver.

Medarbeidere / takk

Vi overtok et uvurderlig forarbeid etter Inger og Leiv Amundsen. Det videre arbeid er utført av ansatte ved Nasjonalbiblioteket: Kristian Nymark har overført Amundsens avskrifter til filformatet xml og lest førstekorrektur av transkripsjonene; Nina Korbu, Mette Refslund Witting og Marius Wulfsberg har transkribert de brevene som ikke fantes blant Amundsens avskrifter; den siste korrekturen mot originalbrevene er utført av Tone Modalsli; den endelige redigeringen er utført av utgiverne – Mette Refslund Witting har hatt spesielt ansvar for tekstetableringen og Marius Wulfsberg for kommenteringen; Ellen Nessheim Wiger har ferdigstilt filene til publisering. Vi har fått ekstern hjelp til oversettelse av det franske brevet av Helle Waahlberg, som i tillegg kontrollerte transkripsjonen av Colletts fransk.

Retningslinjer

for de kronologiske utgivelsene av Colletts brev

1. Utvalg: Utelukkende brev som befinner seg i Nasjonalbiblioteket, tas med.
2. Konsepter: Hvis det finnes både konsept og avsendt brev, tas bare det avsendte med. Konseptet blir sammenholdt med det avsendte brevet og brukt som støtte i tydingen av vanskelige tekststeder. Et konsept tas derimot med dersom et tilsvarende avsendt brev ikke er kjent i Nasjonalbiblioteket eller i andre større nordiske institusjoner, selv om vi ikke med sikkerhet kan vite om brevet er blitt renskrevet og sendt.
3. Avskrifter, kopier: Avskrifter og kopier av brev tas med så sant originalen ikke er tilgjengelig i større nordiske institusjoner.
4. Rekkefølge: Brevene utgis i kronologiske bolker. Udaterte eller mangelfullt daterte brev er forsøkt datert ut fra innhold, ev. ut fra andre brev. Begrunnelse er gitt i innledningen til brevet.
5. Innledende kommentarer til enkeltbrevene: Her gis generelle opplysninger om brevet. Det kan gjelde diskusjon av dateringen hvis denne er mangelfull eller feilaktig; diskusjon av hvem som er brevmottaker hvis det ikke går frem av brevet; referanse til tidligere publisering av brevet; opplysninger om motsvarende brev fra brevmottakeren til Collett hvis kjent, ev. henvisning til andre brev som kan belyse brevets innhold; beskrivelse av oppsett (f.eks. linjer tilføyd på langs i margen); generelt om større skader; senere påskrifter og strykninger.
6. Tekstkritiske noter: I noter til tekststeder opplyses det om forhold av betydning for gjengivelsen: Colletts rettelser når de ikke vises typografisk (jf. punkt 19–21), meningsforstyrrende feil, større skader o.a.
7. Realkommentarer: Vi kommenterer hovedsakelig omtalte personer og verk, men gir også noen få ord- og sakforklaringer. Personer identifiseres med fødsels- og dødsår, noen ganger nevnes også profesjon eller relasjon til Collett. I ett og samme

brev gis kommentaren bare ved første gangs forekomst, men gjentas tilsvarende i andre brev.

8. Brevmottakerne: Det gis korte biografiske opplysninger om dem i [egent kapittel](#).

9–29. **Tekstgjengivelse**

9. Hovedprinsippet: Transkripsjonen er nøyaktig og bokstavrett, det vil si at Colletts rettskrivning og tegnsetting er beholdt, også hennes skrivefeil og rettelser.

10. Håndskriften: Colletts skrift er ofte sluvete og vanskelig å lese, men transkripsjonen tar som utgangspunkt at teksten gir mening, og sluvete bokstaver og ord er derfor transkribert velvillig ut fra sammenhengen, uten markering av usikkerhet. Der vi har funnet det nødvendig å markere usikkerhet, gjøres det med spisse klammer < >. Helt uleselig tekst markeres slik: <...>, uten at det angis hvor mange bokstaver/ord det gjelder. Jf. punkt 30.

11. Teksttap ved skader:

Når deler av bokstaver er borte, transkriberer vi antatte bokstaver markert som usikre, slik: kjør<te>.

Når skaden har ført til tap av bokstaver eller hele ord, supplerer vi med tekst i skarpe klammer [ ] hvis det ikke er rimelig tvil om hva som har stått. Hvis det er uvisst hva som har stått, setter vi inn tegnet for uleselig tekst: <...>. Ved større teksttap legger vi til en note om omfanget. Jf. punkt 30.

12. Utgiverrettelser og eventuelle suppleringer:

Utgiverrettelser foretas bare ved teksttap som følge av skader. Den antatt tapte teksten suppleres i skarpe klammer [ ] hvis det ikke er rimelig tvil om hva som har stått, jf. punkt 11.

Feilskrevne ord rettes ikke, men kommenteres i note med forslag til rettelse, om det synes nødvendig. Noten skrives slik: «feil for ...» eller «trolig feil for ...». Ord Collett kan ha uteglemt, blir ikke supplert, men ev. kommentert i note med forslag til hva hun kan ha glemt.

Manglende skilletegn blir ikke supplert, heller ikke manglende begynnende eller avsluttende anførselstegn og parentesbuer. Jf. dog punkt 26.

13. Usikker lesning av skilletegn: I flere tilfeller er det vanskelig å avgjøre om et tegn skal leses som punktum, komma eller tankestrek. Grunnen til uvissheten er ikke bare Colletts sluvete utforming av tegn generelt, men også at det i flere

tilfeller er uklart om etterfølgende ord begynner med stor eller liten forbokstav. Vi gjengir det vi mener vi ser; en prikk gjengis som punktum, også om sammenhengen eller påfølgende bruk av liten forbokstav i neste ord skulle tilsi komma. Jf. punkt 14.

14. Stor eller liten forbokstav: I blant er det umulig å avgjøre om en bokstav, særlig 'd'/'D', er stor eller liten. I slike tilfeller følger vi normen. Det fører til at vi alltid setter 'D' etter det vi gjengir som punktum (jf. punkt 13), selv om Collett for andre bokstaver sporadisk kan bruke liten bokstav i slike tilfeller. I tiltalepronomen (Du, Dig, Din osv.) standardiserer vi til stor 'D'; valget er basert på hennes bruk i tilfeller med klar distinksjon mellom 'd' og 'D'.

15. 'i'/'j': Etter 'g' og 'h', sporadisk også etter andre bokstaver, bruker Collett dels 'i', dels 'j' (igjen/igjen, herte/hjerte), og ofte en bokstav som i utforming ligger mellom de to. Fordelingen virker usystematisk. Vi gjennomfører 'j' i slike posisjoner, uansett hvordan bokstaven er utformet, dermed også der hun utvilsomt skriver 'i'. Samme praksis er fulgt av Inger og Leiv Amundsen i deres transkripsjoner av hennes brev (Ms.4° 3496). Valget av 'j' har ikke i noen tilfeller hatt konsekvenser for innholdet.

I dansk skriftspråk var det på denne tiden generelt vakling mellom 'i' og 'j' mellom konsonant og vokal først i ordet; 'j' ble gjennomført først henimot 1870 (Skautrup 1944–70, b. 3, 178). I førsteutgaven av *Amtmandens Døttre* (1854) brukes 'j' i slike tilfeller.

16. W/V: Det er ikke alltid klar distinksjon mellom W og V. Ved tvil følger vi normen.

17. C/K: Collett brukte ofte samme tegn for gotisk C og K. Ved tvil velger vi C eller K etter skjønn.

18. Myntenheter: Ofte angir Collett myntenheterne skilling og ort med spesialtegn som ikke kan transkriberes. Vi skriver da enheten i fulltekst og setter det i skarpe klammer, slik: [Ort].

19. Overstrøken tekst: Tekst som er strøket, markeres med gjennomstreking. Dette gjelder ikke antatt senere strykninger, foretatt av Collett eller andre, men det opplyses om slikt i innledningen til brevet.

20. Tilføyelser: Tekst som er føyd til og som hører til inne i teksten, gjengis som hevet over linjen. Tilføyelsenes posisjon over/under linjen eller i margen blir ikke

vist. Er det usikkert hvor den tilføyde teksten skal inn, er det lagt til en note. Tilføyelser skrevet etter selve brevet, f.eks. som fortsettelse i margen, gjengis som vanlig tekst, jf. punkt 28.

21. Overskriving: Når tekst er rettet ved at noe er skrevet oppå noe annet, slik at opprinnelig tekst er dekket, transkriberes den sist skrevne teksten. Siden vi ikke kan vise slike rettelser typografisk, gjengir vi i note den teksten som står under. Hvis teksten under er uleselig, eller overskrivingen gjelder tydeliggjøring av bokstav(er), transkriberer vi den endelige lesningen uten note eller annen markering.

22. Understrekninger: Tekst som er understreket, gjengis med kursiv, og det skjelles ikke mellom typografisk og retorisk utheting.

23. Latinsk skrift: Bruk av latinske bokstaver markeres ikke. Om et brev er helt eller delvis skrevet med latinske bokstaver, redegjøres det for dette i innledningen til brevet.

24. Anførselstegn innenfor anførselstegn: Gjengis som vanlige anførselstegn, ikke som i moderne norsk som enkle anførselstegn.

25. Manglende diakritiske tegn: Fravær av diakritisk tegn over 'å' og 'ø' rettes stilltiende, med mindre ordet gir mening også med henholdsvis 'a' og 'o'. Da settes det inn en note. Manglende diakritiske tegn ved andre bokstaver markeres ikke.

26. Orddeling: Ord delt ved linjeslutt uten bindestrek gjengis stilltiende som ett ord, med mindre det er usikkert om ordet er ment som ett ord eller to. Ved tvil settes det inn en note.

27. Andre hender: Påskrifter med andre hender transkriberes ikke, men nevnes i innledningen til brevet hvis de kan gi opplysninger av betydning for innholdet eller dateringen.

28. Oppsett: Brevets oppsett blir ikke forsøkt gjengitt. Vi foretar noen standardiseringer: Datolinjen settes fra venstre marg, selv om Collett ofte har den høyrestilt; sideskift vises med et tall i margen ved den linjen der sideskiftet skjer, det nøyaktige stedet for skiftet angis ikke; avsnitt markeres ved en blank linje, uavhengig av Colletts måte å gjøre det på; linjeskift vises ikke; lange mellomrom mellom setninger i linjen gjengis som vanlig mellomrom; om et brev fortsettes med tekst på langs i margen over én eller flere sider, blir plasseringen av teksten nevnt i innledningen til brevet, mens selve teksten innlemmes i transkripsjonen;

adressetekst enten på baksiden av brevarket eller på en løs konvolutt gjengis til slutt, etter selve brevteksten.

29. Ordenstall: Gjengis slik: 2^{den}, 10de. Dette svarer til Colletts bruk, bortsett fra understrekningen; den er benyttet av oss for å skille dette fra hevet tekst som betegner hennes tilføyelser. Collett bruker også 2de i betydningen 'tvende', og vi oppløser det og setter inn en note ved ordet.

30. Sammenfattende om bruk av spesialtegn o.l.:

Spisse klammer, «tekst», er brukt for å vise
usikker lesning

I kombinasjon med tre prikker (...) brukes klammene for å vise
helt uleselig tekst
tekst som er tapt ved skader.

Skarpe klammer, [tekst], er brukt rundt tekst som er supplert av utgiverne. Slik
supplering skjer bare ved skader, ikke ved utelatelser eller feil. Disse
klammene er også brukt rundt myntenheter som Collett har skrevet med
spesialtegn (jf. punkt 18) og rundt datoangivelser påført av biblioteket.

Gjennomstrekning, ~~tekst~~, er brukt for Colletts strykninger.

Hevet skrift, ^{tekst}, er brukt for Colletts tilføyelser.

Hevet skrift med understrekning, 13de, er brukt i ordenstall.

Kursiv brukes for Colletts understrekninger.

Brevmottakere 1863–64

Arbo, Peter Nicolai (1831–92). Colletts slektning og norsk maler. Under studietiden i Düsseldorf utviklet han seg til å bli en spesialist på historiske og mytologiske emner. Som en av de første norske malerne bosatte han seg i Paris i 1863, og deltok blant annet med maleriet *Valkyrien* (1860) på Salon de 1864. Bortsett fra enkelte avbrudd ble han boende i byen til 1874, da han slo seg ned i Christiania. I 1888 giftet han seg med maleren Elize Thomas. Arbo er en viktig representant for det senere nasjonalromantiske maleri i Norge, og nøt stor anseelse i sin samtid. (NKL, Wikipedia og katalogen for Paris Salon de 1864)

27. februar [1864]
[Mars 1864]
[Våren 1864]
20. mai [1864]
3. juni [1864]
4. [juni 1864]
[Juni 1864]
27. september [1864]

Colban, Marie, født Scmidt (1814–84). Colletts venninne, oversetter og forfatter. Sammen med sin ektemann Nathanael Colban, begynte hun sin litterære virksomhet som oversetter. Etter at hun ble enke i 1850 livnærte hun seg som oversetter. Hun bodde i lange perioder i Paris, hvor hun ble tatt opp i aristokratiske og litterære kretser. I tillegg til å oversette skjønnlitteratur og vitenskapelige verk, skrev hun reisebrev, blant annet for *Morgenbladet* og *Illustreret Nyhedsblad*. I 1869 debuterte hun som skjønnlitterær forfatter. Hun ble kjent med Collett i ungdommen, og deres vennskap var både langvarig og komplisert. Colban var en markant personlighet og hennes journalistikk vakte oppsikt. I dag regnes hun som en betydningsfull oversetter og protofeminist. (Lindbæk 1918, Askevold 1905, Høgh og Mørck 1925, NOleks)

[Juni 1864]

Collett, Alf (1844–1919). Colletts sønn, embetsmann og historiker. Etter Peter Jonas Colletts død flyttet han med Collett til København i 1852, hvor han gikk på Neves institutt. Under familiens opphold i København i 1856 gikk han på Borgerdydkolen og begynte på Katedralskolen i Christiania i 1857. Han ble student i 1861 og avla juridisk embetseksamen i 1867. Giftet seg med Mathilde Sophie Kallevig i 1871. Ekteparet fikk ingen barn. Han gjorde karriere i embetsverket, men er særlig kjent for sitt personalhistoriske forfatterskap. Av de fire sønnene var Alf Collett den som sto Collett nærmest og forvaltet hennes etterlatte papirer. (NBL, Collett 1915)

[9. september 1863]
[22. september 1863]
2.–3. oktober [1863]
6. oktober [1863]
17.–18. oktober [1863]
23. november 1863
16.–18. desember [1863]
18. mars [1864]
3. juni 1864
23. juni [1864]
27. juli [1864]
[August 1864]

Collett, Emil (1848–1904). Colletts sønn, overingeniør. Da Collett flyttet til København i 1852, ble han plassert hos Petronelle Cathrine og Jens Gram Thaulow på Hadeland et års tid. Resten av oppveksten bodde han hos Collett frem til han flyttet til Sophie Steenstrup under Colletts utenlandsopphold 1863–64. Etter endt skolegang på Nissen latin- og realskole, påbegynte han i 1864 en militær utdannelse. Den avbrøt han i 1865 for å utdanne seg til sivilingeniør i Stockholm. I 1865–66 bodde han sammen med Collett i Stockholm. Han ble ansatt ved jernbanen i 1870 og giftet seg i 1876 med Andrea Conradi. Ekteparet fikk tre barn. (Collett 1915, Steen 1954)

24. november 1863

Collett, Oscar (1845–1911). Colletts sønn, embetsmann, ugift. Etter Peter Jonas Colletts død, flyttet han med Collett til København i 1852, hvor han gikk på Neves institutt. I 1855 ble han tatt opp som pleiesønn av Carl Emil Collett. Han gikk på Nissen latin- og realskole og avla juridisk embetseksamen i 1869. Han arbeidet som embetsmann i Sverige og tok i 1888 svensk statsborgerskap. (Collett 1915)

23. november 1863

27. april [1864]

[Juli 1864]

Collett, Robert (1842–1913). Colletts sønn, professor, ugift. Han ble tatt opp som pleiesønn av Johan Christian Collett i 1852 og sammen med familien bodde han på Lillehammer fra 1854 til 1859, hvor han gikk på latin- og realskolen. I 1861 avsluttet han skolegangen ved Nissen latin- og realskole i Christiania og begynte å studere juss. På grunn av stor interesse for natur og dyreliv oppga han juridikum til fordel for studier i zoologi. Professor i 1885 og bestyrer av Tøyen zoologiske museum fra 1886. Han utga en rekke skrifter av vitenskapelig og folkelig art, og var også en fremragende fotograf. (NBL, Fulsås 2013)

24. [november] 1863

3. juni 1864

Lie, Jonas (1833–1908). Forfatter og journalist. Han gikk på Heltbergs studentfabrikk i Christiania og ble cand. jur i 1857. Sammen med sin kone Thomasine Lie flyttet han til Kongsvinger for å arbeide som sakfører. I 1861 kjøpte han *Illustreret Nyhedsblad*, og det var i den forbindelse han kom i kontakt med Camilla Collett og det utviklet seg et vennskap dem imellom. Han debuterte med *Digte* (1866) og fikk sitt gjennombrudd med romanen *Den fremsynte* (1870). I dag er han mest kjent for romanen *Familien på Gilje* (1883). Han ble tildelt diktergasje i 1874 og bodde store deler av livet i Paris, hvor ekteparet Lies hjem ble et møtested for skandinaviske kunstnere og forfattere. Han regnes som en av «de fire store» ved siden av Alexander Kielland, Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson. (NBL)

26. desember 1863

1. februar 1864

20. februar 1864

[1. juni 1864]

Sand, George (1804–76). Fransk forfatter og feminist. Amandine-Aurore-Lucile Dupin, baronesse Dudevant, var en fransk forfatter som skrev romaner og memoarer under pseudonymet George Sand. Hun debuterte med *Indiana* (1833), hvor hun gikk til angrep på sosiale konvensjoner. I tillegg til et stort forfatterskap, skrev hun også kritikk, journalistikk og politiske pamfletter. Sand var også berømt for å utfordre kvinneidealet ved sin livsstil, påkledning og samliv med en rekke menn. Både i kraft av sin personlighet og sitt forfatterskap var hun viktig for

fremveksten av feminismen på 1800-tallet, og et forbilde for Camilla Collett.
(Wikipedia, SNL)

18. mars 1864

Wergeland, Oscar (1815–95). Colletts bror, offiser, kartograf og landskapsverner. Han var adjoint ved generalstaben 1852–57 og kaptein i armeen fra 1853 inntil han i 1859 ble sjef for musketerkorpset i Kristiansand og bosatte seg i byen. Der spilte han en stor rolle som landskapsarkitekt og grunnla flere parker i byen. Gift i 1844 med Søster Truine Catharina Alette Sem. Ekteparet fikk tre døtre før hennes død i 1853. Giftet seg på nytt med Caroline Cecilie Adelaide Hagemann i 1859, og de fikk tre barn. (NBL)

23. juni 1864

[9. september 1863]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

[k1](#)

Alf Collett, fotografi av Carl Joh. Hanssen, 1865. Nasjonalbiblioteket (bldsa_albo75_022)

Onsdag

Kjere Alf!

Kjøbenhavn – *Hotel Phœnix* – ja her sidder jeg da! og er enda glad at jeg sidder paa den trygge ^{Jord} er det end i *Hotel Phœnix*! Jeg kan just ikke sige at *milde Genier* har ledsaget og beskyttet disse ~~mine~~ første Skridt af mine Reiser, hvor jeg har vundet enⁿ⁵⁹ ~~Smule~~ Fodsbrede Hvile er det skeet med Anstrengelser og Lidelser. Veiret var blikstille og yndigt da jeg gik ombord fra Valløe i Lørdags. neppe udenfor Færder fik vi Modvind der steg til Storm – døm om hvilke Tilstande, da Skibet var overfyldt af Mennesker! – først Kl 9 Søndag kom vi til Helsingør og Mandag Morgen til Kjøbenhavn. Min Plan var allerede fattet ombord

ganske at opgive Marienbad,^{k2} og tage lige hid. Hvad skulde jeg i ondt Veir foretage mig ved det allerede forladte Badested hvor jeg ikke kjendte et Menneske, kaste Penge bort for ingen Ting, medens jeg for dem dog altid kan have noget godt her i Kjøbenhavn. [2] Det forbød sig desuden selv at komme i Land i rygende Storm den bælmørke Aften til et fremmet Sted. saa maatte jeg gaa hid ^{til K.} hvor jeg Mandags Formiddag ligeledes *maatte* thi her var intet Valg – ^{n6o} tage op til Hotellet. Veiret har siden været ondt, og forhindret mig i at søge alvorlig efter et andet Logi thi her kan jeg jo ikke blive. Igaar var jeg ude og badede mig paa Kalkbrænderiet og besøgte ved den Leilighed baade fru Halkjer^{k3} og Fru Heiberg^{k4} der nu er flyttet ind i hin skjønne Leilighed lige ved Fru Halkjer. Jeg blev hos Fru Heiberg til Aftens, hun spurgte meget efter Dig og jeg maatte fortælle at Du er bleven en stor kraftig bredskuldret Ungersvend – altid relativt hvad Du tegnede til, thi nogen Herkules maatte hun heller ikke tænke sig at den lille Alf var forvandlet til. Hvad der gjør Opholdet her saa trist er det sure, kolde, blæsende Veir vi skal drages med. Det forøger den Følelse af Ensomhed ~~og~~ der kvæler mig og følger mig overalt og stige<r> jo mere jeg tænker mig Fjernelsen fra de hjemlige Strande. Hvorledes skal det gaa mig paa Reisen ud mellem lutter Fremmede! Havde jeg først et nogenlunde hyggeligt Logi! Ombord modtog jeg endelig Dine [3] Linier^{k5} tilligemed Pengene, men endnu har jeg ikke faaet Svar paa mit 2^{det} fra Jarlsberg sendte lille Brev^{k6} hvori jeg beder Dig sende mig det ~~til H.~~ omtalte Skrin; under alle Omstændigheder vil Du dog nu have modtaget Pakken og et ^{do} lille Brev^{k7} sendt med Herman^{k8} der skulde reist op til Christiania igaar Tirsdag – saa det maa Du sikkert nu have – men for 3de og sidste Gang: – Skrinet maa Du nu sende med Kronprindsessen^{k9} paa Lørdag. Jeg har givet den pene lille Opvarningspige Anne ombord Instrux til at tage imod det og jeg skal selv gaa ombord og afhente det. Jeg er virkelig urolig for dette Skrin der indeholder flere uundværlige og tildels ~~ko~~ værdifulde Smaasager, der blive kostbare at kjøbe igjen. Det erindres nu med Tydelighed at det blev skudt ind under Sengen indtil det kunde pakkes ind i Kufferten. og er det ikke der, skal og maa Math. gjøres ansvarlig derfor Ingen anden end hun har gaaet i det Værelse. Kjere Alf Lad mig see at Du nøiagtig opfylder disse smaa – men jeg ved jo nok ogsaa for Dig lidt penible Forskrifter: dette med Skrinet – at sætte Segl for mit Brevskrin, Laas for Kisten etc. Endvidere ikke tage noget af de bortjemte Sager frem. Studenterne maa ikke forlange eller faa andet end hvad de nu have. mit Bordteppe, Forhænget for Døren for Ex. faar ~~Du~~ [4] skaanes til jeg kommer tilbage. Mit Kjøkkentøi er vel saa vel indpakket og forsynet med tilspigrede Brædder at det ikke nappes bort? Det er lutter Nødvendighedsartikler og rene Udgifter skal man kjøbe det igjen. Kunde jeg ^{kun} tænke med lidt Ro paa Indflytningen i Hjemmet igjen og at det ikke vilde blive alt

for besværligt! Hos Sødrings^{k10} var jeg, de raadede mig til strax jeg kom til Berlin at gjøre alt for at faa mine Bøger oversatte og udgivne i Trykken – helst somⁿ⁶¹ til Prøve som Feuilleton i et læst Blad. I Hamburg vil jeg opsøge en Dr. Lappenbergs^{k11} der som jeg kjender lidt til, det er en lærde og literair dannet Mand af ham kunde jeg faa et Raad. Ængstelse for Penge piner mig. Det er dog for galt at jeg ingenting har faaet af Stensballe.^{k12} Lad ikke denne Sag hvile, og sig mig Besked derom. Sagen er jo for soleklar: B↔ Skriftet er min surt erhvervede og bekostedeⁿ⁶¹ Eiendom, hvoraf den Hund har taget den Smule Indtægt jeg der dog maa være flydt deraf, men jeg ikkeⁿ⁶² faaet en Skilling. Ogsaa de Coninck^{k13} har baaret sig underlig ad. Han sagde at de Portraiter^{k14}. 3 a 4 til 1 sk 20 jeg har faaet hos ham eqvivalerer hvad han har faaet ved at sælge. Det er en Umulighed. Dernæst beregnede han mig Udgifter ved Avertissementer men det er dog høist ubiligt, thi hvor er da Boghandleørnesⁿ⁶³ Pligt naar de ikke skulle avertere og selv besørge Afsætningen? Du ser hvordan man beskupper^{k15} mig paa alle Kanter. Her maa jeg sætte Punkt og see at naa ned til Skibet med Brevet. Næste Søndag eller Mandag gaar jeg da ombord hvor jeg sikkert haaber at faa noget fra Dig. Lev vel kjere Alf. Hils Oskar^{k16} og Alle. Emil^{k17} burde have skrevet og takket mig for den virkelig ↔ betydelige Present han fik, som jeg haaber han sætter Pris paa den kostet 3 Rigsdaler hernalde, hvilket var en skammelig Pris beregnet paa Fremmede.

[22. september 1863]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k18

Tirsdag Nat

Kjere Alf!

Tak skal Du og Oscar^{k19} have for Brevene,^{k20} jeg hentede dem selv ombord – tilligemed Æsken – Til Oscar skriver jeg næstegang.^{k21} Sagen er nu at faa Penge nedsendt, at jeg kan komme til at reise, thi et længere Ophold her er jo hensigtsløst. Brynie^{k22} er i dette Stykke mærkelig – jeg vil nødig sige *ligegeyldig* men jeg har intet bedre Ord derfor. Du og han synes maaskee at jeg allerede har faaet skikkelig, naar det regnes sammen, men jeg har allerede været borte 1 Maaned. Hver Dag maa mindst antage at sluge 1 Spd for mindre kan jeg ikke leve – og det gik jo til ogsaa hjemme (^{endog}ⁿ⁶³ *minus Bolig*, hvilket sluger mest,) 6 [Ort] ombord til Tønsberg, 1 1/2 Spd Opholdet ^[2] i Værтshuset – 7 [Ort] i Drikkepenge paa Jarlsberg, omrent 10 Spd ombord hid – 4 Spd til en Kuffert, som Du ved jeg maatte have – *see* der seer Du strax hvad der bliver tilovers! Dertil har det afskyelige Veir nødet mig til at bruge Vogn oftere end jeg naturligvis ellers vilde gjort, thi jeg skyer ikke lange Veie, men Regn og Blæst senaftens er vel meget at døie spadserende. Jeg boer fremdeles her i Phœnix, af den gode Grund at der i denne forbistrede By ikke er et privat Logi at faa, alle de mindre private Hoteller ere overfyldte. Jeg har gjort et Par saadanne Runder for at undersøge, men den Væmmelse der overfaldt mig paa disse Trapper var saa stor, at jeg næsten med en Slags Tilfredsstillelse hørte at der intet var at faa. Forskjellen i Pris bliver dertil maaske meget ubetydelig: Jeg har her et lidet Værelse til Gaarden for 4 [Ort] dansk. Spiser *en Ret*, samt gaar hyppig ud ogⁿ⁶⁴ tager min The hvor det er billigere. I Theatret har jeg været 1 Gang $\longleftrightarrow$ i Søndags, jeg saa Kvækeren og Danserinden^{k23} samt <1> Ballet, «fjernt fra Danmark»^{k24} der var yderst glimrende, og smukt arrangeret. Forresten har jeg været et Par Gange hos Fru Heiberg^{k25} i hendes nye smukke Huus lige ved Siden af Halkjers.^{k26} Med ^[3] Fru Thoresen, hun der har skrevet det saa meget priste Bind Fortællinger,^{k27} var jeg i Lørdags i Tivoli hun

boer lige ved Sortedamssø. I Søndag var jeg i et Fadderselskab hos Leontine Brix.^{k28} Hun har det meget smukt og comfortabelt og saa lykkelig ud. Middagen var meget prægtig med fine Retter og en Masse Vine. Inspecteuren^{k29} tog mig tilbords og udbragte siden meget høitidelig min Skaal i Egenskab af – «literis et artibus» –.^{k30} Et Par Dage var jeg ude hos Fru Halkjer, der som sædvanlig er elskværdig og forekommende. Imorgen er jeg buden derud. Men jeg ved ikke hvordan det er, uagtet jeg ret ofte er ude, er der dog ikke noget Forslag^{k31} i det, der er noget mat og spidsborgerligt ved denne By, og jeg siger mig selv mangen Gang, derⁿ⁶⁵ er dog intet for mig her, saa sidder jeg mangen Aften i mit lille triste Værelse i Hotellet. Til Hammerich^{k32} vil jeg dog gaa, og give ham min Bog, han har jo dog været saa venlig og snild mod Dig. Det er besynderligt jeg havde før naar jeg var hernede Lyst paa Mennesker og tænkte paa hvor herligt det skulde være at gjøre den eller dens Bekjendtskab, men vil Du tro, at der er ikke et eneste Menneske der nu frister mig?ⁿ⁶⁶ jeg ved, jeg har den sikkreste Følelse at det intet vilde være for mig. Og er der et brugbart e↔ Individ at treffe, maa man tage 3 utaalelige med paa Kjøbet. Altsaa Summa Sumarum, [4] Opholdet her er temmelig hensigtsløst, og jeg føler Nødvendigheden, om end ikke Lysten til at drage videre og forsøge Lykken paa et andet Sted. Næste Dampbaadⁿ⁶⁷ maa jeg have Penge; om jeg end vilde tage et billigere Logi ude i Byen kan jeg jo ikke, førend jeg faar betalt min Regning her. Det er ubegribeligt at der ikke var Brev og Penge til mig ~~i dag~~^{dag} i Gaar. Dit Laan til mig kjere Alf kan Du jo dække ved at tage Stensballes^{k33} 4 1/2 og faa Resten [a]↔ Brynie. Hvorfor sendte Stensballe mig ikke disse Penge ^{da} jeg forlangte Opgjør? Det er underlig at ikke en af mine Bøger er at see i Bogladerne her, ellers staar alt muligt Snaus^{k34} udstillet – den samme Observation gjorde jeg i Fjor. Hos Leontine traf jeg en Fru Professorinde Rovsing^{k35} Søster til den Schach som har skrevet Phantasterne^{k36} Det var en yderst livlig og som jeg hører lerd og belæst Dame der sagde mig alt muligt smigrende om mine Production,ⁿ⁶⁸ hun bad mig besøge sig, men det bliver vel neppe noget af – Grunden har jeg sagt Dig, Udbyttet er for ringe. Af dette Brev er der intet at fortælle Andre, overhovedet vil jeg bede Dig være meget *varsom* og noget *sparsom* i Dine Meddelelser. Jeg har ikke Lyst til at enhver Notitze om mig skal løbe Byen rundt – er det noget ondt, ^{for at} dadles, er det noget godt, bekritles^{k37} og misunde[s] «Boer hun paa et Hotel?» Gud bevares, hun begynder godt» Hils dog hjertelig Stenstrups^{k38} og de Faae der virkelig mene mig det Vel. Seer Du Fru Sarz^{k39} saa hils hende. Mere næste Gang. Din hengivne Moder

Dette er et mat og tørt Brev, men det kommer af at jeg har siddet indemuret i min Hybel i hele Dag og har syed til den sene Aften, dette skrives Dig Midnat, jeg er træt, træt, træt.

Hvordan er det med Arnesen?^{k40} Skriv Skriv! kjere Alf. jeg skal ikke være utaknemlig, men svare. Hils Oscar og sig der kommer Brev til Fru Emilie C.^{k41} skal jeg skrive og takke for ham.

Indlagte til Brynie^{k42} maa Du opholdelig bringe ham, opsøge ham hvor han er, og hvis Du synes læse lidt af Brevet der omhandler min Stilling for ham, fra X til X.ⁿ⁶⁹
Lad intet afholde Dig fra at opsøge ham Fredag at der Lørdag kan komme Penge med. Er Caroline Kaltenborn^{k43} kommen hjem saa hils hende venligst, men sig intet om Laanet af Sophaen førend jeg treffer nærmere Bestemmelse.

2.-3. oktober [1863]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k44.

2den^{u70} October.

Kjere Alf, Hvad jeg ogsaa etsteds i sidste Bog^{k45} paapeger, at der gives Steder, Localiteter hvor man hverken er istand til at læse, skrive eller overhovedet til nogen Beskjeftigelse, uagtet en saadan størst mulig Løsrivelse fra Omgivelsen kunde synes en Lindring – gjør sig netop gjeldende i mine nærværende – Tænk Dig et lidet smalt Værelse til Gaarden hvor der ikke siden Verdens Skabelse har skinnet Sol, 2 stenhaarde Stole, 1 do Sopha, et lavt Bord, ligeoverfor mig det^{u71} bekjendte kjøbenhavnske Klædestativ, med tilligemed et do, gult Skab, og døm saa om man kan blive synderlig animeret til at skrive Breve! Jeg skynder mig tvertimod strax jeg har faaet Klæderne paa, at løbe derfra. Hvorhen? Ja saa vandrer jeg, naar Veiret er godt, gjennem Gaderne og udenfor Byen i det Grønne, kommer saa hjem og hviler tager mig min ene Ret Mad, og hviler saa, hvilket er det man bedst kan gjøre i dette Værelse. Mit hele Ophold hernede maa jeg kalde en Hvile, og Gud skee Lov, at jeg kan sige, jeg begynder at spore nogen Virkning [2] deraf. Mit Sind er roligere, min Nattesøvn *meget bedre*, den hyppige og næsten uafladelige Bevægelse i den herlige, friske Luft – vi have nu det deiligste Veir! – har ogsaa skjerpet min Appetit noget – men dermed er ogsaa alt sagt, noget rigtig oplivende og *aandsfriskende* har jeg endnu ikke oplevet, men man kan ikke vente alt paa engang. Her i Kjøbenhavn vil^{u72} jeg neppe finde noget for mig, noget der rigtig tilfredsstiller mig. Der skal mægtige, store, fremmede Indtryk skylle over min Sjel ~~igen~~ skal den kunne reise sig igjen. Havde jeg blot Midler, vilde jeg selv søge dem, havde jeg blot denne usle Mynt – nu maa jeg vente ~~at~~ hvad Tilfældet tilslænger mig. Det Bedste jeg har oplevet her er mine Besøg hos Fru Halkjer^{k46} paa det deilige Søvang, samt nogle Aftener hos Fru Heiberg.^{k47} Theatret her lokker mig slet ikke mere som i gamle Dage. Hverken Fru Heiberg eller Fru Sødring^{k48} spille i denne Tid. Den første er syg og bruger en Kuur, dog gaar hun ud. Fru Halkjer har været ubeskrivelig snild og tækkelig dennegang. Idag have vi kjørt en Tour i Dyrehaven, derude besøgte jeg Mülerz's en [3] Familie jeg kjender gjennem Sødrings,^{k49} hvoraf den ene Datter,

Marie Luise^{k50} er en sjeldent begavet Pige, der er inde i al Literatur og Kunst, jeg kan ikke gjentage alt det Rosende alt det Smukke og hædrende hun sagde om min sidste Bog – hun sagde at den var overordentlig meget søgt, og læst hernede. Det samme har jeg hørt fra mange Kanter. Oplaget er udsolgt og der er reqviret flere Exp. Ja Cappelen tjener godt paa den!^{k51} Ogsaa Fru Stenersen^{k52} og Mina G.^{k53} hos den Første var jeg buden en Aften (men den blev lang) udtalte sig i høieste Grad anerkjendende og takkede mig for den Glæde den havde voldt dem. Fru Stenersen fortalte at gamle Fru Isaachsen,^{k54} der boer hernede, og som var en af Dine Besteforældres bedste Bekjendte i Christiansand havde yttret til hende at alt hvad der siges om Faders^{k55} selskabelige Talenter og Elskværdighed i hin Tid, var endnu alt for *lidet*, man maatte have kjendt ham ^{dengang} for rigtig at dømme derom, ligesom hun ikke nok kunde rose Moders^{k56} Skjønhed. Hos Hammerichs^{k57} var jeg buden til Middag i Onsdag efter at jeg i Søndags havde gjort dem en Visit – Jeg kan ikke hjelpe det Gutten min, men jeg syntes der var temmelig mat og spidsborgerligt, Maaske var jeg ikke selv oplagt den Aften. Der var et temmeligt [4] stort Selskab – Ploug^{k58} – Richardt^{k59} – jeg talte dog ikke med disse Herrer, fordi der er altid nok af aandløse Damer ved slige Leiligheder, som tage Kraften fra En. G. A Krogh^{k60} som gjorde det Indtryk paa mig at han havde en Skrue løs, skulde følge mig hjem om Aftenen, men han kom ind $\leftrightarrow$ i Skandinavismen at han førte mig ganske vild, saa vi gik og vandrede omkring ude paa Christianshavn, endelig fandt jeg ud af det selv efter at vi forgjeves havde forsøgt Langebro – der var lukket, han gjorde endnu nogle Forsøg paa at gaa galt, som jeg fik forebygget. Men det var en deilig Maaneskinsaften,

Men nu maa jeg jo see at komme afsted herfra. Der er lidet vundet ved et Ophold her, det er bedre, naar det skal være at styrte sig i det ganske Fremmede end dvæle i noget der ved nogle Traade hænger fast ved Hjemmet, det skjerper kun Savnet og Længslen. Der er Dage hvor jeg er total modløs og melankolsk hvor jeg gruer for at reise, og tør ikke tænke paa Hjemmet, thi naar jeg tænker paa det, forekommer det Fremmede mig dog barmhjertigere. Mindre Beskyttelse, mindre Støtte, kan jeg ikke have ude end jeg har nydt det hjemme. Mere saaret, mere krænket mere forurettet kan man ikke blive.

Med Hegel^{k61} talte jeg om «et undersøisk Parlament»^{k62} og jeg skal indhente nøiere Besked naar han har læst den og hørt Nogens Dom om den. Han mente dog at han godt kunde vove at tage i Forhandling [5] hernede, en 500 Stykker. Før jeg reiser skal jeg skrive Dig nærmere derom. Det bliver vel bedst at bestemme Afreisen herfra til næste Torsdag. i det Haab at jeg *kan* faa Brev fra Dig med Excellencen. ^{k63n73} Dit Brev med 45 Spd. har jeg modtaget, men sig Brynie^{k64}. (der

nu vil have faaet mit Brev) ^{k65} at det er for lidt at reise med hvad der bliver tilovers naar jeg har klaret min Hotelregning. Jeg tør absolut ikke reise dermed. Kommer der ikke Brev inden Torsdag Aften Kl 7 – ⁿ⁷⁴ da gaar Toget til Korsøer – maa jeg optage et Laan. Routen gaar saaledes til Berlin: Torsdag Aften Kl 11 overflyttes i Dampbaaden Kl 7 næste Morgen er man i Kiel, derfra lige til Hamburg med Toget, hvor man kommer Kl 11. Her vil jeg, strax ~~jeg kommer~~, opsøge Senator Dr Lappenberg, ^{k66} en literair dannet Mand, hvem jeg besøgte med Dr. Mundt ^{k67} for mange Aar siden. Han giver mig maaske nogle nyttige Anvisninger maaske Anbefalinger. I Hamburg bliver jeg kun 1 Dag.

~~Med Kronprinsessen sender jeg en Pakke hjem der maa hentes hos Pigen ombord den indeholder noget «Smaat» til mine Gutter, Men gaa selv ombord og hent den.~~
Brev til Oscar ^{k68} følger da med. Hils alle 1000 Gange. Af dette kan Du læse for Dine Brødre hvad Du anseer for tjenligt deraf. Men jeg maa endnu indskjerpe Dig Forsigtighed i at meddele noget til [6] til ⁿ⁷⁵ Andre, Lad ikke Familien læse noget. Jeg husker hvordan det gik Fru Colban ^{k69} med hendes Breve hjem, de læstes og kommenteredes i den hele By. Huf et ⁿ⁷⁶ saadan^t stor forslugen^t Rovdyr af et en By, der ikke har nok at leve af og snapper efter Myg!

Saa vil jeg sige Dig Godnat og Gud velsigne alle mine Gutter og bevare dem paa Legeme og Sjel, derom beder sent og tidlig Din Moder.

Den 3de October. Jeg vaagnede imorges med en Skræk for at blive her helt til Torsdag. Nei det bliver for længe. Jeg tog hurtig den Bestemmelse at reise herfra Mandag eller senest Tirsdag – heller vil jeg gjøre et Laan. Den snille venlige Zahrtmann ^{k70} vil jeg bede forstrække mig med 30 Spd som Du da med første Dampskib som gaar efter Modtagelsen maa sende ham Adressen er:
Geheimelegationsraad Zahrtmann ⁿ⁷⁷ Kongens Nytorv ved Siden af Theatret. 30 sk dansk som tabes paa Byttet skal jeg erlægge ham.

I Pakken som Frølich ^{k71} har lovet at besørge findes 4 simple hvide Lommetørklæder til Emil ^{k72} da jeg ved det er smaat med den Vare og 4 er nok til at kaste bort, Han fik 6 nye i Fjor. ~~Bet~~ Hils ham hjerteligt og sig at jeg ikke skal glemme ham med Brev. ~~2 fine Lommetørklæder 1 Par hvide Handsker 1 lille Kikkert som Du maaske kan bruge naar Du lader Glassene skjerpe lidt, 1 lille Pakke The, alt dette til endvidere~~ ⁿ⁷⁸

[7] Til min Alf min egen kjere Gut sender jeg 1 Par hvide Handsker 2 fine Lommetørklæder, 1 Kikkert som Du maaske kan bruge ved at lade Glassene skjerpe

samt endelig en lille Pakke The, at Du kan en Gang imellem faa Dig en lille god Kop.

Til Oscar sendes den lille Photographie tilligemed 1 Par gode Handsker.

Den runde Pakke indeholder en Kjøbenhavnsk Thekage, som er saa fortreffelig at jeg beder ~~Fru~~^{Tante} Hanne^{k73} ikke forsmaae den til sin Kaffe. Bring hende den strax.

Og nu Gud være med Eder Til Caroline^{k74} har jeg rablet ned nogle Vers, der hvis Du synes kunde følge med Sophaen, der afstaaes hende medens jeg er borte

Mit Portrait maa ikke under nogen Omstaendighed komme ud i Bogladerne som Photographie. Skulde det hænde da har Du fuldt Lov til øieblikkelig at confiskere dem, og nægte Tilladelsen.

Her i Hotellet har jeg netop i Gjennemsnit brugt 4 [Ort] norsk daglig, hvilket er saare lidet – jeg har naturligvis da hele Dage været ude.

[8] Skriver Du til Berlin da adresser Brevet til Baronesse Klöest^{k75}

Jägerstraße No 6

Jeg skriver strax derfra

Sig *intet til Nogen* – om mine Pengeaffærer og mit Laan, Ikke til Dine Brødre Du er jo min Gut, min Fortrolige og Korrespondent og Du maa ved Discretion og Akkurattesse gjøre Dig værdig dertil.

6. oktober [1863]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k76

Tirsdag Aften 6te Oct.

Kjere Alf! Du kan tro jeg fik en lang Næse i Lørdags. Bedst vil Du kunne sætte Dig ind i det naar Du læser, som jeg har antydet, i Brevet i den store Konvolut først. Efter min om Morgenens fattede Beslutning at reise snarest muligt herfra, skyndte jeg mig ud og udrettede en hel Del Ærinder, blandt andet Indkjøb af de Smaating jeg vilde sende mine Gutter. Det sidste var i Angleterre^{k77} for at bede Frölich^{k78} tage det med. Ham traf jeg ogsaa netop som han vilde gaa ^{ud}, og han lovede med den største Artighed og Beredvillighed at tage med «alt hvad jeg vilde.» Jeg tog ham strax paa Ordet og gav ham den Thekage til Tante Hanne,^{k79} som jeg bar, endnu varm i Haanden, Resten, Hovedpakken skulde jeg bringe ombord. Altsaa hjem og til at skrive og pakke ind. I den gode Tro at Skibet gik Kl 12 gav jeg mig Tid titⁿ⁷⁹ at skrive af Sangen til Caroline,^{k80} etc. og troede at være meget præcis naar jeg gik herfra Kl 11 1/2. Aandeløs naaede jeg ned til ^[2] Toldboden netop som et Skib med sort Røgskye drog over Scenen tvers for Gaden, som paa et Theater. Hvor ligger Exellencen Toll^{k81} spurgte jeg med en vis Uro, thi endnu kunde jeg ikke tro det muligt. Der gaar den! var Svaret. Der stod jeg med min Pakke som havde kostet mig næsten den hele vaagne Nat og en til det yderste anstrengt Formiddag – tænk paa de lange Veie her maa gaaes! Ja Du kan tro jeg var – bedrøvet er endnu alt for lidt – for en ^{saadan} Stemning mellem de Fremmede paa den vildfremmede Strand, har man intet Udtryk. Det var som om al Kommunication med Hjemmet var afbrudt jeg havde en Følelse som den flyvende Hollænder, der fortivlet vilde sende Breve til Hjemmet men Ingen vil tage dem med. Den dumme Dampbaad som skulde gaa Kl 1/2 12 er det et Klokkeslet?

Jeg har opgivet min Bestemmelse at tage over Hamburg, og reiser nu i Morgen Onsdag Middag Kl 2 med Dampskibet Orion til Stettin hvor jeg da gaar strax med Jernbane til Berlin. Denne Vei er betydelig kortere følgelig billigere. I Berlin er jeg da Torsdag, før Middag. Jeg gaar selv ombord i Kronprinsen^{k82} i Morgen og vil

bede Pigen tage sig af den [3] Hataeske jeg sender hjem. Den indeholder næst Pakken til Dig kun noget Tøi som er bleven overflødig som jeg med andre Ord har ondt for at tage med, da jeg maa indskrænke det for Rummets Skyld saa meget som muligt. Der iblandt mit Kunstneralbum som jeg desværre ikke kan tage med. Du kan tage detteⁿ⁸⁰ ud af Æsken og gjemme omhyggelig i Chiffoniéren.^{k83} Tøiet kan blive i Æsken som *omhyggelig forsegles igjen* og sættes paa Klædekomret, eller ogsaa tømmes det i en laasfærdig^{k84} Skuf.

Af Zahrtmann^{k85} har jeg laant 30 Spd som jeg sagde forhen. Sig Brynie^{k86} at det er ikke fordi jeg er ganske Pengeløs, og jeg kunde nok klare mig til Berlin, men Ængstelse for ikke der at have nogen, thi det kunde vare længe inden der kom, thi alle Pengeforsendelser gaar det sent med. Men lad endelig Z. strax faa dem tilsendt igjen det er som en Æressag for mig at de strax tilbagebetales. Hans Adresse er Kongens Nytorv № 3.

Altsaa i Morgen skal jeg flyve ud jeg stakkels enlige Fugl. hu, tu, tu, det gaar i mig naar jeg tænker paa at det er til litter litterⁿ⁸¹ Vildfremmede, Gud sende mig venlige [4] Mennesker imøde!ⁿ⁸² og skriv, skriv Alf til Din

Moder.

Glem ikke at sende Hege^{k87} 500 Ex. af dem der endnu ikke ere indbundne.

Af de Conink^{k88} maa Du forlange et ordentligt Opgjør det er umueligt andet end at han maa have faaet flere solgt mere end de faa Stykker Photographie^{k89} jeg har faaet hos ham. Avertissementer tilhører Boghandlerne at besørge, det er dog for galt at jeg ogsaa skal betale dem.

Saa Farvel da kjere Børn – værer brave Gutter og tænker paa den fjerne Moder.

Du skriver saa lidt om den navnkundige Størrelse, den uimodstaelige Frøk. Ribbing.^{k90} Sig mig endelig om hun ikke har gjort stor Lykke blandtⁱ Christiania Cliquen.

17.–18. oktober [1863]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k91

Berlin d 17de Oct

Kjere Alf. Det synes jo nu at være paa Tide at lade høre lidt fra mig da jeg er kommen lidt til Ro. Grunden til at jeg ikke før har villet skrive uagtet en Angst mangengang drev mig dertil, var at jeg har gaaet disse første 8 Dage i Berlin i den alvorlige Frygt at jeg vilde blive farlig syg. Jeg gik oppe, men dog med en formelig Feber, Tørst og Smerter i Ryggen saa jeg ventede hver Dag at en Sygdom skulde bryde ud. Det deilige, milde, klare, næsten sommerlige Veir, og at jeg blev de første Dage rolig i Hotellet har dog nu bragt mig Bedring, skjøndt ganske *frisk* er jeg ikke. Reisens Besvær har vel nærmest fremkaldt denne Tilstand. Atter igjen en frygtelig Søreise! at det skal følge mig bestandig, Da vi gik fra Kjøbenhavn som jeg meldte Dig med «Orion», var Veiret deiligt. En Landsmand, Adjunct Ottesen^{k92} som jeg traf ombord lykønskede os til Veiret, men jeg udtalte min Tvivl om at det vilde holde da Uheldet fulgte mig, og see! vi vare ikke komne forbi Møen førend sorte Skyer og Blæsten var der. Tænk Dig nu et saadant lidet Filleskib som ligger og ruller og vipper som om det hvert Øieblik vilde gaa til Bunds jeg alene i et Lukaf^{k93} saa har Du et etⁿ⁸³ Begreb om denne Eftermiddags og Nats Lidelser! Kl 6 omt. vare vi i Svinemünde. Opseilingen ad ‹O›deren er meget smuk og høist carakteristisk; Landsbye ved Landsbye, med deres Kanaler Haver og legende Børn lige i Vandkanten og saa nær at vi kunde kaste derhen. Desto styggere er Veien fra Stettin, paa hvilken ^{By} jeg ikke vil spilde et Ord, til Berlin, Fra Stettin gik vi Kl 1 og vare 5 omt. i Berlin. Hele Reisen fra Kjøb til Berlin kostede med Fortæring og Alt 10 preusiſche Thaler 6 Spd 3 [Ort] 8 sk norsk, en Thaler er akkurat 2/3 Spd norsk eller 3 [Ort] 8 sk. Men saa kommer Hotellet og saa gaa Dalerne desto fortære. Paa saadanne Reiser gaar det altid stødvis med Udgifterne. Nu kommer Sparetiden igjen. Ved Baronessens^{k94} Hjelp har jeg faaet et Værelse [2] med Alt i Huset hos en Hauptmand^{k95} v. Pütter, hvor der før boer 2 norske Frøkener Li^{k96} der ere her paa Musikkenⁿ⁸⁴ Vegne. Her boer jeg rigtignok billigt men det er ogsaa derefter. Jeg har dog kun bundet migⁿ⁸⁵ for 1/2 Maaned. Det ligger i Ritterstraße № 67 temmelig

langt fra Byens Centrum d~~e~~ Linden, hvor næsten Alt hvad der er at see Slotte, Museet, Maleriudstillinger findes. Hvis jeg skal ~~domme~~^{slutte} efter dette Huses Indretning ~~og slutte~~ til tydske Menagers^{k97} overhovedet faar man rigtignok en underlig Idee derom, og Frøknerne Li, mine Huusfæller siger at det næsten er saa overalt undtagen hos de Rige og Fornemme, Denneⁿ⁸⁶ Stand – En Hauptmand med en Kone der er af Adel, 2 Sønner Militaire – skulde dog i ~~min~~ det mindste svare til vor Embedsstand i deres Huuslige Indretning. Men ikke Spor af Hygge, Komfort eller Smag. De bo selv til Gaarden i ~~bijt~~² bitte smaa Værelser Frøknerne L. have et og jeg har deres Statsstue. Saa faar jeg heller ikke klage. Denne ~~Stat~~ Stue er aldeles i et og Alt som en Storstue paa Landet hjemme, saadan som en Klokke Forvalter eller velstaaende Møller kan have den. Gulmalede Døre med hvide Karme som Du ved er min Rædsel. En stor haard Mahognysopha 1 do Uhyre af en Chiffonièr^{k98} Skab er det – et gammel Klaver ~~og~~ nogle smaa Skilderier paa Væggene, hæklede Overtræk paa et Par falmede Tæpper, 2 lette Straastole foran Sophaen som jeg altid river omkuld med min Krinoline, paa et vakkendeⁿ⁸⁷ lille Bord under Speilet en Mængde støvede Nibserier, af den sletteste smagløsteste Art – det Hele gjør dette trøstesløse øde, kolde Indtryk – akkurat som en Storstue paa Landet en kold, blæsende Søndagseftermiddag. Jeg tog det med en stor Modbydelighed – ingen Sol – 4 Trapper op og saa langt fra Centrum af Byen – ~~[3]~~ jeg tilstaar det, og jeg tænkte hvordan skal Du holde ud! Men allerede nu efter 2 Dages Forkløb har jeg meget forsonet mig med min Bolig. Den har overveiende Fordele. Det er de godmodigste, skikkeligste Folk. Den lille blege, tynde ~~Huusfrue~~^{Frue} vimser om fra Morgen til Aften, i bare huuslige Anstrængelser opvarter os paa det Bedste, koger Mad, redet Senge, som hos os den simpleste Pige ~~m~~ og skiller sig i et og Alt fra en Saadan ikke i andet end at hun altid er *venlig* og *artig*. «Ists Ihnen gefällig jetz, liebe Frau C. ihren Kaffe zu trinken? ^{k99} – saa kommer hun med den paa et Bret, og jeg bliver ganske undselig og gjør Undskyldninger. ~~thi~~ Jegⁿ⁸⁸ nyder den Fordel at faa min Frokost ind til mig, og naar jeg ønsker ogsaa Aftensmad. Lies sige at de ere saa udmærket snilde naar man er syg. Det er ogsaa en stor Trøst og Hjelp at have disse, lige ved Siden af sig. Den Ældste af dem Ida er en ferm, klog Pige. Det er udmærket at have en saadan med hvem man kan tale om Hjemmet og som tillige er kjendt her. Om Aftenen spille de yndige Norske Melodier – i dette Øieblik syngerⁿ⁸⁹ den Yngste en af Kjerulfs.^{k100} Men alt dette er jo Intet for Dig vil Du sige, man reiser jo ikke til Berlin for at bo i en Storstue paa Landet og høre norske Melodier om Aftenen og spise tydske «Klößel»^{k101} til Middag – nei vistnok ikke min Ven! men det er et Udgangspunkt, et Hvilested der er *nogenlunde* betryggende, og det er allerede noget at have et saadant Fodfæste. Endnu føler jeg ikke Lyst til noget udenfor, jeg trænger til bare Hvile og at blive fuldkommen rask. Saa vil jeg søger

nogle Bekjendtskaber og komme i Theatret – Operaen engang. Jeg har slet ikke været der endnu. I Museet har jeg derimod været et Par Gange med den største Tilfredsstillelse, Overalt gaar man frit paa alle Malerisamlinger etc. her føler jeg at jeg kommer til at blive en hyppig Gjest – ja dette er dog noget andet end Thorvaldsens! [k102](#) Gud hvilke Skatte og hvilket Locale! Hjemme studerer jeg Katalogen og kan nu ganske godt orientere mig. I en af Rotunderne staar allene følgende, verdensberømte Værker: Den [n90](#) farnesiske Tyr [k103](#) en colossal Gruppe bestaaende [\[4\]](#) af 5–6 Personer foruden Tyren ^{vilde} række helt op under et almindeligt < Løfte [n91](#) – Laokoons Gruppen. Den herlige Venus af Milo Apollo af Belvedere, en aldeles deilig sovende Endymion, den florentinske Venus, samt en ligesaa deilig Diana, den smukkeste jeg har seet – see de staa i en af de *mindste Rum* tænk Dig hvilke Sale, med Marmorsøiler og de prægtigste Frescomalerier paa Væggene! I samme Bygning, saaledes at man gaar fra det ene til det andet findes ogsaa Malerie og Kobberstiksamling det ethnographiske Museum, samt Kunstkammer. Museet er det mest storartede baade ud og indvendig jeg nogensinde har seet – ellers svare de andre Slotte og Kirker ikke til mine Forventninger, «Die Linden» Berlinernes Corso, er mere mærklig ved det Liv der rører sig der end egentlig ved nogen imponerende Bygningsstil. Die Linden selv er nogle gamle bustede Træer synes jeg, der see ud som de aldrig havde isinde at blive grønne igjen, men have seet sig trætte og lede paa den hele lede blaserede, kunstig opdragne Berlinerwelt [k104](#) der rører sig under dem. Naar man siger at Berlin ingen Omegn har, saa er det bogstavelig at tage, idetmindste fra den Kant ~~man~~ vi kom, kjører man fra et fuldkommen bart Hedeartet Landskab ind i Byen. Paa den anden Side ud ad Potsdammer og Brandenburgerthor ~~gjennem~~ har man Dyrehaven.

Søndag den 18de. Idag havde jeg haabet at der havde lagt Brev til mig hos Baronessen. I det Hele, kjere Alf, har jeg faaet for lidt Svar paa alle de mange Breve jeg har skrevet. Min Hataeske som jeg selv var ombord med og anbefalede Kapt. Lund selv til Besørgelse har Du naturligvis rigtig faaet – og jeg haaber deri blandt Tøiet fundet Pakken med Breve og de indsluttede Smaating. Pengene til Zahrtmand [k105](#) $\longleftrightarrow$ har Du vel besørget nedsendt. Gjør det endelig strax. De Penge jeg laante af ham, 30 Spd. vil netop forslaa til denne Maaneds Udgang, sig B- [k106](#) det. og bed ham lidt i Tide sende en Anvisning ned at jeg saa regelmæssig ~~hæv~~ kan hæve mine bestemte Maanedspenge. Er jeg først kommen til Ro her i B. saa gaar der naturligvis mindre til end naar man reiser. Min Opgivelse af Baronessens Logi var vist galt, det er, *Mohrenstraße N° 6*, men ikke Jägerstraße, hvis Du derfor addresseret noget Brev efter denne sidste Adresse saa kunde det let komme paa Vildstraa – dog stoler jeg paa Postbudenes forunderlige Evne til at finde Folk trods gale Adresser. Nu længes jeg saare efter Brev fra mine Gutter. Skriv mig hvordan

det gaar Emil^{k107} hos Stenstrups.^{k108} og hils dem Alle hjerteligst. Indesluttede Brev til Fru Maribo^{k109} kan Du læse forsegle og bringe hende – Du vil deraf see hvordan det staar sig med mine literaire Udsigter, og at jeg er kommen i en slem Konflickt med Baronessen. Hun er forresten saare venlig og glad naar man kommer til hende. Om denne Sag ikke *et Ord til nogen levende Sjel*. Kjere Alf Du kan tro jeg tænker paa Dig og Hjemmet nu i disse Flytningsdage der forestaa. Jeg stoler her paa Din gode Villie og Din Samvittighedsfuldhed, Hovedsagen er at det er vel indpakket og forseglet *førend det flyttes*, husk paa at ethvert Stykke skal gjenkjøbes med rede Penge. Din Iver skal jeg vide at paaskjonne. Nu Gud velsigne og være med Eder Alle. (Arnesen?)^{k110} Næste Gang haaber jeg at kunne fortælle Eder noget Bedre.

23. november 1863. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k111

Berlin d 23de Nov. 1863

Kjere Alf. At jeg ikke strax besvarede Dit Brev k112 har sin Grund i at jeg i de sidste Par Uger har arbeidet flittig – *skrevet* – Dine Besværinger over at det er trangt for Dig at komme u[d] af det – noget jeg gjerne troer min stakkels Gut! kom mig ingenlunde uventet, det overraskede mig kun at det ~~netop~~ slog saaledes ind i min egen Tankegang. Det var netop for at skaffe Dig en lille Skilling i Lommen at jeg en Uges Tid før, strax efter Dit første Brev, havde begyndt paa en Række Feuilletoner, der skal sendes hjem og hvoraf Du skal have Honoraret, der, tror Frøken Li,k113 ikke vil blive saa ganske ubetydeligt, da hendes Fætter og Svoger, Sagfører Jonas Lik114, paa Kongsvinger eier Nyhedsbladet, k115 og han er en rund Betaler siger hun, «der især vil vurdere mine Artikler høit». Jeg har alt sendt en Feuil. gjennem hende, directe til ham med Anmodning om, hvis han vil optage den som hun ikke nærer Tvivl om, da at sende Honoraret lige til Dig. Mere skal følge. Den første behandler et lille Stof hjemmefra Christiania. k116 jeg haaber Du giver udførlig og ~~usmyk~~ usmyk~~k~~[et] ~~→~~ Melding om hvorledes den er bleven modtaget. De øvrige ville gaa ud ~~til~~ paa noget literair-historisk herfra, altsaa i en ganske anden Genre. Dertil knytter jeg de personlige Erfaringer jeg her har gjort, hvilke gaa ud ^{paa} – ingen Erfaringer at have gjort. Om jeg sad oppe i nordre Oudalen k117 eller Hurdalen eller et andet saadant Bondeannex, kan jeg ikke leve mere stille, afsondret fra al Verkehr k118 med Mennesker end ~~jeg lever~~ her i Berlin. Jeg lever blot med nogle faa Landsmænd, ganske som Reisende, en Gang imellem gaa vi hen og see et og Andet, eller vi bede hverandre paa en Kop ærlig norsk The, som blandt Tydkere ikke er at opdrive, ja jeg kommer ~~i deres Levemaade~~ meget til at tænke paa Tante Sophies k119. Beskrivelser af Levemaaden i Norkjöping, hvor man spiste Graabensild og drak Öl. Jeg har ikke truffet et eneste tydsk Menneske endnu som har behaget mig.

Jeg har været hos Fru Mundt (Louise Mühlbach)k120 i en Soirée. Der var mageløs flot og rigt, men med alt det havde jeg Indtrykket af [2] noget simpelt. Hun selv ser

ud som en velnærret Husholderske. Auerbach, [k121](#) den virkelige Auerbach, sad jeg ved Siden af, det var en frygtelig Schwazer, [k122](#) Munden stod ikke stille paa ham, og denne Mand som man sidder og fælder Taarer af Rørelse over hjemme, der kan sige saa meget, saa meget i faa Ord, syntes her at ville vise hvor usigelig Lidet der kan siges i Mange. Han er ogsaa tyk og velnærret, Fanny Lewald, [k123](#) ~~der sad~~ den berømte Forfatterinde der sad ligeoverfor, ligeledes, Værtinden paa min anden Side ligeledes, jeg sad ~~midt~~ i dette struttende Velvære som en tynd, bleg Persillerod midt i et Knippe runde, trivelige Næper. Forfatterskabet er nok anderledes lønnende hernede tænkte jeg. Det skulde dog være ganske behageligt ~~at~~ en Gang om Ugen at kunne bede sine Venner paa Rebhuhn [k124](#). Cardinal [k125](#) og Champagne! Der blev ikke med et Ord antydet at jeg hørte med til Lauget. For mit Vedkommende var dette ~~mig~~ jo ganske ligegyldigt, thi at præsenteres som Norsk Forfatterinde ~~fra Norge~~ her i disse Kredse, vilde omrent være det samme som at gjøre en Værdighed ved Dronning Kammeamehas [k126](#) Hof gjeldende; karakteristisk var det dog for de nævnte to Forfatterinder der vidste om det, at det ikke skeede. Auerbach talte om Bjørnsen [k127](#) og Asbjørnsen, [k128](#) der begge, sagde han, havde skrevet «wundervolle Sachen» [k129](#) især den [n92](#) Første. Dette glædede mig meget at høre. Fanny Lewald har hver Mandag Soirée, hvortil jeg engang for Alle har faaet en skriftlig Indbydelse. Men jeg gaar ikke. Jeg har den bestemte Følelse af at jeg ikke passer der og ikke vilde finde mig vel der. Mere derom i Feuilletonen. Jeg stunder efter at komme til Paris. Send mig strax kjere Alf, ~~de~~ ~~to~~ Adressen *Tellefsen*, [k130](#) det er nok. Sig mig nøagtig hvem der af Landsmænd er reist did. Er Fru Kjerulf [k131](#) og Frøken Anker [k132](#) reist med Theod. K? [k133](#) Fanny Egeberg [k134](#) skulde jo være med? Stor Hygge har jeg her havt af Overlærer Løkke med Kone. [k135](#) Hun er [\[3\]](#) en Datter af Prästen Hald [k136](#) i Ringebo, en gammel Bekjendt af mig fra den Tid han med mine Brødre besøgte os i Ferierne. En fin, pen, stille lille Kone. *Han* har hjulpet mig paa bedste Maade med at søge at faa en Forlægger til Manuscriptet, [k137](#) vi ~~og~~ ere dog endnu ikke komne længere. Jeg er bange for det ^{dog} vil strande paa Oversættelsens Mangelfuldhed. Den er ikke ganske slet, men den er aandløs og mangler hvad Tydskerne kalde «Fluß» [k138](#) – Schwung. [k139](#) Den trykker ned og bryder alle fine Pointer af, og det er jo fatalt – Baronessen [k140](#) venter nu kun grisk paa at der intet bliver af med den, thi saalænge har hun lovet at lade sin bero. At tilbyde mig sin $\frac{1}{3}$ Part omt. af Bogen, eller tilbyde at gjennemgaa min, ~~det~~ som synes at ligge enhver nobel Sjel saa nær, det falder hende ikke ind. Du kun [n93](#) tro at min huslige Stilling her skal ikke friste mig til at blive længer her i Berlin end nødvendigt. Deri har Du ganske Ret, naar Du har det pa[a](#) en Følelse at jeg – *ikke har det godt*. Nei min Gut! tag al Din Indbildningskraft til Hjelp Du vil dog ikke kunne faa en Idee hvordan jeg *bor* her. Sig dog til Thaulow [k141](#) at jeg er bleven

ganske antydk og er gaaet tilbage til Skandinavismen, ~~der~~^{thi} man drikker alt formeget Øl her om Aftenen og faaer alt for tykke Kløßel^{k142} til Middag. Min Vertinde har dertil den Vane lumskelig at tage bort detⁿ⁹⁴ en Stykke efter det andet fra mit Værelse, som jeg skulde have: «so wie Sie es hier sehen»^{k143} saa en Lænestol, saa et Teppe, saa 4 Stole paa engang – og saa til Slut – *Værelset selv.* Hun kom nemlig en Dag og forestillede mig sledsk, at det vilde være bedre for mig at tage et Værelse til Gaarden, Musikken Øvelserne vilde da mindre genere mig. Jeg tog alle de andre Parters Tilfredshed i Betragtning, og føiede mig deri, men nu mærkede jeg først den grove Egennytte, der bevægede hende til Forslaget. Hun tog min Sopha og alt hvad der paa nogen Maade kunde berøves mig af Beqvemmeligheder. Saa nu kan Du tænke Dig mit Værelse 3 *Skridt i Bredden*, et simpelt Pigeammerbord, 2 Stole hvoraf den ene ikke ligner en *Dagstol*,^{k144} 1 gammel fæl Komode, og – en Spyttebakke, denne sidste staar der formodentlig for at bevise at der dog virkelig findes Luxus og *Overflodighedsgjenstande* i mit Værelse, saa jeg skal ikke klage. Og det gjør jeg ikke heller [4] har hun først mærket at man er et godmodigt Fjog^{k145} saa kjender slige Folks Dristighed ingen Grændser. Det vilde blot føre til en Scene som jeg *vil* forebygge. nu har jeg dog den Beroligelse at hun kan ikke tage mere fra mig. Lies siger, at der sidder en grov Mund paa hende naar hun engang begynder. Og hun er en Dame som kalder sig af Adel. Paa hvad Trin hendes Dannelse staar, kan Du begribe deraf om ikke det jeg har fortalt er tilstrækkeligt, at hun troede *Grevinde Danner*^{k146} og *Lola Montez*^{k147} vare en og samme Person. Dette er en *Omgangsveninde* af Baronessen. Datteren sværmer for Körner^{k148} og Körnersk Poesie, hun gjemmer tørrede Egeblade fra hans Grav. Lies ere begge hjelsomme hyggelige og snilde. Ida er en livlig, klog og ret begavet Pige, med hende kan man læ over det der forefalder. Den Yngste Erikka, en bleg, sygelig, stille from Pige paa 18 Aar, hun er den der spiller bedst, og vil med Tiden kunne blive udmærket. Havde jeg ikke dem, holdt jeg ikke en Time ud her i dette væmmelige Huus; jeg kan næsten ikke undvære dem, da jeg ikke har sluttet mig til Nogen anden her – og at flytte er under alle Omstændigheder en vovelig Ting hernede. Løkkes have flyttet tre Gange, og have næsten overalt truffet grove, egennyttige Vertfolk. Ondt har jeg det nok, men Du skal ikke ængste Dig derfor kjere Alf. Jeg har ikke tabt Modet endnu, thi dette er dog ikke Maalet af min Reise, og saa ilde vil haaber jeg, ikke Forsynet mig det, at det Uhed der hidtil har fulgt mig skulde vare ved til Enden. Med et Sind der er freidigt og friskt til at modtage, kan meget udholdes, naar det blot er tilfældigt, forbigaaende. Naar Du saa mig sidde inde i dette lille smale Kot med en Studerlampe, vilde Du undre Dig, ~~ever at~~ saa kunde Ingen med mine Levevaner holde ud at boe en Dag. ~~Ikke engang~~ Lies der ere yderlig tarvelig vante, og savne synes mig lidt Begrebet om det ~~finere~~ Zirligere Komfortable, kunne

dog sætte sig ind i min Stilling. Forleden bad jeg Løkkes her op til The, naturligvis ved saadan Leilighed kan jeg benytte – «Storstuen» – som Du kjender af Beskrivelsen. Det blev en ganske god Aften kan Du tro. Vi havde gjort det saa nydeligt som muligt, Bordet var kommen midt paa Gulvet alle vore Studerlamper sammen gjorde ypperlig Effect. og Bordet bugnede af Kager og deilig Frugt, især Vindruer. Anordningen bragte mig *dog* levende til at tænke denⁿ⁹⁵ gamle Literats Gjæstebuds^{tilberedelser i} Keadan eller Klosterruinen af M.H.^{k149}. Programmet var heller ikke ilde. Først og fremst gave Lies flere prægtige Numre firehændig, *hvor til* jeg havde bestilt hvilke: Opfordring til Dands, Ouverturen til Jægerbruden,^{k150} Marschen afⁿ⁹⁶ Tannhäuser af Wagner,^{k151} og Kjerulfs Karnevalsmarsch.^{k152} Vi besaa en Masse Photographier, og endelig læste jeg min lille Feuilleton^{k153} fore. Jeg troer de morede sig alle godt. Ogsaa har jeg nu været nogle Gange i Theatret. Først [5] saa jeg Hamlet i Skuespilhuset, siden 2 Operaer og 1 Ballet i Operahuset. Det er dog ikke saameget enda paa snart 2 Maaneders Ophold her. Derom i Oscars Brev. og i Emils.^{k154} Ja min Gut jeg kan godt vide at det er knapt for Dig mangen Gang. men forstemme Dig maa det ikke. At Du dennegang ikke fik Stipendiet, kan synes mig ikke forundre Dig, jeg har aldrig tænkt paa at Du søgte eller kunde vente noget saadant endnu. Mange Hundrede af Dine Brødre, have mørkere Udsigt end Du og ingen at holde sig til. Din selskabelige Stilling – jeg mener ikke her at Du bedes meget ud – men dine Connexioner dine Udsigter ere ualmindelig god *seet* og lovende for et ung Menneske – den megen Selskabelighed kan være smigrende nok for Dig, men den behager mig ikke ganske. Denne Blanding af et flot Liv ude, med Nattesværmens, rige Maaltider, og Smalhans hjemme kan umuelig være sund for et ung Menneske, og maa virke meget forstyrrende paa Din Flid. Men jeg føler det næsten Umulige i at unddrag sig. At sige Nei til et Bal, er formeget forlangt af et 20-aarigt Menneske. En Ting kunde Du dog see at indskrænke det er disse hyppige Besøg af Kammerater, som Du siger selv virker forstyrrende. Du skal skrive paa Din Dør, kun til den og den Time er Du hjemme. – Det rørte mig meget at saa Mange kjerligt spørge efter mig, men skrive dem til kan jeg ikke, det vil Du føle af Indholdet af mit [6] Brev at der skal noget andet til, at de gjøre Fordring paa Noget andet dog tillader jeg Dig at tage Brevet og gaa hen til Fru Thaulow,^{k155} den Eneste jeg har lovet Brev, og læse for hende hvad Du synes, gjerne det Hele undtagen det der angaar Dig ^{og} *hvor jeg taler om Baronessen*, og sige at jeg i det Hele er rask og ved godt Mod uagtet jeg finder Berlin afskyelig, at jeg ser meget Smukt hernede, og har af Tydskerne lært at vi Norske med alle vore Feil ere nogle prægtige Folk.

En Ting maa Du udrette for mig da den er mig af Vigtighed. I den Hataske jeg sendte hjem laa blandt nogle Klæder et gammelt sort Silkeskjørt. *I Lommen af*

dette Skjørt, troer jeg, der vil findes et Brev fra *Theodor Mundt*,^{k156} der netop fordi jeg vilde være det Bedste, nede i Kjøbenhavn tog det ud af en Pakke mindre vigtige Papirer, og bar det ^{Dagen før min Afreise} ~~Dag~~ i Lommen af hin Kjole. I Reisestaheiet har jeg glemt at lægge det i min Tegnebog som Hensigten var. Jeg vil haabe det findes der, hvis ikke er det tabt. Dette Brev, der indeholder en glimrende Bedømmelse af kjendte Mænd hernede, kunde maaske bedst hjelpe mig til en Forlægger. Skye ikke denne lille Møie min kjere Søn og send *det strax*. Nu troer jeg at have skrevet om Alt. Hvad synes Du om denne Brevladning.^{k157} Jeg haaber Emil og Oscar ville blive fornøiede. Men nu venter jeg ogsaa udførlige Breve igjen, jeg vansmægter rent. 2 Breve i 2 Maaneder^{k158} det er for lidt for den der lever saa stille som jeg. Hvorfor siger Du intet om mit lille Digt til Caroline K.^{k159} har hun ikke faaet det? Det kan nok sendes uden Sangen. Hils hende 1000 Gange. Gaa endelig til Thaulows med mit Brev og læs det fore. Hils Fru Sarz^{k160} 1000 Gange, og Fru Kjerulf.^{k161} Og Gud være med Dig. Din Moder.

Læg mine Breve for Dig naar Du svarer.

Anvisningen paa Mendelsohn^{k162} riktig modtaget! Hils Brynie!^{k163}

23. november 1863. Brev til Oscar Collett

Brevs. 5

[k164.](#)

Oscar Collett, fotografi av Olsen & Thomsen, 1863. Nasjonalbiblioteket (bls_12964)

Den 23de Nov. 1863.

Kjere Oscar! Jeg har riktig nok allerede i et langt Brev til Alf^{k165} utdømt mit ringe Forraad af Stof; nogle Smuler har jeg ogsaa reserveret Emil,^{k166} der for den Overraskelse han beredede mig ved sit glimrende N^o^{k167} fra forrige Maaned, nok fortjener en directe Skrivelse.^{k168} Tag derfor tiltakke med Lidet, og hold Dig forresten til Alf, hvem jeg skal paalægge at ~~han~~ meddele~~r~~ ~~Dig~~ alt hvad han tror kan interesseⁿ⁹⁷ Dig og som ikke strengt angaar ham selv. Endelig har jeg da været i

Theatret. hernede. Jeg har seet Hamlet i Schauspielhaus og tvendeⁿ⁹⁸ Operaer. Hamlet blev efter mine Tanker givet maadeligt. næsten parodisk. En skrigende, gesticulerende, pathetisk Hamlet! intet kan være mere misforstaaet end at opfatte ham saa. Dertil forstyrredes Illusionen hvert Øieblik ved de idelige Fremkaldelser. Midt under Stykket maa de vende tilbage, og staa og bukke og knixe for Publicum. Undertiden troede jeg det var hørte til Rollen. Operaen Don Juan og Jægerbruden,^{k169} opfyldte ikke heller mine Forventninger, hverken med Hensyn til Sceneriet eller Sangen. Men igaar saa jeg for første Gang en Ballet^{k170} hernede og den overgik alt hvad man kunde tænke sig i Pragt. Stoffet er skal jeg her kortelig meddele. En ung, fattig, → men genial Maler fortærtes af Længsel efter at komme til Italien. – <1>eⁿ⁹⁹ Scene: Atelieret, Mesteren gaar, og nu begynder den vildeste Leg og Dands mellem alle Eleverne, Modellerne, kun han sidder ved sit Staffeli og sturer. Da kommer Mesteren tilbage med en ung, rig deilig Lady (*Taglioni*)^{k171} der vil besee Malerierne. Lutter *levende Billeder*. prægtigt! Endelig kommer hun til Malerens Staffeli: Gjensidig Studsen, og ^{brat} Forelskelse. Ladyen gaar med Mesteren; alle Eleverne forlader Scenen kun han bliver dobbelt fortapt tilbage. Da svæver en Genius, Phantasien ned til ham, længe omgjøgler ham den ham useet, endelig seer han op og henrykt studser han thi – hun bærer *Ladyens Træk*. Mere og mere føler han sig begeistret, hun rækker ham Penselen stiger op paa Staffeliet og han maler hende – Her i denne S<c>[ene] udfoldede Taglion*i* al sin Kunst og hun var mageløs! Sværmnen kommer tilbage Geniussen forsvinder, og i ubegribelig kort Tid efter husk paa hun er den samme Person der i det Øieblik maa vexe Kostume. kommer Ladyen tilbage, med Mesteren, de have nu seet alt. Hun udtrykker sin Forbauselse og Glæde over Maleriet hvori hun gjenkjender sine egne Træk – og – afkjøber ham det for saameget Guld at nu kan han reise til Italien – sine Ønskers Maal. Nu see vi ham paa alle Stadier af denne Reise. Først i Havnen. Vrimmel af alle Folkeslag, alle mulige optænkelige Slags Danse. Morsomst var Chinesernes Dands. Alle Størrelser af Dansere og Danserinder ligened til nogle ganske smaa naragtig udstafferede Figurer, [2] der nikkede og vrikkede med sine Pidskehoveder til den barokke Musik, nei det skulde Du have seet! det var til at lee sig fordærvet. Overalt hvor han kommer treffer han hende og m<o>dtager Tegn paa at hun vaager over ham. men naar han henrykt vil holde hende fast, forsvinder hun, hun ved at hylde sig i de forunderligste Mystificationer. Næstegang spilles Scenen paa hendes prægtige Villa nær Neapel. Han kommer vandrende dødstræt og synker ned ved hendes Port. Han bliver styrket og pleiet, og under det paafølgende Bryllup – hendes Forpagter med en ung Bondepige – med dets endeløse Danse, mystificerer hun ham igjen under mange Skikkelses – endelig giver hun ham en Sovedrik – en Barke lægger bi, Gondolieren stiger ud, der paa hendes Vink griber den Slumrende, bærer ham ned

i Barken og nu gaar det til – Neapel. Nu kommer det prægtigste. Tænk Dig vi see Barken vugge sig paa skvulpende Hav, vi følge selv med, og i den yndigste Aftenbelysning glide vi forbi alle disse navnkundige Steder: *Capri* Amalfi, Castellamare – Neapel, Vesuv, og lande endelig i en Klippegrotte, et Bagteppe gaar op og den *blaau Grotte* ligger for os i al sin Herliged. Den Slumrende lægges ned paa Sandet og forlades. Drømmegestalter svæve ind flere og flere, de gjøgle omkring ham, en af dem bærer *hendes* Træk, hun böier sig over ham, kysser ham, da farer han op. Alle flygte. Forbauset ser han sig om. Drømmene svæve ind igjen men tilslørede, de lokke og drille ham, han gribet snart efter En snart efter en anden som han troer er hende, løfter Sløret men farer skuffet tilbage endelig, endelig er det hende – Omfavnelse! Dette er uendelig deiligt. Slutningsscenen paa Moloen i Neapel udfolder alt hvad man kan tænke sig af broget Pragt. Alle mulige Typer træde her op i den rigeste Mangfoldighed der er en Jubel en Vrimmel, en Glands uden Lige. Endog Hest og Vogn med sin maleriske Gruppering af Landfolk kjøre over Scenen. Tilsidst kommer en Prossession, Klokkerne ringe høitidelig, alt bliver tyst, hun træder op i festlig Brudedragt og møder ham for at føre ham til Alteret – hvad mener Du? det er næsten for voldsom en Lykke!ⁿ¹⁰⁰ Dands og Jubel udenfor. Parret kommer tilbage og Teppet falder medens Alt grupperer sig om det. Hvad synes Du om det? Altid bedre mener Du end at *Fru* Abelsted^{k172} og Hr Bucher^{k173} og Hr Monsen^{k174} og Hr – hvad hedder det Uhyre som jeg engang har seet spille Lieutnanten i Soldaterløier?^{k175} forhutle et ordentlig Stykke paa Scenen hjemme. Den største den gediegne Nydelse man har her er Museet. Om dette og de Skatte det gjemmer og Localets Skjønhed og Storartethed kan ikke siges formeget. Man maa see det for at kunne begribe at saa meget Herligt er samlet paa en Plet. Det koster ikke en Skilling. og man ^[3] kan gaa hver Dag og aldrig blive træt. Her vanker alle Slags Mennesker ud og ind, alle Klasser have Adgang, ~~saa~~ Man skulde formene at et Folk som Berlinerne der have saa meget Herligt at skue og nyde, maatte dog kunne bringe et lidet Gran af denne Skjønhedsidé hjem i deres Huse og overføre den i deres indre Indretning – men nichts von dem!^{k176} noget Afskyeligere end deres huuslige Indretning, kan man ikke tænke sig – Rigdommen og Dannelsen gjør naturligvis en Undtage[lse] og indretter sig efter sit Behov comfortabelt, men det som ellers ^{er} hjemm[e] i de nordiske Lande pleier at være Alles Eiendom, en vis Orden og Hygge findes ikke Spor af her. Alles Beretninger stemme deri overens. Nei vor huuslige Indretning kan man være stolt af, den har noget at betyde. Det mærker jeg først her. – Da jeg stod foran den «farnesiske Stier»^{k177} dette berømte colossale Oldtidsværk, (saa efter i Mythologien hvad det betyder) – stødte en gammel Mutte[r] til der paafaldende lignede den Kurvekone der sad paa Hjørnet af Maltheby.^{k178} Hun spurgteⁿ¹⁰¹ mig hvad Gruppen betydede.

At forklare hende det var omtrentlig umueligt, og sandt at sige vidste jeg det ikke selv dengang bedre end Kjerringen. jeg hjalp mig da med den populair~~e~~^{este} Udtydning: den to unge Mænd have fanget Tyren øg som vilde stange Jomfruen der ligger, nu bliver den vist slagtet. Jeg antager dette var hende til stor Beroligelse.ⁿ¹⁰² Hvis jeg bare boede nærmere vilde jeg gaa der meget ofte, Malerisamlinge~~n~~ findes ogsaa her i Museet. Det er en sørgelig Omstændigh[ed] at min Bolig ligger saa langt borte fra Centrum, hvilket man regner «die Linden» at være. Omkring denne brede, mægtige Gade grupperer sig næsten alle de Bygninger der have Interesse for Fremmede: Museet, de kongelige Paladser, Domkirken, Operahuset, de fornemste Cafféer og Boutikker. samt flere private Malerisamlinger, foruden at denne Spadseretur i sig selv er den mest belived~~e~~ⁿ¹⁰³ og interessanteste. Men tænk ½ Time tager det, naar man gaar raskt, som Du ved jeg altid gjør. altsaa næsten saa langt som til Skarpsno! fra Karl J.sg^{k179} Og nu min Gut har jeg skrevet hvad jeg havde, er det ikke interessant, saa er det ikke min Skyld. Jeg synes selv alle Beskrivelse[r] af offentlige Herligheder og Kunstdydelser ere kjedelige, det er som at vilde sende En der er sulten,ⁿ¹⁰⁴ Spisesedlen med mange herlige Retter, istædetfor Maden selv. Der er intet Interessant uden Menneskelivet og det nyder jeg ikke noget af. Enhver [4] Linie fra Dig min kjere Oscar, om Dig og de kjere Mennesker hjemme, vilde være mig meget mere værdt end Dig hvad jeg til Dig kan b...ke op om Berlins kolde Herlighed. Fortæl mig alt hvad Du ved og oplever. Det overraskede mig meget at høre at Onkel Carl havde kjøbt Huus i Homansby.^{k180} Det kan jeg lide! Hils ham hjerteligst fra mig, han er vel allerede bosat der naar jeg kommer hjem? Overlærer Løkke med Kone^{k181} der have været her længe reise hjem den 6te i næste Maaned med St Olaf.^{k182} huf de arme Mennesker! at gaa i Dec i det vilde Hav, thi her er det uafladeligaabnen Sø. Med dem skal jeg sende hjem adskillige Smaating til Juul. Ogsaa til Din Geburtsdag – men Ubetydeligheder bliver det. Gud ved hvor jeg feirer Din Fødselsdag min Gut! jeg haaber det vil blive i Paris og mellem nogle Landsmænd, saa jeg kan drikke Din Skaal i mit eget Maal. Og nu er jeg hjertelig træt. Lev vel og Gud velsigne Dig min Søn! derom beder sent og tidlig

Din Moder.

Hils Fru Heiberg^{k183} og Fru Thaulow^{k184} fra mig. og Din Ven Carl Heiberg.^{k185}

24. november 1863. Brev til Emil Collett

Ms.fol. 3111

[k186](#)

Emil Collett, fotografi av J. Lindegaard, 1870. Nasjonalbiblioteket (blds_12963)

Berlin den 24de Nov. 1863.

Tak for Dit Brev [k187](#) kjere Emil! Det var kort og noget «Emilsk» skrevet, men Indholdet var godt, og det er Hovedsagen. At Du trives og finder Dig vel hos de kjere Stenstrups, [k188](#) vidste jeg før, men det glæder altid at høre. Det er *Hjertelaget* det kommer an paa min Gut. Det vil Du mere og mere forstaa, forstaa hvad det vil sige, at vide sig hos Mennesker, hvem Dit Vee og *Vel i Sandhed* ligger paa Hjerte, hvis Daddel selv, udspringer af Godhed for Dig. Tænk paa ‹S›-s! [k189](#). Vidste jeg ikke

det, at Du og alle mine Gutter vare omgivne af kjerlige Slægtninge<r>, saa kunde jeg ikke have et roligt Øieblik, eller rettere, jeg kunde da ikke være her. Jeg haaber ogsaa at Tilfredsheden er *gjensidig*, thi den pleier at være det. At blive godt og kjerligt behandlet vækker Ønsket, *Bestræbelsen efter at fortjene det*. Hvor glad jeg blev ved at høre hvor godt det gaar Dig paa Skolen, kan jeg ikke sige – № 4! det er jo et glimrende Sprang! Kan Du holde Dig paa den Plads, saa faa vi Respect for Dig, og det bliver nok en *anden Emil*, end den vi undertiden i mørke Øieblikke, har tænkt os. Jeg beder Dig ogsaa modtage den indliggende Photographie som et ringe Anerkjendelsestegn, et Udtryk for den Respect Du og Firetallet vækker. Men derved skal det ikke bero; jeg har nogle smaa Betingelser at foreslaa Dig. *Kan Du holde Dig paa den Plads saa faar Du ved hver Maaneds Slutning 2 Photographier*, der forseglede skal overrækkes Dig gjennem Alf.^{k190} Med Løkke (Overlærer)^{k191} der reiser hjem næste Maaned, sendes for det første for 3 Maaneder Altsaa, *staar Du paa Firetallet*, eller *naar Du endog over det*, saa faar Du Dine to Photographier, skulde Du *naa 1 Tallet*, № 1 i Klassen. da skal Du have *en stor Photographie* af den 4 dobbelte Værdi. Vil Du gaa ind paa dette? Bliver Du № 5 eller 6, ja, da faar Du intet uagtet det er ganske honorabelt. Kun fra 4 Tallet af. falder der Præmier. Skriv mig til derom, og fortæl mig noe hvordan Alle have det. Er Christiane^{k192} fuldkommen rask igjen? Kommer Horns^{k193} hjem til Julen? Stakkels Tante Sophie, om 3 Dage, den 27^{de}^{k194} kommer jeg til at tænke paa hende. Slige Mærkedage ere tunge at døie. [2] Skriv mig nu engang ret udførligt! Hvordan er det gaaet med Dit Skib, bliver der noget af det? Du ved min Villie med Hensyn til Ernst W.^{k195} jeg kan ikke forebygge at Du ude omgaaes ham skjøndt jeg synes I passe lidet sammen, men Besøg der i Huset vil jeg ikke, og i denne Henseende stoler jeg paa at Du ikke ~~paa~~^{bag} Din Moders Ryg gjøre noget som Du veed er hende imod. Dertil er Du for retskaffen en Karakter. ←→ⁿ¹⁰⁵ Forleden saa jeg «Der Freischütz» eller som den i vort Sprog hedder Jægerbruden, denne herligste af Vebers Operaer, Texten,^{k196} Stoffet er ogsaa udmaerket smukt og poetisk, ~~og~~
~~ligner~~ Jeg tænkte mangen Gang den Aften dette skulde Emil see! Det var noget for ham, sær Scenen i Ulvesvælget. Max den gode, fromme Jæger, er fortvivlet da Lykken er veget fra hans Skud, Forⁿ¹⁰⁶ ikke at tabe sin Elskede, han er forlovet med Overførsterens^{k197} Datter, lytter han i sin Fortvivlelse til ~~den~~ Caspars, den onde Jægers fristende Ord. Caspar staar i Pagt med Skovdjævelen Samiel, en djævelsk ~~Ant~~
~~Notabilitet~~ som vi ikke kjender, men som formodentlig hører hjemme i den gammeltydske Sagnverden. Ved dennes Hjelp skal Max og Caspar kunne støbe Kugler der altid treffer, hvordan man skyder. og denne stygge ~~Dæad~~^{Bedrift} maa skee om Natten Kl 12 paa et Sted som hedder Ulvesvælget, der for sin Vildhed og slette Rygte skyes af alle Mennesker. Forgjeves søger Maxes deilige og fromme Brud,

opfyldt af onde Anelser, at holde ham tilbage. Nu Scenen i Ulvesvælget. Caspar og Max støbe, den første under alle haande stygge Besværgelser, 1ste Kugle! Det gnistrer og pruster rundt om, Katugler og Flaggermus med gloende Øine flagre op. ²den Kugle. Meer Spøgeri. ~~Fle~~ Fæle Dyreskikkelses, kravle frem af Krogene, Vildsvin fare over Scenen og dette Spøgeriet tager til under Musikkens vildere og vildere Toner indtil den 9de Kugle! Da er det som om Helvede slap løs!

Skovdjævelen i glorød Dragt med Hirschfænger^{k198} og Hanefjer paa Hattenaabenbarer sig, og oppe i Luften drager hele den *vilde Jagt forbi*. Du veed jo nok at dette er den tydske Asgaardsreie. Bürger har behandlet dette i et smukt Digt.^{k199} Her er det en af disse Rov- og Borggrever, der var saadan [3] en Wüthrich»^{k200} som Tydskerne kalde det, at han fræk haanede alle menneskelige Love, og især rasede han paa sine uguadelige Jagter, trampede med sit Følge ned al Bondens Sæd, red Mennesker og Dyr overende, kort drev et frygteligt Spektakel. Engang han ^{foer} saaledes frem, og ^{det var} ligesom den hele Skabning kastede sig i Veien for ham ~~↔~~ og bønfaldt ham om Skaansel, fra den lille Gjætergut, hvis Lam han sprægteⁿ¹⁰⁷ ud fra hverandre, indtil den gamle, ærværdige Eremit, der i Guds Navn ~~traadte ham~~ ^{imode} og advarede ham, ^{men} Alt lige *forgjeves*, tabte Himlen Taalmodigheden. pludselig blev han hævet fra Jorden med sit uguadelige Følge, Ansigtet dreiet om i Nakken paa ham, og saaledes maa han fare til evige Tider, til Skræk og Advarsels. Men nu tilbage til Jægerbruden. Det bliver for vidtløftig at fortælle Alt, Max maatte endnu gjennemgaa meget for at udsone sin Brøde, inden han faar Bruden, Caspar falder selv for en af de forhexede Kugler, og alt ender vel. Det er rigtig hvad man kalder et romantisk Stykke, med frisk Skovluft, Jagtliv, Eremitter, Fyrster, Skovdjævle, Spøgeri og gammeltydsk Fromhed, og Musikken er henrivende. Du skulde ogsaa gaa en Gang med mig ned gjennem Byen, det var noget for Dig ~~a~~[t] see. i næsten hvert Huus Udstilling, især af Kunstsager og Photographier. Hvad der vilde forundre Dig, var at see hvorledes man har lært Hunde til at trække Vogne. De stakkels Dyr! Næsten alle Landmænd, der ikke have Raad til en Hest, benytter Hunde en eller 2 i Spandet, med ordentlig Seletøi Nogle af dem ere meget vrede og arrige over denne Fornedrelse, thi selv Lænkehunden har det jo bedre, og forholder sig ligesom Fangen til de trællende Slaver. Men det vil netop Føreren, jo bidskere og vredereⁿ¹⁰⁸ de er, jo bedre gaar det. Jeg mødte en stor Kerre, tæt bepakket, et stort grovt Bondefruentimmer trak selv, ved Siden af hende en lille Hund der drog alt hvad den kunde med Tungen langt ud af Halsen. Jeg havde saa ondt af det arme Dyr, og sagde det beklagende til hende, og spurgte ~~hende~~ om saadan en Hund faar tilstrækkeligt at æde ovenpaa en saadan Behandling. Hun viste blot Tænder, og jeg syntes næsten Dyret var her det nobleste. Dog siger man, at hvor disse Hunde blive vel behandlet og nærede, der ere de meget villige, ja de stille sig af sig

selv foran Vognen, for at blive ~~opsad~~ fæstet i Spandet. Hvorledes Heste plages, kan man her see, hvor man ikke synes at have Begreb om Skaansel med Dyrerne. Disse Omnibusser ere ikke Vogne, men hele Arker, Huse.ⁿ¹⁰⁹ 24 Personer læsses saaledes paa 2 Heste, der maa trave hele Dagen fra den ene Ende af Byen til den anden. Vognleien er meget billig, 2 3/4 sk Norsk, [4] koster en Tour der mangengang holder en god Fjerdning og derover – lukket Vogn ligeledes 13 sk Norsk.

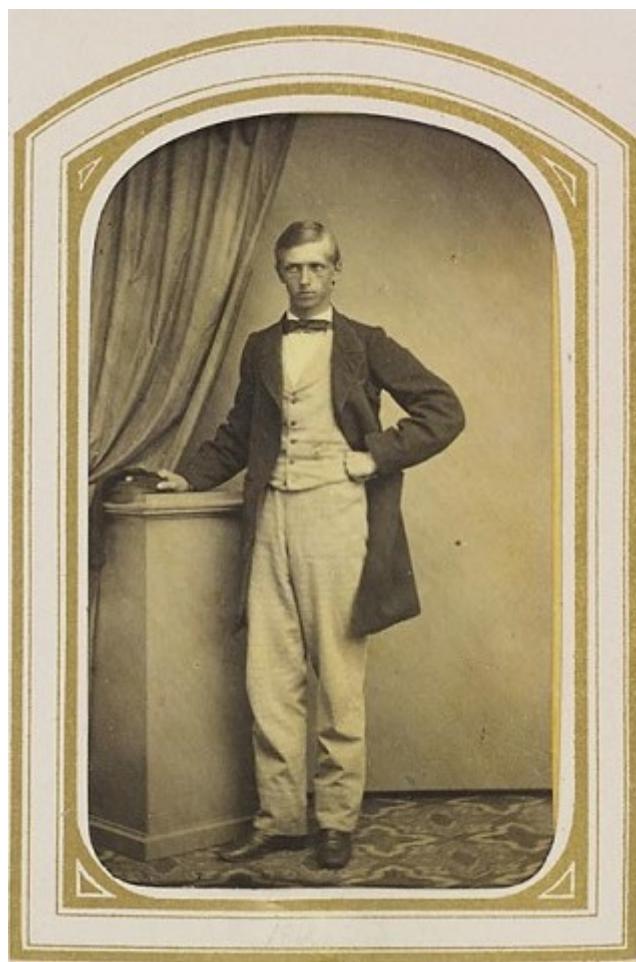
Altsaa! – har Du i næste Maaned Dec. et № der staar paa 4 eller under, saa har Du strax at kræve Din Præmie, der meddeles Dig, uden Hensyn til Julepresenten, der ogsaa skal komme. Altsaa fra næste Maaned! Og dermed min kjere Milemand – rask Beslutning blot at ville og – Du vil naa det! At Peter^{k201} saa vakkert hjelper Dig har rørt mig meget, det ligner ham! Tak ham hjertelig fra mig, og dermed Farvel for denne Gang! Til Alleⁿ¹¹⁰ – Tante, først og fremst, Polly, Tina, Hilda, Peter Hjalmar Sossen,^{k202} og efter *Tante, Tante*^{k203} alt hvad hjerteligt der kan ligge i en Hilsen fra Din

Moder.

24. [november] 1863. Brev til Robert Collett

Brevs. 5

[k204](#)

Robert Collett. Ukjent fotograf, ukjent datering. Nasjonalbiblioteket (blsds_01676)

Berlin den 24de 1863.

Kjere Robert! Jeg er ganske udtømt efter 3 meget lange Breve [k205](#) til respective Alf, Oscar og Emil, saa alt hvad Du kunde ønske af Efterretninger fra mig, kan Du uden

videre forlange udleveret af disse 3 Magter. Dette skal kun indeholde mit Ønske til Din Fødselsdag. For første Gang skal den feires i Din Moders Tanke langt, langt borte fra Dig. Men husk paa at den er hos Dig hele Dagen, og glem ikke heller mig. Min lille Bob! altid maa jeg tænke ^{mig} Dig fremfor nogen af de Andre ^{som} liden, og i alle Stadier af Din Væxt, fordi Du var den Første og Forunderligste for os – den *Kjreste* skal man aldrig sige, thi hvem er den mindst Kjere? Gud bevare Dig da, som han hidtil har bevaret Dig!

Da jeg ved Du er en Elsker af smukke Ansigter, sender jeg Dig dette, det fineste jeg eier i mitⁿ¹¹¹ Mappe ^{Album}, det er en sød, liden Unge ikke sandt? Hun skal være sjeldent elskværdig og afholdt. Et større Billede skal Du faae med Løkkes, ^{k206} der reise hjem den 5te Dec. De have været meget hyggelige hernede Gaa endelig hen til dem naar de komme. Det er jo Din gamle Lærer? Hvad siger man hjemme [2] nu om de danske Affairer? Herfra synes de at staa jammerlig slette, det var en mærkværdig ligegyldig og upassende Maade hvorpaan den danske Konges Død blev stodt ~~anmeldt~~ i Morgenbladet, ^{k207} ~~baade~~ ~~... og vi Norske vare~~ Norske hernede fandt det oprørrendeⁿ¹¹² ~~derover~~, og Detⁿ¹¹³ har vist ogsaa mishaget de Danske. Men hvad kan man vente andet af Morgenbladet! Her i hele Tydskland er fuld enstemmig Opstand, og i Aften lyder Bladene paa Krig *under alle Omstændigheder*. Alle Blade~~ne~~ ere fulde af Hyldinger af den nye Hertug. ^{k208} Herregud jeg synes ~~de~~ Tydske^{rne} have nok af den Vare ville de nu endelig skabe En til! Et Regjeringsblad forekastede Skrigerne at nu begyndte de jo at hylde Legitimiteten. Skriv mig lidt til om hvordan Stemningen er hjemme, skal vore Tropper rykke ud? og *< n > aar?* thi her ser det ud som om Krigen ~~var~~ stod for Døren. Jeg tror det er bare en syg Uro der plager det tydske Folk. Det er forpint i sig selv, tør ikke mukse^{k209} hjemme, saa søger det Bevægelsen ^{et} Udløb for sin Frihedstrangen~~n~~ hvor det kan, og heldigvis har det Schleßwig Holstein at tage til. Man maa være frygtelig tilmode i Danmark. Denne Konges Død var en stor Ulykke nu. Lev vel for denne Gang. Hils Tante Hanne og Onkel^{k210} 1000 gange. f~~a~~ra Din

Moder.

[3] Skulde Photographierne, der siges i Brevene at følge med, dog ikke være med, saa betyder det blot, at jeg har maattet tage dem ud paa Grund af *Overvægt*, der betales i Portoen *dobbelt* – de skulle da ~~følge~~ komme med Løkke.

16.–18. desember [1863]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

[k211](#)

Den 16de Dec.

Kjere Alf! Tak for Brevet, [k212](#) det kom i Mandags Morgen, altsaa efter 6 Dages Reise. At Du ikke har hørt noget fra Jonas Lie, [k213](#) undrer mig da han i et Brev af 27de Nov. [k214](#) siger mig, at han strax vilde skrive og sende Dig et Forskud af 30 Spd. Saamange Penge kan jeg nu vist ikke tjene op. jeg har endnu ikke truffet nogen Aftale med ham. Hans Brev var i yderste Maade smigrende, at han med Begjerlighed greb mit Tilbud, det [n114](#) vilde være en Ære for hans Blad [k215](#) etc. Kun bad han mig strax telegraphere, *hvis* jeg tillod at sætte mit Mærke Forfatterinden af A.s D. paa, hvilket vilde sætte ham istand til at honorere bedre – meget bedre. Jeg gjorde det nødigt Alf, saare nødigt, men naar det gjelder at skaffe Dig en Skilling betænkte jeg mig ikke længe. Den første Artikkel, den om Sildekonen [k216](#) er vel nu kommen ind, haaber jeg, og Du kan begribe hvor spændt jeg er paa at høre noget om dens Skjebne. Saml nu rigtig alt hvad Du derom hører, fra de Forskjelligste: Welhavens, [k217](#) Thaulows, [k218](#) Onkel Johans, [k219](#) etc. etc. selv, det ikke Gode, og meld mig det strax. Det næste bliver i en ganske anden Genre. Der er fire a fem Nummer endnu, der næsten færdig nu skulle sendes hjem. [k220](#) Men jeg har ogsaa skrevet! saa nu er Julen [\[2\]](#) for Døren og jeg skulde længesiden været i Paris efter min Bestemmelse. Et Par Dage maa jeg idetmindste have til at pynte lidt paa mine Klæder der have lidt ubarmhjertig i denne Maaneds Snaus [k221](#) og Regn. tænk paa disse lange Veie! Til Tellefsen [k222](#) skrev jeg og bad ham hjelpe mig med at finde et Logi, og fik et yderst artigt Brev, [k223](#) med Indbydelse til at tage til Takke et Dage Par Dage først hos ham, da det altid er uhyggeligt at begynde for en enlig Person paa et Hotel, saa kunde jeg sammen med dem søge. Du kan begribe, at jeg med Tak modtager. Min Plan er at gaa over Dysseldorf hvor jeg formodentlig kommer lille Juleaften, Oscars [k224](#) Geburtsdag. Hygger jeg mig der, bliver jeg der et Par Dage Julen over, thi det bliver dog nu for sent at tænke paa at komme til Paris til Juul. Det er ingen Omvei at gaa

over D. Længer holdt jeg det ikke under nogen Omstændighed ud her, uden at blive syg. Det er aldeles uforeneligt med at *skrive* at leve saa som jeg i dette Huus. Tænk Dig mit Værelse! en frygtelig Larm fra Gaarden og Trappen ligeudenfor. Spil i 6 Timer hver Dag paa 2 Instrumenter! – Slet Mad og en endnu slettere Seng. Den bestaar af 2 haarde, smaae Nødehaarsmadrasser^{k225} som jeg maa lægge saa at der bliver tomt Rum i Midten derover en tynd Dyne. Naar denne Lidelse er endt vil jeg ikke kunne fatte at jeg har holdt det ud.

De 60 Spd hævet i forrige Maaned, skulde efter [3] min Beregning strukket til Midten af indeværende Maaned. Thi 40 Spd er det jeg oppebærer, ved min Afreise hjemmefra paa *det bestemteste aftalt* med Brynie.^{k226} Men jeg forudser at jeg bestandig vil komme til at bede og tigge om dem: hvorfor vil Brynie sætte mig i denne bitre Forlegenhed? Jeg har med yderlig Sparsommelighed strakt dem hen saa de ville slaae til, til Juul men saa! Vente paa en Anvisning hidsendt, kan jeg ikke, saa maa jeg atter laane for at komme afsted. Og af hvem! Jeg faar henvende mig til Baronessen.^{k227} Men jeg beder Dig indstændig kjere Alf, send en Anvisning strax til Paris. Adresse *Tellefsen rue des Batailles 31*. Kan jeg ikke faae disse stakkels Penge ordentlig i rette Tid! Bedst var det at hæve for et Fjerdingaar fra Nytaar, dog maa jeg beregne mig 20 Spd til for ~~dette~~ denne sidste Halvdel af Dec. Oversættelsen^{k228} faar jeg ikke afsat, «tout est perdu excepté l'honneur!»^{k229} kan jeg sige og jeg brænder den nu, efter at jeg har spildt min Tid her, og havt megen, megen Ubehagelighed der~~v~~ed Den er for slet. Nu faar Baronessen sin Villie frem og har frie Hænder. Den lille Sum jeg havde regnet paa her, røg altsaa i Lyset.^{k230} Tak for den svenske Artikkel, det var vakkert af Dig at Du gjorde mig den Glæde, thi det har virkelig glædet mig at læse den baade fordi den er *svensk* – og fordi den i sig selv er velskrevet. Kan Du faa fat paa de andre i Posttidningen dagligt Allehanda, og give et Ud~~to~~g og sende – saa godt!

[4] Undskyld dette korte, forretningsmæssige Brev, der skrives sent paa Nat efter at jeg den hele Dag har skrevet. Det Stof jeg har valgt i de næste Nummer ligger ikke rigtig heldig for mig, nemlig mit Udbytte her fra Berlin der er saa skindfattigt som det kan være. Det gjelder at brygge paa en Pølsebind. Har han (Lie) nu sendt Dig de omtalte Penge, saa beder jeg Dig betragte for det første de 15 som Din Eiendom indtil jeg faar truffet en bestemt Aftale med ham. Jeg indser ikke hvorfor man skal nedsætte sine Vare til ~~det~~ $\frac{1}{4}$ fordi det skal trykkes ~~ind~~ i en Avis istædetfor et Blad ~~trykkes~~ i en Bog; der er anvendt fra min Side fuldkommen saamegen Omhu – det vil Du see – som paa det Bedste i mine Bøger. Egentlig talt er *det ikke* til at sætte i et Blad. De arme Løkkes^{k231} som nu skulle reise paa denne frygtelige Aarstid den lange Søreise! Komme de nu, som Gud vil! lykkelig og vel frem, maaske allerede til

Juleaften saa ville de strax tilsende Dig de smaa Julepresenter som Du da **ser** vil være saa god særskilt efter sine Navne at ordne og aflevere. Det havde været mig en saa kjær Tanke at tænke paa at I bestemt Juleaften havde faaet dem. Ja Juleaften bliver vel høist sandsynlig i Dysseldorf – altsaa mellem Luther fremmede. og dog vilde det bedre udholdes end de Dage der begynde med *i Morgen.*^{k232} Ja at være *ganske alene med de Erindringer!* det er tungt at holde ud. Vore Tanker skulle mødes Alf! det vil trøste mig lidt, og det Haab det inderlige Haab, at Du mere og mere vil gaa ind i *hans Plads, erstattet* kan intet! Ak kunde Du bare lære at holde af som han! – Jeg kan næsten ikke see for Træthed. Hils alle Stenstrups^{k233} hjerteligt. Naar Du skriver da tag dette tynde Papir, saa kan Du skrive desmere. Hvorledes ser det ud i Danmark? Det er jo frygteligt i Grundten og overraskende at Sverrig har vægret sig med at hjelpe. Hvordan er Stemningen hjemme? Jeg læser undertiden Morgenbladet i skandinavisk Forening. Lis^{k234} have Nyhedsbladet, saa jeg har ikke været ganske uden Efterretninger. Skriv mig noget om Alle. Hvordan leve Welhavens, Sarzs,^{k235} Munchs Familie,^{k236} etc etc.

[5] *Den 16 Morgen.*

Jeg vil ikke see igjennem hvad jeg rablede ned i Nat, det er vel neppe forstaaeligt. Tak for hvert kjerligt Ord i Dit Brev Alf for hvert kjerligt, sønligt Ord. Det skal styrke mig paa denne Dag, den skrækkeligste, den tungeste **i mit Liv** i Aaret. Solen skinner dog nu efter evig langt Regn, og skinner lidt Mod ind i det forsagende Menneskehjertet – og maner os om at holde kjekt ud til Enden. Gid blot disse Dage vare over og jeg sad vel i Dysseldorf i det Mindste. Skriv nu vidtløftig om Alt. Hvordan er det virkelig med Arnesen<?>^{k237} kan han gaae? tale? kjende Nogen? Hvordan er det med Emils^{k238} *Fodder?* i Vinter? Altid har jeg glemt at spørge derom. Hans Præmie begynder med Dec. og skal præcis indløbe hver Maaned. Sæt et stort Segl paa [6] denne for Januar, men lad ham ikke faa den før. Med Seglet ^{paa} kan Du gjerne vise ham de<m>. Det faar ^{da} en ny Tillokkelse. Nu Farvel 1000 Farvel til Alle for denne Gang! Paa Onsdag, lille Juleaften gaar jeg med Trainet til Dysseldorf, Til Fru Colban^{k239} skriver jeg. Hils Erik!^{k240}

Jeg var henne hos Løkkes med dette Brev der skulde fulgt med Photographierne men – de vare allerede reiste. Saa var jeg henne hos Baronessen og meldede hende **hiin Seir**, den fatale Fru Maribo^{k241} ogsaa! som skulde gaa hen, na<a>r hun ikke kan <og> skrive; thi der vrimler ogsaa *af orthographiske Feil!* Du maa gjerne fortælle Thaulows og hvem Du vil dette. Værst er det at jeg har spildt min Tid paa dette skrækkelig kjedelige Sted og lidt ondt som en Hund. Baronessen *kunde ikke laane*

mig Penge. Nu faar jeg see i Morgen Gud ved hvad jeg skal gjøre! Jeg faar spørge
Vexelle<reren>

[7] Den 18de. Jeg kan ingen Penge faa laant, Baronessen har ikke, Pütters ^{k242} ikke,
Li<e>s ikke – i min uendelige Angst for at blive her Julen over gik jeg hen til
Vexellereren Mendelsohn, paa hvem Vexelen ^{sidst} var udstedt, jeg tænkte han vilde
betroet mig! men nei, blot en kold Afvisning fortvivlet gik jeg hjem. Du veed ikke
hvad det vil sige at blive her i dette Huus Julen over! Jeg vil endnu gjøre en sidste
Anstrængelse og spørge Vogt ^{k243} som er her. *Under alle Omstændigheder*
besværger jeg Dig øieblikkelig, ⁿ¹¹⁵ som Du faar dette Brev at gjøre Anstalter til at
sende en Anvisning hid, lydende paa [8] Mendelsohn stor 40 Spd, (eller 60 Thaler)
det er min Gage til Midte Januar. Kan jeg faa laant denne Sum af Vogt saa reiser
jeg og jeg har bedet *Frøken Ida Lie* til hvem Du maa *adressere Anvisningen og ikke*
til mig om at besørge Pengene til ham, kommer jeg ikke til at reise ^{paa Tirsdag} fordi
jeg ikke kan faa dette Laan her, saa maa jeg blive her i 14 Dage mindst, til det
kommer og det er skrækkeligt! Nu har jeg skrevet min <K>orresspondence, har
intet at gjøre, gaar ikke ud, men maa sidde indmuret i dette uhyggelige Huus. Du
kan lægge Brev til mig i Konvoluten, thi er jeg reist sendes det efter. Jeg har
skrevet til Expeditionen om at sende Korrectur til Dig – og jeg haaber Du baade
gjør det lille Opdrag baade godt og gjerne, Hvert Ord er veiet, derfor vær forsiktig
og nøagtig! Dog dette behøver jeg ikke at paalægge Dig. Gud velsigne Dig send
strax Penge. Touren til Paris vil altid komme paa en 16–20 <Sp>d. Skriv strax
strax ⁿ¹¹⁶ kjere Alf

26. desember 1863. Brev til Jonas Lie

Brevs. 119

[k244.](#)

Jonas Lie, 1860-årene. Ukjent fotograf. [Nasjonalbiblioteket](#) (bls_02917)

Berlin den 26de Dec 1863.

S: T: [k245](#) Hr Sagfører Lie!

Først en Tak for Deres Brev[k246](#) og de meget hædrende Tanker om mine Arbeider,
De deri udtaler. At jeg ikke har ladet de sendte Korresspondencer[k247](#) afgaae directe
til Dem, vil De ikke have misforstaaet; det skeede kun for at faa Artiklerne tidsnok i

Bladet, da jeg antog det var Deres, ligesom det var mit Ønske, at de fulgte efter hverandre. Med denne sidste Sendelse har det jo god Tid, derfor kan den gjerne gjøre Touren om Kongsvgr.^{k248} De erholder her Slutningen af Korresspondencerne – efter min Inddeling – 6 i Tallet.^{k249} Vel antydes der en Fortsættelse, men for Øieblikket, da jeg netop staar i Begreb med at afreise til Paris, kan jeg intet love. At De har fundet Behag i den første lille Skizze,^{k250} glæder mig meget, jeg haaber derfor godt ~~uagtet~~^{for} de Næste ogsaa, uagtet de ere i en ganske anden Genre – hvori jeg ~~rigtignok~~ finder mig mindre hjemme. Feuilletonen er slet ikke mit rette Feldt. Denne lette Flagren henover ^[2] det Forskjelligste, der betegner dens Art, er et eget Talent, som jeg slet ikke har. Jeg arbeider *tungt* og *dybtgaaende*, jeg bestræber mig for – om jeg tør sige det – at lægge saa meget Sjel og Indhold som muligt i den *knappeste, strengeste* Form.

Af disse Grunde har jeg fundet det lidet lønnende at skrive for *Dagblade*. Saalænge jeg har Børn at sørge for, er jeg jo desværre nødt til at tage ogsaa den praktiske Side af Sagen i Betænkning. Paa den anden Side vilde maaske min Kontrahent^{k251} finde det ligesaalidt lønnende, at beregne mit Honorar anderledes end Andres, saa jeg frygter for at vi ~~vilde~~ være gjensidig ikke ^{vilde} være tjent med hinanden.

Dette skal dog ingenlunde sige at jeg gjør ~~dette~~ en saadan Beregning til en Betingelse. Jeg overlader ganske til, Dem at vurdere de Dem tilsendte Korresspondencer. Deres Ønske at jeg skal bestemme Honoraret, kan jeg ikke gaa ind paa. Til min Søn har jeg skrevet,^{k252} at de ham tilsendte 30 Spd. bero hos ham, indtil han hører fra Dem. En videre Indstævning af denne Sag for mit <For>um, er nu ganske overflødig, thi jeg stoler her ubetinget paa Deres Billighedsfølelse og gode Skjøn. Et Par Ord. kun, til min Søn, Stud. jur. Alf Collett, boende № 12 Universitetsgade, og han sender strax Overskuddet af den omtalte Sum tilbage. Hovedsagen er og bliver dog at *Publicum* bliver tilfreds –

Den Inddeling jeg har givet Artiklerne, ønskede ^[3] jeg naturligvis bibeholdt, saavidt som muligt. Ialfald maa jeg paa det bestemteste udbede mig, at de tvende Sidste, № 5 & 6, blive adskilte, saa at de ikke komme til at staa i et Blad, hvilket vilde skade Indtrykket betydeligt. De Hr Lie, vil med Deres æsthetiske Skjøn strax føle hvorfor.

Deres Cousiner^{k253} leve vel og bede mig udtrykkelig at hilse Dem og Deres Kone,^{k254} hvis Geburtsdag de have erindret idag. Et underligt Træf har ført os sammen her paa dette fremmede Sted, medens vi i Hjemmet næsten ikke have vidst af hverandre. Jeg skal visselig ikke glemme dette Møde. De have begge været

mig til *saare megen Trøst* og *Hygge*, under et ingenlunde behageligt Ophold her i Berlin, der dog nu, om Gud vil, ender om et Par Dage. Af Frøk. Ida hørte jeg, at Bjørnstjerne Bjørnson,^{k255} gjæster Dem i Julen. Vil De sige Bjørnstj. et Par Ord fra mig? At et lidet Manifest, skrevet under det Indtryk som «Sigurd Slembe»^{k256} gjorde paa mig, blev sendt ud i Verden, for at det skulde naae ham, men det naaede ham ikke, hvilket jeg for min egen Skyld har beklaget. Det er altid en trykkende Følelse at staa i et falsk Lys for Nogen. [4] Dette vil blot sige, at det er en *Vildfarelse*, naar Bjørnsonⁿ¹¹⁷ tror, at jeg ikke vurderer ham, og vurderer ham høit.

Som ovenfor berørt, slutter denne Række med Korresspndr. med indlagte Nummer. Hvorvidt jeg senere – forudsat at Hr Lie fremdeles skulde ønske det – kunde meddele Noget, afhænger af Omstændigheder som det ikke staar i min Magt selv at ~~styre~~ beregne. Havde Nogen sagt mig, at jeg skulde skrive Korresspondencer fra Udlændet, vilde jeg holdt det for umuligt, saa fremmet har denne Tanke altid været mig, Man skal Intet forsværge.

Maatte de kun optages godt, saa at baade Bladet og Forfatteren havde Ære deraf! med dette Ønske, som jeg veed De istemmer, anbefaler jeg mig som

Deres meget forbundne

Camilla Collett.

1. februar 1864. Brev til Jonas Lie

Brevs. 119

[k257](#)

Paris, den 1ste Februar 1864.

Hr. Sagfører Lie!

Deres tvende ærede Breve, [k258](#) ere komne mig rigtig i Hænde, uagtet alle de Krogveie de have havt at passere. Hvad det første angaar, der indeholder en Undskyldning for den forandrede Titel, da havde det neppe behøvet at gaa den lange ^{Vei} for den Sags Skyld. Den lille Tillempling var meget beføiet, og jeg var glad i at B. Hansen [k259](#) havde havt den ⇔ Omtanke jeg selv burde havt. Derfor miskjender jeg ikke den Samvittighedsfuldhed hvori Deres Undskyldning har sin Grund. Et Manuscript bør være *urørligt*, ja helligt som en Døendes *sidste Villie*. Utiladeligt har jeg derfor fundet nogle Forandringer i 1ste Feuilleton, [k260](#) den Eneste jeg har seet. ~~der neppe~~ Naar jeg lader Sildekonen sige: Sjøen, Javndøgn Skibsnød, etc. saa taber Skizzen uendelig meget i Kolorit naar det rettes til: Skibbrud, Søen, Jevndøgn. Jeg har allerede i et Par Ord til Red. [k261](#) frabedet mig den Slags Stilerettelser for Fremtiden, saa jeg tror det er overflødig at nævne det mere. [2] Hvis De endnu skulde have mit Brev, [k262](#) vil De deraf see, at ~~at~~ jeg ikke udtrykkelig har forlangt hin Sum som De har været saa god at sende min Søn, [k263](#) men at jeg henstiller det til Deres eget Skjøn. Efter hvad jeg hører af Fru Colban, [k264](#) har hun af Morgenbladet for sine Feuilletoner havt fra 5 indtil 20 Spd, hvilken sidste Sum hun fik for hver af sine Londonnerskizzier. Jeg kan derfor uden Ubeskedenhed modtage det sendte, jeg er fornøiet dermed og takker Dem til.

Ja dette Kjøbmandsmæssige, er det sørgelige ved Tingens! [n118](#) men det er nu engang Verdens Løb og kan ikke ændres. Hos os, hvor Forholdene ere saa ynkelige, føles ~~det~~ det ofte som en Nedværdigelse, Mangengang naar jeg har skrevet noget ud af min dybeste Sjel, og skal tage disse lumpne Penge derfor, er det som om jeg lod mig mit Hjerteblad betale. I andre Lande bytter en Forfatter disse Offre af sin Sjel, sit dybeste Selv, med noget tilsvarende Stort: En Skjebne, en Fremtid – [n119](#) en

Formue med andre Ord, der løfter ham aldeles op over det blotte Materielle i Livet
og byder ham Vederlag^{et} i Alt for Aanden Skjønt og Herligt.

Hin Skizze fra Charlottenburg, [k265](#) som Ida Lie [k266](#) [3] har omtalt til Dem, kan jeg desværre ikke afsee, den afviger i sit hele Anlæg og Stemning ganske fra Feuilletonens Art. Den har mindst ^{af} en Beskrivelse, Stedet og hin dunkle Høstaften, Deres Cousiner [k267](#) og jeg tilbragte derude er kun underlagt som en Grund ~~til~~ for et Digt, et Drømmebilled, hentet fra mit Barndomshjem. Det har en alt for privat og inderlig Karakter til at finde sin Plads andetsteds end i en Bog. Dertil er den svulmet op til et lille Ark, der neppe kunde gives i en Portion, og deles maatte den paa ingen Maade. Jeg kunde ikke beregne den anderledes, end jeg kan faa den honoreret i en Bog og saa ubeskeden kan jeg ikke være at ~~tilbyde~~ noget Blad den, til denne Pris. Jeg maa fortælle Dem at jeg gjelder for et rent Uhyre mellem vore Forlæggere og Forfattere hjemme, der jeg har drevet ^{det} op til at faa 20 Spd Arket for mine Bøger – [n120](#) omtrent det samme som H. C. Andersen [k268](#) engang fik for sin Improvisator. [k269](#) Nu har han maaskee det Tredobbelte for sine Arbeider. Han nævnte Hovedsummen, nogle hundrede Daler til Dickens, [k270](#) der spurgte ham derom. «Ja for Arket mener De»? udbrød denne; og det viste sig at D. havde omt. denne Sum for sine Ark. [k271](#) – Ja det er Engelske Forhold; Gud hjelpe os for de Norske!

Jeg har endnu ikke hørt et Ord om hvorledes [4] mine Feuillener [n121](#) [k272](#) ere modtagne hjemme, fra min Søn har jeg ikke paa en Maaned hørt noget. Og dog vilde jeg usigelig gjerne vide noget om deres Skjebne. At De H^r Lie, finder Behag i dem, glæder mig særdeles, og jeg tør deraf spaae ~~at~~ at de have fundet Anklang, idetmindste hos det mere literairt Dannede, [n122](#) hos dem, der have en Idee om hvad det er *at skrive* og hvad *Kunst* er, At der er meget deri som støder Borner^theder er jeg belavet paa. Saare gjerne vilde jeg have Nummrene hvori de staa. Skulde der ikke tilfældigvis reise nogen til Paris der kunde tage dem med?

Hvad De skriver om Deres Cousiner, understryger jeg aldeles. Erikka er en sød, stille ~~ung~~ ^{Sjel,} [Pige](#) der blot lever i sin Kunst og derfor kjender lidet til Livet udenfor hende, men ogsaa dette maa skee, skal denne, ^{Kunsten} vinde den rette Impuls. Ganske anderledes orienteret er Ida, hun er en ualmindelig ferm, resolut og praktisk Natur, og hvad der sjeldent pleier at forenes dermed, hun har Sands for det Ideale og ofte et overraskende fint Blik og Skjøn i denne Retning. Da de have skildret mig *Dem* som et Mønster, et Særsyn blandt alle Svogre, saa antager jeg, at denne min Dom om Deres [n123](#) C. ikke er Dem ukjer, den er i alfad ganske oprigtig. Jeg beklager at de leve i lidet elskværdige Omgivelser. thi det Pütterske Huus, [k273](#) er et som man blot taaler af den bitreste Nødvendighed. –

Deres meget forbundne

Camilla Collett.

Jeg takker Dem endnu engang Hr Lie for Deres opmunrende Yttringer om det Tilsendte, og mine Arbeider overhovedet – Jeg er ikke forvent. Min Bog fra ifjor «i de lange Nætter»,^{k274} fremkaldte først et Angreb ligefrem paa min Karakter og Sanddruhed i Nyhedsbladet,^{k275} dernest et Bjef i Vikingen^{k276} og endelig efter næsten 3 Maaneder et velvilligt Gny i Morgenbladet.^{k277} (Monrad)^{k278}

20. februar 1864. Brev til Jonas Lie

Brevs. 119

k279.

Paris den 20de Februar 1864.

Hr Sagfører Lie!

De vil haaber jeg have modtaget et Brev ^{k280} afsendt herfra omtrent ved Begyndelsen af indeværende M. Dengang var det ikke mit Ønske at afstaa min Skizze fra Charlottenburg ^{k281} til noget Blad, De erindrer mine Grunde, derfor. Nu sender jeg den dog – jeg kan jo gjerne sige Dem Sandheden: og kun af pur Nød. Flere Smaaremisser jeg har regnet paa hjemmefra, svigter. Flere der skylde mig Penge gjøre ikke sin Pligt – en gammel Historie, som De vist kjender Alt for godt selv. Jeg vil intet bestemt fordre for den, jeg føler mig forvisset om at De vil vurdere den ret. Naar De har læst den, vil De see, at den ikke gaar ind under Kategorien af almindelige Korresspondencer; den er intet Hastværksarbeide. Her i Paris har jeg ikke skrevet en Tøddel, men bare omskrevet og filet paa den – ligesom De ogsaa vil forstaa hvorfor jeg nødig vilde stille den ud – *spilde den* i et Blad. Er jeg altsaa med Hensyn til denne, nødsaget til betydelig at gaa udenfor Priserne, saa vil dette dog ikke blive Tilfældet med nogen senere Korresspondence, forsaavidt som jeg skulde finde Anledning til at ~~g~~ skrive ^[2] nogen saadan for Nyhedsbladet. Men en Betingelse maa jeg faststille. *Skizzen* Den lille Novellette *maa aldeles ikke deles*. Kan den ikke finde Plads hel, som den er, saa kan jeg ikke tilstæde at den trykkes i Nyhedsbladet. Men den maatte kunne sammentrænges i et Blad. Kan dette ikke skee, eller De i det Hele ikke vil have den, saa vil jeg bede Dem være saa god at slaa en Konvolut om den ~~og~~ forsegle den, og deponere den hos ^{Bureauchef} Brynie ^{k282} – helst *egenhændig hvis* naar engang Anledning gives. Beholder De den paa de Betingelser jeg engang har opgivet, maa jeg bede Dem sende Honoraret til nævnte min Værge, Brynie, og saa *hurtig som* De paa nogen Maade kan, at han kan ~~løse~~ omsætte disse Penge med nogle ⁿ¹²⁴ Andre, ⁿ¹²⁵ hvorpaa han løser Kreditiv. Under alle Omstændigheder hører jeg vel fra Dem. Min Adresse er: Rue du Colysée 7. Jeg er meget spændt paa at høre Deres Dom Hr Lie, om dette mit lille Arbeide – jeg

føler selv at det er af den Sort, der kan blive meget [3] forskjellig bedømt, og af en stor Del aldeles ikke forstaaet. Med venligst Hilsen forbliver jeg

Deres meget forbundne

Camilla Collett.

Leverer De Brynie Manuscriptet, vil jeg bede Dem af ham at forlange Portoen godtgjort. Beholder De det, var ønskeligt at den gik gjennem 3 Korrekturer, som Skik er med Bøger der trykkes.

27. februar [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

[k283](#)

Peter Nicolai Arbo, ca. 1865–1870, fotografi av Peter Petersen. [Oslo Museum/Byhistorisk samling](#) (public domain)

Lørdag den 27de Februar.

Kjere Arbo!

Fra Tellefsen^{k284}. skal jeg hilse Dem og sige at det vil være ham meget kjert om De vil besøge ham. Han lader Dem spørge om De vil gjøre ham og hans Kone den Fornøielse at spise hos ham i Morgen Søndag, til sædvanlig Tid kl 6. Der er ingen Fremmede undtagen Meyer, (Sangeren)^{k285} Fru Colban^{k286} og jeg. Da jeg har glemt at spørge Dem om Deres Adresse, faar jeg lægge dette ned i Caffe du Regence, i det Haab at De kommer der. a revoir!

Camilla Collett

Tellefsens Ad. Rue des Batailles 11, man tager med Omnibus fra Madelainenen til Rue Chaillot.

Adressetekst:

Monsieur,

Monsieur Arbo, peintre Norvegien.

Caffé du Regence

~~Si Mr Arbo vient au Caffé~~

On est prié de vouloir bien ~~hui~~ remettre cette lettre à Mr Arbo, quand il vient au Caffé.[k287](#)

[Mars 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

[k288](#)

Kjere Arbo!

Jeg fik Deres Brev, Tellefsens [k289](#) beklagede meget at De ikke kom. Jeg har nu en anden Invitation til Dem, *til næste Søndag*. Der skal være en større Middag, hvor De vil treffen flere Landsmænd. Kan De næae op til T-s før, saameget desbedre. Men nødvendigt er det ikke. Jeg har havt en Angst paa mig om jeg skrev Adressen rigtig: Rue des Batailles 31! 31! 31!

18. mars [1864]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k290

Paris den 18de Marts

Dit kjerlige Brev ^{k291} min Alf fortjente et bedre og glædeligere Svar end jeg kan give Dig. Af mit Brev til Brynie, ^{k292} afsendt herfra Slutn. Februar, vil Du have erfaret den Modløshed hvori jeg er nedsunken. Under de første Ugers Ophold her, nærede jeg endnu nogen Illusion over min Stilling, men da Dit Brev kom, hvoraf jeg saa at B. ved sidste Opgjør kun kan sende mig 36–37 Spd herefter, da tabte jeg ganske Modet og har intet villet, intet kunne foretage mig siden. Den Efterretning om Pensionen ^{k293} som han endelig beqvemmer sig til at meddele mig, forandrer ikke Tingens ser jeg, fremdeles de samme 36 1/2, den skal altsaa ikke kunne rive mig ud af min nedkuede Stilling her. I min første Fortvivelse skrev jeg til G. Sibbern, ^{k294} samtidig med mit Brev til B. og jeg sender heri atter et Brev til ham. ^{k295} Jeg tillader Dig at læse dette min Alf. thi jeg gaar ud fra at Du er fuldkommen diskret og ikke til Nogen, end ikke til Brynie, nævner det, det vil sige Dig mine Tanker med Hensyn til hin Pension. ^[2] Naar Du har læst det, saa væd blot Konvoluten til Segl og bring ham det, helst selv, hvis han endnu er i Byen. Ak det vil vel ikke føre til Noget! Nu troer man at have gjort Fyldest med Hensyn til mig. –

Jeg er langt fra rask, jeg er ligesom sløv, og nerveus i en Grad som jeg endnu ikke har kjendt. Hvorledes kan det være anderledes! Mangel paa al Adspredelse, medens den vinker og lokker fra alle Kanter. en evig nagende Uro – og – *alene* til at bære denne Qval! Penge – en Sum Penge, maa der skikkes! For Gud i Himlens Skyld, bed dog Brynie optage et Laan – sælg mine Møbler! er det bedre at jeg ligger her og dør? Tænk Dig min Ensomhed her i en Pension, hvor ^{der} er nok af Mennesker, alle Vildfremmede, ~~hvem den Mistanke~~ ^{der ansee det at} ⁿ¹²⁶ ~~man~~ være fattig eller i Nød ~~wilde være~~ næsten for værre end ~~om man mistænktes for~~ noget moralsk Slet – Alene næsten bestandig paa mit Tagkammer i 5te Etage!

Angaaende Emil^{k296} da har jeg hundrede Gange tænkt at skrive at det netop er min Villie at han gaaer til Præsten (Vexels)^{k297} til Sommeren. Tak for at I spørge mig og ikke ganske glemme at jeg er Eders Moder. Glem det ikke. [3] Overholder Emil min bestemt udtalte Villie ~~at han~~ ikke at gaa til Wehs^{k298} som Gjest? Skriv mig Sandheden derom. Mine Landsmænd her ser jeg lidet. Det er Folk som nyde Livet og som ikke ~~til~~ trænge til, eller spørge stort efter en Stakkels som jeg. Frøken Egeberg^{k299} møder jeg undertiden hun fortæller mig da om al den Herlighed hun har nydt af Musik og Theatre. Jeg har ikke været i noget Theater, eller nogetsteds. I Førstningen jeg kom hid, havde jeg en brændende Lyst, men nu er den gaaet over. Fru Colban^{k300} – siden Du vil vide det volder mig ingen Glæde. Det er længesiden det, ja egentlig helt siden hendes anden Hjemkomst – fra Udlandet. Hun har stillet den Betingelse for mig at jeg *ikke skal* besøge hende hos Grevinden,^{k301} og Du kan begribe, jeg overholder Forbudet og vogter mig for at genere hende. Jeg finder hende fuldkommen udbrændt og – men lad alt *dette strengt være mellem os* – fuldkommen forskruet.

Til Fru Kjerulf^{k302} kan jeg ikke skrive, Du begriber vist hvorfor. Nei, ikke til Noget Menneske kunde det falde mig ind ~~at~~ uden Nødvendighed at blotte min sørgelige Tilstand, og gjøre den ~~til~~ Bysnak. Jeg greb mig sammen forleden og skrev til Nina Thaulow^{k303} efter et gammelt Løfte.

Du kan forstaae mine Tanker om Pensionen. Jeg finder den ynklig, ridicule^{k304}. [4] ja uværdig. Ikke engang 100 Spd! naar man gaar ud fra at Angj. leverer Værker «der høre til de mest *Fremragende*» – og som har udfoldet en Virksomhed der gjør vor Literatur *Ære!*» Tellefsen^{k305} hvem jeg fortalte det, fandt det under alle Begreber schofelt. og nu skal jeg takke til. Skriv mig, sig mig, hvem det er til hvem jeg skal stille min Tak.

Har ikke Lie^{k306} sendt B. Penge?ⁿ¹²⁷ jeg har andraget paa 20 Spd. for en lille Novellette til Nyhedsbladet der efter min Beregning skulde kunne komme ind i Overmorgen den 20de. Disse Penge, ^{og for} Medaillen^{k307} maa sendes mig øieblikkelig. Senere Indtægterne af Meublerne, og skulde ikke Stensballe^{k308} have faaet noget lidet ind for Broschuren?^{k309} Hørte Du ikke da Du var i Eidsvold om Knudsen^{k310} havde faaet solgt nogle af H-s^{k311} Portraitter? Ogsaa Vedøe^{k312} fik endel af dem til Salg. Tænk alle disse Tab tilsammen – nu sidst Fru Mariboes Oversættelse^{k313} – det er ikke saa lidet for en Fattig som jeg! Om mine hjemsendte Korresspondencer har jeg hørt mærkværdig lidet, ja egentlig kun *de faa Linier* Du har spenderet paa dem. Brynie nævner dem netop *i 5 Ord*; Oscar^{k314} slet ikke.^{k315} Den Lie har faaet tilsendt,^{k316} er af den Beskaffenhed at jeg nok vil vide mere

specifieret hvad man synes om den, og jeg vil bede Dig ikke glemme det. Det er underlig, kan Du tro, at sidde ~~her~~^{saadan} langt borte, medens Ens Tanker, inderste Hjertefibre, underkastes en Slags *Vivisection* ~~derhjemme~~ enhver kan skjære sig et Stykke deraf. Men saa faar man jo ogsaa en offentlig Belønning af 60 Spd aarlig^{k317} derfor!

Lev vel min Gut – hils – ikke Dine Brødre dennegang – Din Mama er for nedbrudt. men skriv saa hurtig og saa godt Du kan, de faa Skillinger jeg har tilovers, betaler jeg gjerne disse Breve med. Sig mig hvem der har skrevet Ansøgningen.^{k318} Er det B. da tak ham foreløbig, den er virkelig velskreven, det var Synd at sige Andet. En engelsk Dame sagde til mig, (hun havde faaet Nys om at jeg var Forfatterinde) «De skulde lære Engelsk og skrive ~~paa Engelsk~~^{i England}, ~~der~~^{da} vilde De blive rig. En nylig udkommen Roman ~~der~~ indbragte Forfatterinden – 30000 – Pund.

At betale Tønsberg^{k319} tilbage Pengene og sælge Forlaget paanyt til en Anden, synes mig en Daarlig Handel, Oplaget maa paa det Nærmeste være udsolgt. Saa har han jo havt hele Indtægten, uden at give Noget derfor? Bedre var det da at tilbyde en anden Mand Forlagsretten for den Sum som resterer. Emil Stakkel skulde havt disse først, det var min Betingelse. Naturligvis er det gaaet ud over mig, Nu, de ere Oscar vel undte.

Sig ikke til Dine Brødre, eller Nogen i hvilken Grad jeg er nedbrudt, Sig jeg har ikke været vel og har villet vente til jeg kom mig.

Vogt Dig at Du ikke i Distraction lægger *Dit* Brev i Sibberns Konvolut, eller endog begge! Saadant kan hænde. Lad det komme uden Plet til ham.

18. mars 1864. Brev til George Sand

Brevs. 5

[k320](#)

[k321](#)

George Sand, fotografi av Nadar, 1864. [Wikimedia Commons](#) (public domain)

Paris ce 18de Mars 1864.

Madame!

Une étrangère qui ne fait qu'un court séjour à Paris, desire vous voir, et vous en demande instamment la permission.

Je suis de la Norvège, païs qui ne vous doit être que très peu connu. pauvre pays retardée parmi les autres pays civilisés, dont la culture, suffoquée pendant des

siècles vient peu a peu renaître. Le peuple, simples et sevères de moeurs et d habitudes y sont neammoins ardent et poetique, il aime les arts, et faute de posséder lui même une literature [2] riche et etendue, il~~s~~ saisntⁿ¹²⁸ tres bien apprecier celle des autres nations. Vos livres aussi Madame, sont bien connu chez nous; ils sont aimés et estimés de tous ceux qui n'ont pas peur de ce qui est grand et vrai. Si vous n'aviez que votre esprit et votre grand nom, je j'aurais bien su résister au desir d'aller vous chercher, j'en aurai ^{même} eu peur. Mais vous avez un coeur, ⁿ¹²⁹ un coeur qui parle, qui crie dans tout, ce que vous avez écrite, et auquel le mien a repondu milles fois, quoi'que loin de vous. J'ecris mal votre langue. je ne la parle guere mieux, mais je ne vient pas chez Vous pour parlér, je vient pour ^{vous} voir, pour pouvoir emporter avec moi quand je retournerai dans mon pays, la satisfaction d'avoir vu l'auteur de Mauprat, ^{k322} d André^{k323} et, «l'histoire de ma vie». ^{k324}

Si vous consentez a me voir Madame, [3] veuillez bien par quelques mots me dire a quelle moment je pourrai avoir l'honneur de me presenter chez vous.

27. april [1864]. Brev til Oscar Collett

Brevs. 5

k325

Paris den 27de April

Kjere Oscar!

Da Du i Dit forrige Brev^{k326} omtalerⁿ¹³⁰ Din Ide at ville gaa ind i Reservemilitairskolen, ^{k327} tog jeg det for, hvad Du selv kalder det, en Spøg, en attenaarig Grille. Nu da Spøgen er bleven Alvor, kan jeg ikke mere smile ad den; ↪ Sagen har sin frygtelige Alvorside og Spørgsmaalet er om Du virkelig har overveiet dette. Vi leve i ^{slige} Tider, at vi ikke vide hvad Øieblik det Forfærdelige kan skee, og ogsaa ramme os, der vi altfor sikre have vænnet os til en Tilskuers Rolle i Tidens Begivenheder. Ogsaa nu trøster de Sindige og Forstandige sig med at vi ikke skulle drages ind i Striden, at vi ikke skulle gaa med, men om vi dog blevne dragne ind i den? om det pludselig hedte: auf, und marschier ab! ^{k328} — — Oscar, Oscar! kan Du forsvare det, da at udsætte alle Dine for denne frygtelige Uro, maaske Sorg — bryde denne lille Kjede der nu efter saamegen af Gud paalagt Sorg holder ^[2] sammen — det Eneste, ja det Eneste der holder mine Dage oppe, thi rammer Ulykken mig i en af Eder, da er det forbi. Hvad siger Onkel Carl^{k329} dertil? han kan umulig være rolig derved. ~~hvaed~~ har Du ogsaa overveiet dette, hvad han, Din Ven, og faderlige Beskytter vil miste hvis — jeg kan ikke tænkerⁿ¹³¹ derpaa! Jeg siger blot *sikkre* kunne vi aldeles ikke være paa, hvilken Gang Begivenhederne tage. Var jeg Dansk, vilde jeg visselig ikke tale saa. Men norske Mødre kunne ikke — det vilde være unaturligt — have den Enthousiasme for Sagen, at de villig og rolig sende sine Sønner ned for at ~~lade sig~~ ^{see dem,} maaskee i bedste Tilfælde igjen ~~som~~ helseløse eller som Krøblinger. Jeg anerkjender ikke denne Sag for vor; at den skulde angaa os saaledes, at Landet skal ofre Millioner og Blomsten af sin Befolkning for den. Nei, tusende Gange nei, denne Sag angaar os ikke, uden gjennem den menneskelige Deltagelse man altid maa yde Ulykken, og jeg synes i de vakre Summer vort fattige ^{Land} har sendt ned, ligger denne fuldeligt udtrykt. En Stat kan ikke lade sig lede af Medlidenhed, men kun af Retfærdighed, og havde de andre

Magter blot vist denne og i Tide taget sig af det ulykkelige Land, vilde det været [3] hjulpet. Men at styrte vort Land ind i en Krig mod Overmagten, nu da vi netop have begyndt at komme os efter – dansk Udsugelse – paadrage os en stor, rovlysten Fjendes Hevngjerrighed, thi da først vilde vi med Rette kunne frygte, men ikke nu som man med de besynderligste Sophiesterier vil søge at bevise, deri er der ingen sund Fornuft. Det vilde være at see sine egne Børn drukne, men forsøge paa at redde sin Fætter. Ret har derfor og fuldelig Ret den svenske Regjering, og Storthinget, der har været klemt saadan ynklig mellem Skjalde af etⁿ¹³² uforstandig ja uforsvarlig uklogt Skrig, og ^{den} store sunde Opinion paa den anden Side har, synes mig, vist en mageløs Holdning. Den bliver naturligvis godt trakteret i de danske Blade. Den danske Nation har været for lykkelig for *sikker*, alt imedens den har udsaaet Tveddragtens Sæd. Overmodig m~~o~~d Fjender og Venner – skrækkelig er Straffen og de bære den nobelt.

Dette er min Mening om Sagen og den forandres vist ikke ved at min Søn min egen Oscar, pludselig bliver smittet af [4] afⁿ¹³³ den blinde Enthousiasme og faar Lyst til at offre sit unge Liv derfor, hvis det gjælder. Jeg beder til Gud at det ikke maa komme dertil, men af Hjertet være Dig den Smule Forfriskning og Afvexling undt, som disse Militairøvelser ville give Anledning til. Du vil have særdeles godt deraf, det tvivler jeg ikke paa. Jeg kan godt forstaae at Livet for Dig hjemme kan have noget ensformigt og stillestaaende. Du er endnu ikke kommet ret meget med, har ingen særdeles Kjepheste af Interesser, saa en ungdommelig Trang til Afvexling nok kan antage en fantastisk Retning, en Lyst til Eventyr. Var Onkel blot gift og førte et Huus, vilde det strax være bedre, baade for ham og Dig. Gid det kunde skee, det er endnu ikke for sent – jeg mener da naturligvis ikke at han ubetinget skulde gaa hen og tage en Kone, men jeg mener en at han kunde finde en virkelig elskværdig, som passede for ham. –

Din Anmodning i sidste Brev at jeg vilde kjøbe for Dig Photographier af Keiserdømmets Generaler, Revolutionsmænd etc. Skulde jeg gjerne opfylde naar jeg troede Du kunde være tjent med at faa dem. Du maa ikke glemme at ~~det er~~ der gives ikke Originaler Billeder af disse, men kun Kopier efter ofte høist mislige Malerier. næsten de fleste ere Karikaturer og vilde neppe yde nogen glædelig Samling i Dit Album. Derimod findes Nutiden~~s~~ Mænd og Kvinder i en sjeldent Fuldkommenhed – men ogsaa til Priser der ere 4–6 dobbelte saa høie som i Berlin. Der kostede Visitphotrapierⁿ¹³⁴ fra 2 1/2–7 Skilling norsk – her koste de 20 sk eller en Frank. Jeg skal endnu nærmere undersøge om ikke de Du ønsker, skulle være at finde i en anden smukkere Udgave. Af Alf^{k330} kan Du faae lidt nærmere at vide hvordan jeg har det – der er ikke meget derom at sige. For at være i Paris maa

man have Penge, og ikke være alene. Min Plan er for Øieblikket at holde mig her til Slutning af Mai – og saa gaar Nordpaa,[n135](#) for om muligt at tage Søebade paa en eller anden Kyst, maaske den svenske, ^{min} Helbred trænger alvorlig dertil. og derpaa hjem til mine Gutter – maatte vi alle samles glade! Din Moder.

Tusende Hilsener til Stenstrups![k331](#)

[Våren 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

k332

Tirsdag

Kjere Arbo!

Mine Besøg hos Dem falder fremdeles uheldig ud, jeg var i Gaar henne og traf gamle Berg, k333 og jeg har været der i Dag, uden at treffe Nogen.

Fru Colban k334 havde saadan Lyst til at se Deres Atelier og det var en Aftale at hun skulde komme ind om mig at vi kunde gaa sammen. Kun maatte jeg da vide med Vished naar det var Dem beleiligt at modtage os, thi med hende vilde det være slemt om hun gik forgjeves, da hun har saa *lang* Vei og *kort* Tid.

Jeg taler med hende i Morgen for at høre hvilken Dag hun kunde afse dertil.

[2] Jeg skal i Aften ud, men kan De finde Leilighed til at communicere mig et lille Ord før eller maaske i Morgen de bonne heure k335 – efter Frokosten tænkte jeg at tage over for at læse lidt Aviser og besøge Fru C. – saa skulde det glæde mig.

Det skal rigtig være en Fornøielse at føre Fru C. med hen at hun kan faa se Deres Arbeider. Maaske har hun talt til Dem derom?

Deres forbundne

Camilla Collett

20. mai [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

[k336](#)

Den 20de Mai

Kjere Arbo!

Jeg vilde gjerne tale med Dem, men jeg synes det er for langt for Dem at gaa herop, kunde De ikke møde mig i Caffé de la Regence imorgen Lørdag Kl 4? Jeg sidder i den senere Tid udenfor.

Camilla Collett

Kan De slet ikke komme til den Tid saa gaar jeg sikkert paa Udstillingen [k337](#)
Søndag Kl 1 men jeg vilde helst treffe Dem imorgen i Cafféen.

Adressetekst:

Mr. Monsieur Arbo, peintre Norwégien 49 Boulevard de Sebostopol *rive gauche* Paris.

[1. juni 1864]. Brev til Jonas Lie

Brevs. 119

k338

Hr Sagfører Lie!

Jeg har herved den Fornøielse at sende Dem en to Korresspondencer^{k339} til Deres Blad.^{k340} De betinge som De vil see, en Fortsættelse der, haaber jeg, skal komme betids nok til at holde Rækken. Priserne ere de som De engang har bevilget mig; det var kun den lille Novellette^{k341} som herfra gjorde en Undtagelse, da den efter mine Tanker kun hørte hjemme i en Bog. Jeg føler selv at min Fordring her kan have synes overdreven – jeg henstillede jo ogsaa kun til Dem om De vilde have den. Kunde jeg blot arbeide saa raskt for Ex. som Fru Colban,^{k342} var det ingen Sag. Hun skriver En hver Uge.

En Bøn har jeg til Dem; hvis det ikke [2] generer Dem vil De da være saa god *strax* at tilstille min Søn Stud. jus Alf Collett,^{k343} *Bureauchef Colletts Gaard Homansby*,^{k344} Honoraret, og tillige være uleiligt med i et Par Ord at sige ham, at det er fra hans Moder ←→ et lidet Bidrag til hans paatænkte Sommertour? Stakkels Gut, han arbeider 6–8 Timer hos Holst,^{k345} og kan saa inderlig vel trænge til at komme lidt udenfor Byen.

Dette sendes 1ste Juni herfra, vil altsaa forhaabentlig kunne begyn komme ind næstkommende 12 Juni. De næste Korressper, ville sandsynligvis naa Dem fra Helsingør hvorhen jeg agter at ligge ved Bad.ⁿ¹³⁶

Med Glæde har jeg læst hvad Morgenbladet^{k346} refererer ud af Berlinske Opsatser angaaende Ida^{k347} og Erikka,^{k348} det maa ansees for Stødet til en sikker og lys Fremtid. En saa almindelig og *ualmindelig* Roes hører til de sjeldneⁿ¹³⁷ Held, der bliver meget faa Kunstnere tildel; her er den vel fortjent. Vil De hilse Ida mange Gange fra mig. Mit sidste lille Brev^{k349} herfra, vilde det glædet mig meget at faa Svar paa. Posten gaar i Dag, derfor Undskyldning, for disse vist meget utydelige Linier.

Deres meget forbu[ndne]

Camilla Coll[ett]

3. juni [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

k35Ω

Onsdag den 3de Juni

Kjere Arbo!

Jeg vilde saare gjerne tale med Dem, for at høre om De vil bestemme Dem til at gaa med til Versailles paa *Søndag*, netop da udløber min Tid her i Pensionen og da jeg ikke under nogen Omstændigheder vil blive her længer, vil det være lidt besparende for mig at tage Versaillesstouren som et Intermezzo – for ikke at betale i en ny Pension imedens. Min Hensigt er da at blive til Mandag Aften eller maaske Tirsdag. Det er Synd at bede Dem drage her op til mig, men kunde De være i Caffe Regence præcis Kl 5 imorgen Eftermiddag (Fredag) saa kunne vi tales derom?

C. Collett

Adressetekst:

Monsieur Monsieur Nicolas Arbo 49 Boulevard Sebastopol, *rive gauche* Paris.

3. juni 1864. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k351

#4 3de Juni 1864. Paris.

Kjere Alf! Den 30te Mai modtog jeg Dit Brev – Svaret paa mit *Maanedgamle*.^{k352} Det er dateret den 18de Mai og synes enda at have ligget 8 Dage inden det gik af, thi Roberts^{k353} er dateret den 24de.^{k354} Min Bøn, mit Haab – at have hurtig Svar paa dette mit Sidste, nu da Posten gaar i 4 Dage, blev altsaa ikke hørt, Inden 14 at regne fra Afsendelsen af mit, kunde jeg ~~ventet~~^{havt} Brev. De sidste 14 har jeg ventet som en Martyr. Naar Du kjendte min Omgivelse, min Stilling her i Paris vilde Du forstaae dette. Jeg er flyttet fra en god, men noget for dyr Pension, til en anden billigere der ligger i en Udkant. Det eneste ^{der} her er glimrende, er Udsigten over Paris.

forresten er Huset *slet*, Opvartningen *slet*, Selskabet – alting – af den Kaliber at det bedst lader sig fortælle mundtlig. Dertil kommer at man river ned Nabohusene, thi der skal gaa en Boulevard over Tomten, Støvet deraf og Støien af disse 100 Heste og Vogne er ~~derfor~~ sand infernalsk, jeg kan derfor ikke holde det længer ud heroppe, men tænker paa at tage ned til Centrum af Byen igjen, for med lidt mere Gevindst at kunne nyde ~~dette~~ denne sidste Termin af mit Ophold her; den vil sandsynligvis kun vare høist [2] 14 Dage. Et Svar paa dette kan endnu mageligen naae mig, men dette maa Du ikke addressere til Tellefsens,^{k355} der ogsaa skulle reise, jeg tror den 15de, men til Fru Colban:^{k356} Rue Marbeuf 11. Da maa Du rigtignok skrive strax. Paa Søndag tænker jeg i Selskab med Arbo^{k357} at tage ud til Versailles, og maaskee blive der til Mandag Aften, det er umuligt paa en Dag at see, om end kun flygtig, alle de Herligheder. Arbo seer jeg ofte, han er en af dem jeg helst treffer her, Du ved hvor godt jeg lider ham. Hans Billeder paa Expositionen^{k358} har vunnet *hædrende Omtale* i et kunstnerisk Blad, og dette vil ikke sige lidet her, hvor neppe en 1000 Part af de udstillede Billeder naa op til at *nævnes*. Forresten er Sujettet en Ubegribelighed for alle Franskmænd, de~~rr~~ kjende ~~saare~~ ~~lidet~~ til neppe vor Nations Existence, end sige dens Mythologie. Her er saa uhyre meget at see, men jeg har naturligvis ikke ^{seet} en Tusindepart deraf. Til at nyde Paris, maa man have Penge, mange Penge for at ^{kunne} byde over de mange Hindringer, saasom de

lange, trættende Veie, Støv – Smuds og Sol der ødelægger Tøiet, Mangel paa al Opvartning, Mangel paa *Følge*, som især en stakkels Dame er afhængig af – eller man maa være en af de *Bestøvlede*, [3] der kan marschere og gaa uhindret overalt.

Saa har det hændt at jeg især siden min Flytning her op har levet Uger saa stille paa mit ensomme Tagkammer at jeg ligesaagodt kunde sat oppe i ☺ Aggerssogn paa en Gaard der. Tellefsens skulle ligesom bo i Nærheden, det er samme Gade, men denne Nærhed er at ligne med en Gang fra Universitetet ned til Fæstningen og Gaden er brolagt værre end paa Grønland. Hos Tellefsens har jeg havt sande nydelsesrige Aftener. De begynde med en Middag (Kl 6) saa præktig, saa delikat! derpaa den herligste Musik. Det er ganske stolt at høre Luther Landsmænd producere sig. Tellefsen spiller, Fru Tellefsen, Frøken Holmsen, [k359](#) Mejer [k360](#) synger, Frøken Thygeson [k361](#) spiller, dog ogsaa andre Kunstnere lade sig høre. Tellefsens og Meier reise nu til Norge for at give Koncerter i alle Landets Byer, de begynde med *Christiansand* og ende med *Christiania* hvor Du kan faa den Fornøielse at høre dem. De vil le sandsynligvis være i Christiania i August. Du siger min kjere Alf, at jœ Du kjender «ikke det bittreste [n138](#) til hvorledes jeg har det i Paris, hvorledes det seer ud» etc. jeg har dog virkelig skrevet adskilligt derom. Paris er ikke Stedet til at gjøre *Bekjendtskaber*, Gjestfrihed existerer ikke, og den aand e løse Travlhed hvori næsten alle ere fangne gjør det enhver fortroligere Omgang næsten umuelig. I Rom, i mindre Byer og i Norden kan man gjøre Bekjendtskaber. [4] min Skyhed og liden Evne til at abordere, [k362](#) og trænge igennem vilde i sig selv være en Hindring derfor, og jeg har desuden ikke havt den ringeste Lyst til at slutte Bekjendtskaber her. Jeg har havt nok af Mennesker og truffet nok af dem, til at jeg skulde ønske at komme dem nærmere – Uddyttet er ikke stort min Søn! det Lønner sig sjeldent Umagen. For mig – og dette trænger vel neppe for Dig til nogen Forklaring – er Chancen her vanskeligere end for de Fleste Andre. Det er et Fund for mig at treffen Samstemmende. Fru Colbans Grevinde [k363](#) har vist mig nogen Forekommenhed; jeg har været med hende i Boulogneskoven og i Operaen. Det er en lærde, meget begavet Dame, men hun er dog ikke af mine Folk. Min Hu har derfor staaet til Hjemmet og Hjemmets Liv og Folk. Ak kunde jeg blot nogenlunde sorgfrit bo der, og udfinde en Maade hvorved disse huslige Plager kunde holdes borte – fra mig. Jeg er ikke bedre stedt end Maurits Hansen, [k364](#) der midt i sin Digterflugt, blev kaldt ind for at lægge i Ovnens eller male Kaffe. Vilde mine Børn holde rigtig af mig og sammen med mig! ikke sandt min Alf! Du vil holde sammen med Din Mama og være hende paa bedste Maade Forsvar og Støtte? Du vil have begrebet det, under dette Fravær, [5] at Du nu maa være meget for mig, ligesom jeg endnu kan og vil det for Dig. Lad os holde trofast sammen! indtil Gud en Dag skiller os ad. vi have jo dog bestandig en været sammen.

Din tantalske^{k365} Stilling ligeover for den paatænkte Sommertour og de Oplysninger Du giver i den Anledning *vilde* gjort mig saare ondt. Nu gottede jeg mig lidt i Bevidstheden om at jeg havde Midler til at forbedre den. Netop samme Nat havde jeg lagt sidste Haand paa et Par Korresspondencer til Nyhedsbladet,^{k366} udtrykkelig skrevne for at skaffe min Alf en lidet Skilling til sin Reise. De afgik allerede i Forgaars til Lie,^{k367} med Anmodning om strax at sende Honoraret til Dig. Men da bør Du synes mig ~~reise~~ gjøre denne Tour muligst snart, i Midten af Maaneden for Ex Mod Juli Maaneds Udgang er jeg vist allerede hjemme, og det bliver en uundgaaelig Nødvendighed at Du da er tilstæde, ja at Du har paataget Dig endel af Forberedelserne til en saadan Modtagelse. Min Plan er at gaa herfra over Dysseldorf igjen op til et Søebad, *enten* paa den *svenske* Kyst, eller ogsaa ved Helsingør. Dette sidste Sted har sin store Deilighed i Sø <og> Skov fremfor den nøgne svenske Skjærgaard, og [6] jeg sukker efter Skygge og Naturskjønhed. Noget dyrere vil det sagtens være at ligge her men det faar ikke komme i Betragtning, aldenstund jeg saa haardt trænger til ^{det}. Jeg er nervøs, og træt af Støi og *Anstrengelse*. Saadanne sjæelige Savn, saadan Ensomhed, som min, kan kun holdes ud under en Adspredelse, under jevn Paavirkning af Indtryk, til hvem man kan komme *let* og *uden* Anstrengelse. Jeg angrer dog ikke min Reise. Du ser, jeg har endog forstaaet ^{at} brygge noget ud af de bitre Erfaringer. De næste Korresspondencer ville end mere bevise dette. Endelig fik jeg da Svar fra Sibbern.^{k368} Et temmelig intetsigende.ⁿ¹³⁹ Den gamle Novel:^{k369} at naar man ikke har nok Penge at reise for, skal man blive hjemme, er hyllet i nogle venlige, glatte Talemaader. ←→ Let for den at sige, der har Penge nok, og ikke *trænger til at reise*. Stakkels Sibbern! han er udsuget, slappet ved det Skrækkeligste i Verden: en *tærende* Kvinde.^{k370} Hans rige Hjertelag, hans Forstaaelse af, hans Enthousiasme for Begavelse og Poesie, har lidt Skade i den Forbindelse. Han forstaar mig ikke, vil ikke forstaa mig. «Hjemme og hjemme og Barnemoder»! det er Løsenet bestandig i vort endnu hildedede Land. uagtet ←→ i alle andre Europas Lande, Skranken er brudt, der skiller Aand fra Aand enten nu denne hyller sig i en Mands eller en Kvindes Skabning. Hvilken Uretfærdighed! Her er en *Eneste* i det hele Land at være uretfærdig imod og ~~da~~ man er det i *Alt*. Fordringer, *Fordringer* bestandig, til Producter der strudte af Friskhed og Liv – og dette skal man undfange i den dumpe [7] Tilværelse hvori man indespærre vore Kvinder. Kun de ubetydelige Kvinder, naar de have Mænd, kunne leve, hos os. De Betydelige der ikke have det, maa forgaae. Jeg har levet som jeg kan ude, med tusende Smarter og Nød og dog bedre! end en evig Indesidden. Ingen har lettet mig det. Men paa mine Arbeide<r> vil Præget staa. Aldrig blive de glade, aldrig ville de faa Præget af Lykke. Hvad S. forresten sagde om Eder glædede mig, han behøver blot ikke at gjøre det. Jeg tæller

denne min Skat bestandig – det er nu hans *Savn* igjen, Stakkel! og det [8] er visselig en Sorg for ham! At denne Kone, saa dyrekjøbt for ham, ikke engang kan skjænke ham Børn. Nu maa jeg slutte for denne Gang. Gaa op i Redactionen til Nyhedsbladet naar Du kan antage mit Manuscript^{k371} er der, og søg i Korresspondence II etsteds hvor der er Tale om at spille Kort i Pensionen. Der er glemt et Ord der staa in blanco, sæt paa dette Sted: *Halvtolv*. Det mangler endnu engang: søg Stedet. Saaledes lyder Sætningen: «De Unge valgte da gjerne et underholdende Selskabsspiel for Ex. Gnav», ... jeg der hverken kunde spille .... eller Gnav eller Piano» – sæt *Halvtolv* paa disse Steder. [O]m min sidste K. herfra, *Charlottenburgerskizzen*, kunde Du gjerne sagt mig lidt mere Besked, glem det ikke, hvad synes Du om den og Onkels^{k372} og Stenstrups?^{k373} Hils alle

Gud velsigne Dig min Gut, mor Dig godt paa Touren! og Vorherre give Eder godt Veir. Skriv mig strax til om *hvorhen* og *naar*? Næste Brev skal jeg melde Dig om min Afreise herfra og bestemt hvorhen. Din Moder.

Er ikke Emil^{k374} begyndt at gaa til Præsten? Hils ham.

Tak Oscar^{k375} for Billedet, det kunde været bedre. Hils Onkel Carl.^{k376}

See at faa vide om der skal ligge nogen Bekjendte ved Helsingør. Hils Caroline^{k377}

3. juni 1864. Brev til Robert Collett

Brevs. 5

k378

Paris d 3^{den140} Juni 1864.

Du maa ikke tro andet kjere Robert end at jeg længe inden Dit Brev k379 kom, har glædet mig over den Lykke Du har gjort, ved saa ung at have faaet Stipendum. k380 Denne Anerkjendelse, der er vist Dig i et Fag der synes at være Dit Kjерeste, og hvortil Du røber en saa bestemt Begavelse, maa berettige til Forventninger for Fremtiden. Det er Skade at det danner en saa stik Modsætning til Dit egentlige Studium k381 at de udelukker hinanden aldeles, og Et af dem maa offres. Dog den Tid, den Sorg. Maaske vil der i dette Dit Yndlingsstudiumaabne sig Veie for Dig. som kunde gjøre det til et selvstændigt, Dette vil Resultatet af Dine Vandringer og Forskninger bedst klare, og det ligger da, næst til Dig selv, til andre og competenter Raadgivere end Din stakkels Moder at afgjøre dette.

Men smile maatte jeg over Dit Brev – og de Udtryk hvori Du melder mig alle disse store Ting. «Mine zoologiske Kundskaber have stadig skaffet mig Smigrelse og jeg haaber mit *Ry* vil inden Aarets Udgang forøges mangefold».. «En anden Maade hvorved *mit Ry* skal stige paa en end mere *eklatant Maade* er ~~at~~ følgende. Jeg optræder som Forfatter». «For Indholdet borger hine Mænd (R. og E.) k382 For Formen og [2] Sproget, som man har sagt mig er *udmærket, borger jeg selv.*» etc. Det er store Ord, min Søn, meget store Ord! Jeg er 50 Aar og har længe beskjeftiget mig med «Formen og Sproget» men er endnu, naar jeg skal sende en Korresspondence hjem, saa ræd som en Hare, og borger ingenlunde for at ikke Kritikken napper og plukker det sønder og sammen. Min gode Robert, jeg ved Du mener ikke Noget med disse – vel kjekke Udtryk, som den lille Selvtillids Rus Lykken har sat Dig i er Skyld i, Din Karakter og Dit hele Væsen borger mig derfor, men jeg vil dog sige Dig: tag Dig i Agt. Du kan ikke være noksom varlig ved at omtale Dig selv og Dit Held, enten til Kammerater eller til Ældre, og det er saalangt fra at dette forringes ved saadan Beskedenhed, at Verden kun paa Grund af denne n141 tilgiver En at man reusserer k383 i Noget. Jeg kunde stille Dig hundrede

advarende Exempler op hvis det var nødvendigt. Det var det som gjorde den ellers dygtige Professor Thaulow^{k384} saa – *forhadt* og latterlig at han altid tog Munden fuld om sig selv og brautede. Tag Dig i Agt, vor By er en frygtelig By, faar den først noget at sige. paa Nogen, Selvtillid er god men den er farlig at vise. husk det. Det er saa sjeldent jeg taler til Dig i Kvalitet af Moder at Du [3] maa finde Dig i at hun giver Dig et Raad. Naar Du skriver Din Bog da tænk paa dette, det er et helt Studium for en Referent at sætte sit eget Jeg saa lidt i Scene som muligt, ja endog undgaa dette lille farlige Pronomen hvis det er muligt. Den Genre hvori jeg ofte skriver gjør dette ofte umueligt for mig, men jeg bøder paa det med en vis laisser Allér^{k385} og Aabenhjertighed.

Og dermed vil jeg ønske Dig alt muligt Held og Nydelse paa Din Reise. Her forenes Alt til at gjøre Touren til en Nydelse. god Understøttelse, en herlig Vandring og et stort Øiemed. Jeg tænker at tage hjemover om en 14 Dage men ligge nogen Tid ved et Søbad i Danmark eller Sverrig. Du er haaber jeg allerede hjemme naar jeg kommer. Tusende Hilsener til Onkel og Tante Hanne^{k386} fra

Din Moder.

Gjennem Fru Colban^{k387} har jeg intet Brev faaet fra Dig, men jeg tror næsten et Par af Eders Breve ere gaaet tabt.

Adressetekst:

Robert.

4. [juni 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

[k388](#)

Lørdag. d 4^{de}

Kjere Arbo!

Tellefsen, [k389](#) med hvem jeg talte igaar, mente at Stevnet burde absolut være paa den almindelige Jernbanegaard: *St Lazare* place du Havre, da Veien ud til Deres Station vil medtage en hel Time for mig og jeg maa tage Vogn, medens jeg til St Lazare kan gaa i Omnibus. Han mener tillige at vi bør gaa Kl 10 1/2 saaledes bør vi være paa Stationen lidt før. I Ventesalen mødes vi da. Gid dette nu maatte komme betids frem at ingen Forstyrrelse indtreffer hvilket vilde være skrækkeligt.

Kl 10 1/4 er jeg i Ventesalen St Lazare

Deres

C. Collett.

Adressetekst:

Monsieur Monsieur Arbo, peintre Norwegiene 49 Boulevard Sebastopol, *rive gauche*. Pressée

23. juni 1864. Brev til Oscar Wergeland

Brevs. 5

[k390](#)

Oscar Wergeland

Fotografi av Wilh. Cappelen, 1864–68. Nasjonalbiblioteket, blds_02683

Paris den 23de Juni 1864

Med Tellefsens, [k391](#) der gaar directe til Christiansand, skriver jeg disse Linier, dels for at bringe mig selv i Erindring, thi sandelig, Afstanden og Aarene har næsten ganske afbrudt alt Samkvem mellem os – og tillige for at anbefale dem til til [n142](#) Dig, *forsaavidt* som der skulde blive nogen Anledning til at vise disse Folk nogen Forekommenhed, og for dem til at modtage den, da de a^cg^te sig kun at blive Søndagen over i Christiansand. Dog dette er vel ikke saa afgjort, og jeg haaber, at I

Christiansanddensere bedaare dem saa med Eders Elskværdighed, at de glemme at reise. Under alle Omstændigheder ville de dog treffe, haaber jeg, Dig og Din Familie, saa at jeg, naar jeg senere sandsynligvis i August Maaned seer Tellefsens i Christiania, kan faa høre lidt ~~at høre~~ fra Dig. Skriver Du et Par Ord som Svar paa dette, vil jeg være hjemme fra nævnte Tidspunkt; addresser det til Amtmand Collett,^{k392} Oprigtig vil jeg ønske at det maa gaa disse Folk godt paa deres Kunstdnertour gjennem Landet. De agte at give Koncert i alle [2] store Byer og jeg siger ikke formeget at det vil være en sand Fest for dem som høre dem. og navnlig høre Fru Tellefsen synge de Kjerulfske^{k393} Romancer. De have vel fortjent at blive godt modtagne, baade i den ene og den anden Henseende, hjemme. Saaledes som han viser sig mod Landsmænd, der komme hid til Paris – har man nok ikke mange Exempler paa. Jeg taler ikke engang om den Gjestfrihed han i Almindelighed viser mod Reisende, men den Hjelpsomhed, de utrættelige Offere for saadanne Landsmænd der komme *trængende* til Paris, er vistnok noget meget sjeldent, da Manden jo ikke er rig, men ved utrætteligt Arbeide, ~~maa~~ kun kan føre det Hus han fører. Dette Hus er complet behagligt og vidner baade om Kunstneren og en praktisk Mand der forstaar at indrette sig. En udsøgt liden Middag, Koncert efter, det gentileste Selskab, mere kan man ikke fordre af en Aften. Hun er en vakker, godmodig, lidt simpel og saare ubetydelig Kone, der ikke passer synderlig til ham, dog er det Snak man har hørt om hans ikke *gode Forhold* mod hende, bare Snak; de passe ikke sammen, hun passer ikke for Paris, det er det Hele! ~~meest~~ paa Grund af den Plads han indtager i blandt det høieste *Pariseraristokratie*, hvor han er søgt ~~mere~~ baade som Kunstner og som behagelig underholdende Mand.

Det er Alt hvad jeg i en Hast kan sige om dette Par, der anbefaler sig selv. Selv har [3] jeg været her i Paris i snart 5 Maaneder. Et Udbytte af Touren i den almindelige Forstand, et stort glimrende Udbytte, kan jeg vel ikke siges at have havt, dertil ere Midlerne for smaa, og er man alene, for meget bunden ~~om~~ men jeg har dog vundet noget, og jeg angrer ikke paa Reisen. ↪ⁿ¹⁴³ Hjemme bliver der mig dog i Længden for tungt, for tørt at leve – alene – og en Forandring, selv om den i sig selv ikke er fyldestgjørende, er dog en Velgjerning. Har jeg derfor ikke kunnet deltage i disse Nydelser, som her koste Penge ↪ i Theatreneneⁿ¹⁴⁴ har jeg næsten ikke været – saa har jeg dog *levet*, blot ved at *see*, man behøver blot at gaa ud for at *see*, og derved lære. Noget mere glimrende, broget og mere underholdende end dette Liv i Gaderne i Haverne, kan man ikke tænke sig. Allerede den 1ste April var Trærne i Tuillerihaven udsprungne, og der mylrede hver Dag af denne friske, velnærede, fornøiede Pariserverden. Hvilken Jubel blandt disse Børn, disse nydelige Dukkebørn, der her lege fra Morgen til Aften! Man behøver ikke at spørge hvorfra Pariserinder~~ne~~ faa deres Gratie, deres Coquetteri – naar man ser hvorledes de

opdrages. Omkring hver Gruppe af disse Smaapiger, der lege slaa paa Ringen eller hoppe i Taug, danner der sig Mure af *Tilskuere*. – Versaillesⁿ¹⁴⁵ opholdt jeg mig fire Dage, det var en sand Nydelse. Igaar gav Tellefsen Fru [4] Colban^{k394} og mig en liden Frokost i St. Germain, det deiligste Sted man kan tænke sig – hele Seinedalen ligger som en Krogkleven nedenfor Terrassen. Vi spiste i Henri IV^{k395} Pavillon, hvor han har havt sine Møder med Gabrielle DEstré^{k396} da laa den midt i Skoven. Ludvig den 14^{k397} er født i denne Pavillon. Altsaa Paris er Paris, ogsaa for den Fattige og Nøisomme. og man er her ikke ustraffet, man kommer altid til at længes derhen. Naar man sidder hjemme, glemmer man saa let Lidelserne ved et saadant Ophold og mindes kun Herlighederne man troer ialfald næste Gang at kunne beseire hvad der ikke er godt. Ogsaa Børnene have godt af en Adskillelse en Gang imellem. man sætter sig i en anden, en inderligere Rapport til dem, de lære gjennem Savnet hvad de have, og forstaa En bedre. Ialfald maa jeg slutte det af ~~Alfs~~ deres Breve, især Alfs,^{k398} med hvem jeg hovedsagelig har corressponderet. De ere meget kjerlige. Jeg hører ikke andet end godt om dem fra Alle. Oscar^{k399} blev med Et greben af en Enthousiasme for den danske Krig og presenterede sig pludselig en Dag i sin Uniform for at gaa ind i det nye Reservecorps; han har [5] altid havt nogle smaa militairiske Tendentser, han tager nu Officersexamen, paa samme Tid som han er oppe og staar sig udmarket til 2^{den} Examen (Jura). Bliver der Krig – gaar Gutten for ramme Alvor med, men vi haabe der bliver intet deraf. Robert^{k400} har gjort stor Lykke, saa ung han er, foretrukket ældre Asspiranter til et Stipendium, for i visse ~~D~~is~~s~~trikte~~r~~ Tragter af Landet at undersøge den hjemlige Flora og Fauna; i ham stikker der ganske sikkert en Videnskabsmand i Faget, hvis man ^{har} Ret til at dømme efter alle Mærker:ⁿ¹⁴⁶ ~~l~~igefraⁿ¹⁴⁷ efter den ~~den~~ⁿ¹⁴⁷ mærkværdige Kjerlighed til Naturen han røbede ~~→~~ allerede som en Pog der neppe kunde gaa, allerede da han laa hen oppe i Oranienborgskoven og gramsede og søgte og kom ofte hjem med de afkyeligste ⁿ¹⁴⁸ Insecter i sin Maddose(!) af Blik, senere som Dreng paa Lillehammer var han Fuglenes Skræk, da der neppe var et Rede der var sikkert for ham – naturligvis paa Skolen doven, Han har skudt flere Fugle der ikke ere kjendte, som nu staa paa Universitetet, under hans Navn. Foruden den Afhandling over Resultatet af sin Stipendiereise han kommer til at give ud, har han ~~allerede~~ en anden [6] en Broschure^{k401} færdig til Trykken, om hvilken han taler med megen Forhaabning og Stolthed. i sit sidste Brev. Et Exemplar af dette skal jeg, hvis Du vil, sende Dig. Emil^{k402} gaar til Konfirmation hos Vexels.^{k403} Det er en prægtig og lovende Gut. fuld af kjæk Handleevne og Lyst, maatte han blot opnaa at komme ind paa Academiet næste Aar, Han har holdt sig i dette sidste Aar paa No 4 i Klassen, han er en af de Yngste, og hvergang han staar paa det, faar han 2 Photographier, sendende fra mig.

Dette var nu om mine, hvordan Du og Dine leve ^{derom} har jeg næsten i det sidste
Aar ikke faaet ~~uden~~^{de} nogetⁿ¹⁴⁹ rigtig at vide, uden brudstykkevis, Jeg veed at
Alette^{n150 k404} allerede er gift, men hvor hun boer og hvorledes hun lever har jeg
ikke Ide om, jeg har ogsaa hørt at Din unge Kone^{k405} har efter bedste Evne søgt at
erstatte hendes Plads i Huset ved at skjænke Dig en Datter,^{k406} men selv dette er
saalænge siden, at der maaske existerer senere Nyheder som ikke er naaet til mig.
Det er underligt at Livet skal have denne [7] skillende Magt. Vi corressponderte dog
engang meget flittig, ⁿ¹⁵¹ vore Breve vilde kanske afgive en ganske mærkelig
Samling, ^{k407} dengang i vor ungdommelige Naivitet forstod vi det ikke selv. Jeg
veed Dine Breve fra Stokholm og Paris vare mig til stor Glæde og et Par af dem blev
der buden Gjester paa, at ~~disse~~ ^{de -}, der indeholdt Skildringer fra Paris, blandt
andet af et Bal i Tuillerierne – endog vakte den kræsne Emilie D-s^{k408} denne vor
norske Sevignés, ^{k409} Beundring. Ja den Evne at skrive, den have vi taget i fuld Arv
efter vor Fader. ^{k410} Jeg troer ikke mine Børn have den i nogen Grad, thi Naturen
pleier kun i et Led at producere et arveligt Talent.

Og dermed Farvel for denne Gang, jeg ved intet mere der kunde interessere Dig.
Mine Feuilletoner i Nyhedsbladet fra Berlin og herfra^{k411} have slugt alt mit
Korresspondencestof, Du har formodentlig læst disse, aldrig havde jeg tænkt at
skulle *nedlade* mig til at skrive Bladartikler, men det er kun skeet for at skaffe Alf
nogle Lommeskillinger. [8] For Honoraret af de tvendeⁿ¹⁵² sidste «Pensioner i
Paris» gjør han nu en Sommertour med nogle Venner op i Romsdalen. Skriv mig til
hvad Du synes om disse mine Arbeider?

Og dermed Farvel, det er bleven et langt Brev, ganske mod Forventning, Til Din
kjere Kone og Dine Børn min hjerteligste Hilsen. Hils Rogstad, ^{k412} lev vel!

Din hengivne

Camilla Collett

23. juni [1864]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

[k413](#)

Paris d 23de Juni

Jeg kan jo gjerne forsøge min Gut, om dette endnu kan treffe Dig, men det er nok *imse*^{k414} som Bonden siger, Dit Brev^{k415} modtog jeg i Søndags, tak for det; for hvert kjerligt *lovende* Ord deri. Det kom da jeg allerede maatte opgive Haabet om dengang at faa noget, thi mod min Opfordring til Dig havde Du addresseret det til *Tellefsens*,^{k416} istædet for til *Fru Colban.*^{k417} og det var kun ved et sært Tilfælde – (Barnet^{k418} fik Mæslinger) – at Tellefsens Reise blev udsat, ellers havde jeg slet ikke faaet det. Huset lukkes i deres Fraværelse, ingen havde kunnet give d<e><...> Postbud som kom, Besked om hvor jeg boede. Dog nu var Lykken bedre end Forstanden, men for en anden Gang min Søn, læg nøie Mærke til mine Vink i saa Henseende. Nu skal Tellefsens reise ^[2] i Eftermiddag, jeg staar just i Begreb med at gaa derop og sige disse Mennesker, der have været mig saa meget, saa uundværlige her i Paris, Farvel, derfor bliver dette kun kort. Jeg har skrevet et meget langt Brev^{k419} til Broder Oscar^{k420} i Christ<ian>sand, hvorhen T-s tage directe fra Hamburg. Altsaa den 1ste Juli, tager Du afsted, vær Du blot forsiktig og stol ikke formeget paa Dine ungdommelige Kræfter. Mangen En kjæk Turist har faaet sin Knæk i vore Fjelde. Jeg synes det var en voldsom lang Tour helt op i Romsdalen. Ditⁿ¹⁵³ Turistkostume gad jeg seet Dig i, det fortjente at photographeres, men jeg er bange for at det sluger allerede vel meget af de stakkels faa Dalere saa at Du faar for lidt til at leve af, thi ~~af~~ røde Strømper og Knæbuxer og Botaniserkasser forringer slet ikke den gode Appetit, eller formindsker en eneste Hvid^{k421} af Bøndernes Skydsleie, det skulde da før være at disse † ansee Jer for nogle Pokkers Matadorer, og lægge ^[3] lidt paa af denne. Dog det faar Du nu styre som Du bedst kan, Hovedsagen er at Du morer Dig godt, at I faa godt Veir og at Du kommer sund og styrket hjem. ~~Interessant maa~~^{Godt vil} det være at afbryde Touren hvor Anledning gives med Besøg paa Præstegaarde, baade for den Hvile der tiltraenges og ^{det} interessant^e at treffe Mennesker, jeg er vis paa at I ville blive godt modtagne overalt.

Ganske bestemt kan jeg ikke sige endnu *naar* jeg kommer, men det maa være i Slutningen af Juli tænker jeg. Jeg kommer her til at rette mig efter Dig, da Din Nærværelse, endog før jeg kommer er nødvendig, Skriv mig derfor strax og sig mig, hvad Du ikke nævner i Dit Brev, omtrent *naar* I tænke paa at være hjemme, adresser dette Brev til *Fru Sophie Halkjer*^{k422} *Kjøbenhavn* og skriv udenpaa om det maa ligge der til jeg kommer. thi *her* kan intet mere treffen mig, Du skal ikke opholdes eller fremskynde Din Hjemreise for min Skyld, thi jeg *kan* jo blive ude endnu nogen Tid. Ved Din Hjemkomst finder Du Brev fra mig, hvad Du skal [4] gjøre. Der maa vel leies et Par Værelser, jeg tænker i Homannsby for det første.

Nu maa jeg slutte, Veien til Tellefsens er lang. Nu Gud være med Dig paa Din Tour.
Din

Moder

Camilla.

Intet Ord endnu fra Li ^{k423} om han har modtaget Korresspondencen eller ei (Det er som om det var Statshemmeligheder), man faar aldrig noget at vide om deres Skjæbne. Det er at kaste sin Kunst i et Svælg.

[Juni 1864]. Brev til Marie Colban

Brevs. 5

[k424.](#)

Marie Colban, fotografi av J. Lund, ukjent datering. Nasjonalbiblioteket (blds_12962)

Jeg kunde ikke komme Adolphine jeg havde i Dagens Løb lidt Mod paa det, men da Aftenen kom svigtede det Jeg har ganske løst mig fra dette Sted, Jorden brænder under mig, længer kan denne tørre ulædkende Glimmer ikke udholdes. Hos Grevinden [k425](#) passer jeg ikke, jeg passer der ikke. Undskyld mig hos hende.

Jeg har ikke villet saare Dig med noget Ord Hvad jeg sagde, kunde Enhver sagt Dig, man gjør det naturligvis ikke. Enhver som ser Dig saa svag at Du neppe kan bære Dit Legeme, ser denne *Ansigtsfarve*, og dog hører Dig tale med denne Umættelighed om nye Bekjendtskaber: Du sandser ikke andet, taler ikke om andet interesserer Dig ikke for Andre end disse *Vampyrer* der have suget Dit Blod. Dog jeg skal

gjerne tie, det er altid mest lønnende. At Du modtager en saadan Invitation til en saadan Geburtsdagsfest, som Du skal feire ødelagt som Du bliver efter Reisen, beviser netop hvad jeg siger, hvad jeg kalder *Selvmord*, Jeg kjender disse Geburtsdage i Hamburg, de kunne slaa et stærkt Menneske ihjel. Du siger at jeg tager Feil af Dig, at Du i disse Aar har udviklet Dig aandelig mere end før i Dit hele Liv. Kan være! men et Menneske bestaar ikke af *Aand* alene i den Forstand af Evner, Intelligenz. Der kan ligge farlige fremdartedeⁿ¹⁵⁴ Tendentser i det, der uundgaaelig drives frem mæd det samme. og under den rette Paavirkning. [2] Med det fremdartede hos Dig, mener jeg visse Sider i Din Natur der om end slumrende, slet ikke passede i Hjemmet, og som gjør Dig nu efter mine Tanker fuldkommen uskikket til det. Nu er jeg bleven mig disse Sider bevidst, jeg der tusinde og tusinde Gange har forsøret Dig mod Hjemmets Angreb paa dem. Der skulde noget til for at aabne Dine mine Øine.

Dog jeg skal tie. Vi skulle drage hver vor Vei Du Din, jeg min. Ogsaa jeg er bleven mig min Eiendommeliged har Reisen udviklet. Jeg er bleven mig min Ensomhed mere bevidst end nogensinde, vender mere sky for Mennesker tilbage, end før. Du er gaaet op i det som Din Natur har draget Dig hen mod; i Verden, jeg gaar tilbage i min drømmende, kolde, lydløse Ensomhed. Saa ere vi rykkede ud fra hinanden i en Afstand der ikke mere kan overspringes. I dette Liv ikke. I Erindringen tilhøre vi hinanden nu – og den skal idetmindste hos mig staa ren og skjær.

Ogsaa jeg havde tænkt at reise Torsdag da min Uge udløber her den Dag. Men Du har engang afslaaet mit Følge og jeg vil ikke paatrænge *Nogen* det, fordi et forandret Arrangement paa en Maade [3] har gjort Dit Tilbud nødvendigt. Glemme kan jeg ikke, at jeg skrev Dig af mit Hjerte, Veninden spurgte om hun maatte komme til den syge Veninde. og Svaret var igjen; «kom i Morgen i Visit til Grevinden det er hendes Dag». Jeg bøiede dog min Stolthed, da jeg spurgte om jeg maatte komme til Dig. jeg der aldrig mere, hvor Du end er skal sætte min Fod i Din Bolig. Parodisk kan jeg sige med Don Carlos. «Ich verlange Wasser für meinen Durst, und man giebt mir glühend Gold.»^{k426} Jeg forlanger Vand for min Tørst og man giver mig – Skidtvand, thi urene ere alt hvad der flyder af de Kilder hvoraf Du nu drikker.

Saa gaa vi hver vor Vei, Adolphine, men jeg vil ydmygt lægge til jeg følger ikke min en Smule lykkeligere og trøstigere end Du Din.

[Juni 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

[k427](#)

Torsdag.

Kjere Arbo!

Da jeg alligevel ikke kan faa Fanny E. [k428](#) med mig i næste Uge kommer jeg til at paaskynde min Reise og vil see at blive færdig til Lørdag Aften. Vil De møde mig i Cafféen i Morgen Fredag Kl 1? [n155](#) saa gjerne jeg vilde opsøge Dem i Deres Atelier, strækker Tiden ~~strækker~~ desværre ikke dertil; jeg har endnu ikke Begreb om hvordan jeg skal blive færdig men blive her længer tør jeg ikke, da jeg er bange for at jeg kommer til kort med Penge. Deres

Camilla Collett

Adressetekst:

Mr Monsieur Arbo. *Peintre Norvegien 49 Boulevard Sebastopol rive gauche Paris.*

[Juli 1864]. Brev til Oscar Collett

Brevs. 5

k429.

Kjere Oscar! I Haab om et snart Gjensyn maa Du nøie Dig med disse Par Linier der dog skal sige Dig hvor Dit lille Brev ^{k430} har glædet mig, og at det havde fortjent baade et længere og interessantere. Men det er ikke altid sagt at man kan skrive slige Breve fordi man netop befinder sig paa et fremmet Sted, selv om det nu var Kongens Kjøbenhavn. Jeg har levet saa stille hernede. baade fordi de Fleste jeg kjender have været borte, dels har jeg ikke havt synderlig Kræfter til at opleve noget udenfor, det vil da sige *opsøge* det, thi her paa Hauserplads til vort stille Huus kommer ikke Begivenhederne lettelig spadserende af sig selv. Saa har mine Oplevelser for det meste indskrænket sig til en Tour ud til Rysensteen Bad langs Volden, eller hen i Middelthuns ^{k431} Atelier. Det bedste Udbytte af et Menneske skal man desuden ikke søge i Breve men i den mundtlige Meddelse. ⁿ¹⁵⁶ Naar jeg nu kommer hjem, og finder Tilstandene ikke alt for forviklede, og jeg kan ^[2] samle mine Gutter omkring Bordet og i Ro og Mag fortælle ~~de~~ hvad man har erfaret, thi et Udbytte bringer man dog altid med hvor lidt man synes at have oplevet om ikke andet saa i Betragtninger derover – da vil dette være mere og 1000 Gange mere værdt end et mørkommelig sammenflikket Brev.

Apropos om Middelthun, da bed Alf ^{k432} dog forhøre sig hos Nicolaysen ^{k433} om ikke Chr. Fougstads ^{k434}. Buste er arriveret, og hvad man synes om den. Jeg kan mærke paa M. at han er forundret over intet at have hørt, og han udleder dette fra at Busten maaskee ikke har fundet Bifald. Efter mine Tanker er den ypperlig og han fortjente *stor Paaskjønnelse* Det er Synd at Familien ikke har vist ham den lumpne Erkjendelse at skrive at den dog er modtaget. Nu maa jeg afbryde da det skal med Dampen Kl 12. 1000 Hilsener til Onkel Carl ^{k435} ved Din Moder C.

27. juli [1864]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

[k436](#)

Marienlyst pr Helsingør den 27de Juli

Saa langt er jeg da kommen kjere Alf! Her sidder jeg ved dette Bad jeg hvor jeg havde haabet at vinde lidt Kræfter ved Ro og Badning, førend jeg tog paa Aaget hjemme. Det synes ikke at kunne realiseres. Tiden, den flygtige, overlister mig inden jeg saa godt som er indstalleret her. Dit Brev^{k437} – inderlig Tak for det! – melder mig at Du allerede som i Gaar, den 26de skulde være hjemme fra Din Tour. Saa har jeg ingen Ro paa mig mere. jeg har nok mærket at det har været en kunstig, tiltvungen Ro siden jeg kom her til Landet. Det er halv hjemme og dog intet af det mit Hjerte forlanger. Det forbyder sig desuden af sig selv, at blive længer ude.

Brynie^{k438} har med sædvanlig Betænksomhed sørget derfor, og at Bekymring og Uro mødte mig og har fulgt mig siden jeg kom hid til Danmark, omtr. for 3 Uger siden. Længe før min Afreise fra Paris skrev jeg ham et venligt, godt Brev^{k439} og bad ham deri [2] indstændigt sende mig Penge til Kjøbh. adresseret til Fru Halkjer, ^{k440} da han nok kunde begribe, at jeg ikke havde en Skilling naar jeg kom fra Reisen. Men intetⁿ¹⁵⁷ hverken var kommen eller kom; jeg skrev atter, og fik endelig gjennem Otto^{k441} – 25 Spd. han havde havt Ordre, skrev han til ataabne de Breve der kunde komme fra mig. (og dog havde han ikke taget ringeste Notits af mit Pariserbrev!)ⁿ¹⁵⁸ med disse 25ⁿ¹⁵⁹ bad han mig hjelpe mig indtil Faderen kom. ~~men~~ Brynie maa efter hans Forklaring være hjemme, ~~men~~ for længesiden, men jeg har intet senere faaet. Saa maatte jeg bekvemme mig til det som er mig saa bittert, at laane af de hovne Herrer Halkjer.^{k442} Men selv denne Sum (25 Rigsdaaler) til, ~~til~~ vil aldeles ikke forslaa til at ~~at~~ løse mig herfra og betale min Reise hjem. Om et Par Dage, naar min Uge løber ud, har jeg en Regning her som jeg ikke kan betale. Det gjelder da at bede om Udsættelse til min Reisedag, næste Uge. Men inden ~~Tid~~ den Tid *maa der sendes mig Penge ned*, saasandt disse Linier komme Dig rigtig i Hænde. Gaa ^{da} strax op til Brynie og bed ham sende hvad han kan, [3] hjemme bliver det altid en Raad. Læg dem i Dit Brev og addresser dem til: «Fru Professorinde Collett, Marienlyst pr. Helsingør. *Magtpaaliggende* Komme de med

*Dampskibet paa Søndag, saa tager jeg op paa Onsdag og kommer Torsdag den 4^{de}
Aug. til Christiania, hvis Vorherre vil. Kommer der igjen Intet, som staar til at
befrygte, da jeg har alle disse Chanzer at kjæmpe mod som Fravaerelse, Forsinkelse
etc. (thi man sikrer mig jo ikke ^{mod} noget, men disse fattige Penge sendes mig
altid paa det Uvisse,) nu ja, saa maa jeg blive her, endnu en Uge, paa dette dyre
Sted; det er en daarlig Oekonomie. Hvor jeg skal tage hen? spørger Du. Ja jeg veed
det ikke min Gut. Skulde der være et Par Værelser at faa oppe omkring
Homannsbye, saa tag dem, lei dem paa min Regning paa en Maaned, hvis ikke
tager jeg ind paa et Hotel, en Plet findes vel ~~vel~~ altid, hvor jeg kan see og hilse paa
mine Børn. Maaske var det sidste det Bedste, at jeg ^{saa} tog op paa Landet og laa der
en Stund. Jeg er træt, træt. Her ude er deiligt som i Paradis men dygtig kjedeligt.
Mere ensom kan ingenⁿ¹⁶⁰ leve end jeg. og de Norske som ere her skulle [4] just ikke
oplive Nogen. Gamle Professor Holst med Frue og Datter, ^{k443} item Kammerherre
H. Holst med Søster. ^{k444} De sidste have endnu ikke gjengjeldt min Visit. Veiret er
meget uroligt, to Dages Regn og Storm gjør ikke ^{et} Opholdet synderlig indtagende,
der er beregnet paa Naturens stille Glæder, naar man skyer Menneskene. Ak Alf!
lad os have det godt, *godt* sammen naar vi mødes igjen. Hvor jeg trænger til
Kjerlighed og Pleie! Den sidste kan jeg ikke vente at faa, men en Smule, en Smule
Ømhed, vil jeg betle hos mine Børn.*

Lad os da mødes trøstig og i Glæde, ~~det~~ denne Skilsmisse vil ikke have været uden
Frugt. ikke sandt min Alf, ⁿ¹⁶¹ vi forstaae hinanden bedre? Vi kunne tale bedre,
aabnere med hinanden, Du vil have følt til hvilken Slægt Du hører. Fattige ere vi,
men Noget eie vi dog, som ikke kanneⁿ¹⁶² tages fra os. Vi høre sammen i Aanden og
Følelsen for det Store og Usynlige. I maa ikke vente Presenter mine Gutter! Glæden
skal være ~~ever~~ at Moder kommer hjem, og med det bedste Hjerte til at gjøre Eder
vel! Hvad jeg kan gjøre for at ordne *Dine* Sager min Alf, faa Dit Tøj paa en ordentlig
Fod det skal med den bedste Villie skee. Og nu Lev vel Gud være med Eder Alle!

Din Moder

Camilla.

Hvorledes blev min sidste Artikkell Maiachten i Paris^{k445} optagen? Jeg har endnu
ikke seet en Linie trykket deraf. her i Danmark holdes ikke Bladet

[August 1864]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

[k446](#)

Eidsvold Værk. Fredag

Jeg tænker mig saavist at Du kommer kjere Alf, derfor bliver dette ikke mange Linier. Dit Brev^{k447} gav mig idetmindste sikkert Haab derom. Heroppe, uanfægtet af de sørgelige Omstændigheder, der hindrede os derinde, kunne vi rolige tale om – det der nu nødvendigvis maa gjøres. Jeg tilstaar, mit Mod var som lamslaaet ved den Begyndelse, og Prøven – *Prøvelse* vil jeg dog ikke kalde det, Himlen afvendte det! – var for haard for et nedslaaet Sind og udtømte Kraefter. Har jeg derfor ikke min Alf, opfyldt saa yderlig de Pligter man har mod en anden Syg, saa tilregn mig det ikke. Paa min gode Villie, min Kjerlighed maatte Du ikke kunne tvivle. Dette Ophold her har allerede styrket mig noget, det vil sige, de Par sidste Dage er der kommen mere Ro i Legeme og Sjel. Længselfuld ventede jeg og ventede *vel længe* paa Brev fra Dig. Emil^{k448} er en underlig Gut, efter den første umiskjendelige Glæde, over at gjensee mig, var [2] han den samme underlige Skrue, tør, ordknap og naar jeg ikke kjendte ham bedre maatte jeg tro, uden Gemyt. Aldrig søgte han mig, naar jeg engang ^{imellem} maatte bede ham komme til mig, for at jeg dog kunde tale med ham, om et og Andet, indfandt han sig med et: Er det noget Du vil mig? Det gaar mig ogsaa til Hjertet for de Andres Skyld, der godt mærke denne Kulde. Jeg har fortvivlet raabt til Himlen:ⁿ¹⁶³ Hvad har jeg forskyldt! ^{Gud,} Du har mit Hjerte, skal jeg tro at mine Børn, min eneste Trøst her i Verden ikke holde af $\leftrightarrow$ mig? Nei, Alf jeg vil ikke tro det. Jeg vil tro at I have arvet noget af den Kjerlighed *han*, Eders Fader, saa rigelig, til sidste Stund viste mig. Men viser mig den, for Guds Skyld! Jeg beder, jeg tigger om Tegn paa den, for at kunne leve. At Emil dog har Følelse viste han ved at Taarerne trillede ned af ham da han tog Avsked med Knudsens.^{k449}

Her er vel mange Fremmede, de reise og komme uafladelig, og vel megen Opfordring til at gjøre Besøg. Men jeg maa lade de snille Knudsens det, at de hverken i den ene [3] eller den anden Henseende paalægge mig megen Tvang. Jeg har kun været i Visit i Præstgaarden og til Middag hos Mad Kaasen,^{k450} der nu,

tænk Dig! er flyttet til Mørk, og boer i Kroghs^{k451} gamle Værelser. Jeg glædede mig ~~rigtig~~ til at komme derned og rigtig sværme om ude, men det faldt rigtignok bedrøveligt ud. Øsregn den hele Dag! hvorledes det var for mig at sidde indmuret med en Søm i Haand mellem ¹¹ tildels *fremmede Damer* – ikke en eneste Herre – ⁿ¹⁶⁴. det overlader jeg til Dig selv at udmale Dig. Kommer Du op i Morgen saa kunne vi tage en liden Tour derhen nu da Veiret er bleven godt.

At de savnede Ting bleve baarne hjem af Peter,^{k452} er rigtignok en Genistreg af ham, ~~<S>[om]~~ jeg ogsaa vilde hængt mig ved, som en Mulighed til min Trøst, naar ikke Jernbanebetjenten til hvem jeg i sidste ^{Minut} skreg ud af Vognen om han vilde løbe hen og spørge ham, ikke havde bragt det Svar tilbage, at han (Peter) havde «leveret mig Altsammen». Saa maatte jeg jo tro at det var bleven borte. Du skriver at Frøken Holst ikke var ^[4] kommen endnu, men jeg læste hendes Navn tydelig ~~som~~ blandt Ankomme~~de~~, ⁿ¹⁶⁵ ved Siden af Broderens.^{k453}

See til, min kjere Gut at Du kan rive Dig løs og komme i Morgen. Jeg vil saa gjerne, saa inderlig gjerne see Dit Ansigt lidt fornøiet og opmuntret. Jeg udsætter med mine Besøg paa Linløkken og Mørk indtil jeg seer om Du kommer. Wolfgang^{k454} ventes i Dag. Det var skrækkelig flaut at Onkel Johan,^{k455} som i 3 Dage har været i en Forretning heroppe, paa en af Stedets Gaarde ^{lige ved} – *ikke* har gjort en Visit herover, og Knudsens maa med Grund finde sig saaret derved. Hans Brodersøn^{k456} har dog nydt Gjestfrihed her i lang Tid, alene dette, naar ingen anden Grund var, burde bevæget ham til at vise dem den Høflighed. Tænk at han *udbad sig Nøglen til Badet*, for at tage et Styrtebad! Jeg finder dette mindst talt – udelikat. Du kan tro her er kommen et nyt Badehus, med Styrt og Indretning til varme Bad, som man hver Dag kan benytte sammen, saa de gjøre Virkning som et Dampbad. Kommer Du, skal jeg bekoste Din *Tour tilbage*. Kjøb mig en lille pen Svamp paa Apotheket til ¹ⁿ¹⁶⁶ [Ort] omt. samt en Tandbørste. Sig intet til nogen om Onkel Johan.

Nu maa der jo leies noget. Maaske burde jeg blive heroppe, leie mig ind etsteds indtil der kunde findes noget *ordentligt*. Det vilde ogsaa hjelpe paa de udtømte Finantser. See til at Du kan komme min kjere Alf, derom beder Dig Din trofaste Moder.

Hils Oscar^{k457} og Onkel Carl.^{k458} Førend Du kommer saa mæk Alt af Værelser der paa nogen Maade kan komme i Betragtning.

Ak hvor jeg gruer mig ~~til~~ førend jeg har fundet disse stakkels Værelser. Nu skal vel det blive et Spektakel for den onde kolde By og noget at snakke om at jeg ikke kan

finde Logi. Men det staar fast kan jeg ikke ordne mig saa at jeg er sikkret mod de Mishandlinger, af Værtfolk og Tjenestefolk saa forlader jeg for bestandig Christiania. Jeg taaler det ikke mere nu. Brug nu Din Hjerne for Din stakkels Moder.

27. september [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

k459

Christiania den 27de Sp.

Kjere Arbo!

Inden disse Linier, (der sendes med Fru Tellefsen^{k460} som i dette Øieblik skal reise) naer Dem, haaber jeg at Tellefsen^{k461} p^{er} efter Aftale paa mine Vegne $\leftrightarrow$ har opgjort vort Mellemværende, saa jeg tør føle mit Hjerte fri for en Byrde der længe har ~~hvilket~~ tyngt paa det. At det ikke er skeet saa snart som jeg ønskede og havde haabet det, kommer pro primo^{k462} af at jeg har en Laugværg, ^{k463} der er en overordentlig fortreffelig og som Ven uskatterlig Mand, men som Administrator af mine sparsomme Midler viser han et Temperament der bestemt og udelukkende maa regnes til det Phlegmatiske; han er hvad man paa godt Norsk kalder, ualmindelig seen i Vendingen [2] Jeg blev derfor skuffet ved at finde saamange Penge i Kjøbenh. at jeg derfra kunde opgjort min Sag med Dem, og selv var han reist til Bergen. For det andet er jeg næsten først nylig kommen hjem. Reisen var overmaade besværlig, ikke paa Grund af Uhed – at den omineuse^{k464} store Voxdugssæk, var forsvunden i Hannover ~~og~~^{hvor den} havde taget en Afstikker til München eller et andet Steds, og først viste sig igjen paa Banegaarden i Lübeck regner jeg ikke – men ~~paa Grund af~~ det frygteligste Veir, der fulgte, eller rettere forfulgte mig omtrent fra Midtveis, over Søen til Kjøbenhavn og senere efter et Ophold af omtrent 3 Uger dernede, paa Optouren hid, der næsten var livsfarlig, gjorde at jeg kom ~~temmelig~~ saa forkommet hjem, saa at jeg syntes det var bedst at tage lige op paa Landet. Her hos Knudsens^{k465} paa Eidsvold Værk hvor Emil^{k466} var i Ferie og de andre senere besøgte os, var jeg en tre Ugers Tid, saa jeg som sagt, først nu er kommen rigtig hjem.

Dog jeg veed kjere Arbo at jeg behøver ikke disse Undskyldninger for Dem og at De undskylder mig i Deres stille Sind. Jeg har bedet [3] Tellefsen faa nøiagtig opgivet af

Dem hvad jeg skylder Dem, da jeg ikke selv veed dette saa nøie. Det faldt mig nemlig ind bagefter at De havde gjort et Udlæg for den sorte Voxdugssæk, som De nok erindrer jeg falskelig daarede mig med at jeg kunde tage med i Haanden. De 30 fr. for Kikkerten gjør jeg derimod sikkert Regning paa at Instrumentmageren har erstattet Dem, da han saa høit og lydeligt i 2 af hans Svendes Nærværelse erklærede, at den samme Kikkert skulde tages tilbage, *hvis det ønskedes* og *Pengene udleveres*. De bør heri ikke give efter. Hvis De ikke af ham har faaet Deres Penge, vil jeg selv skrive ham til. *P Kikkerten* kan jeg *aldeles ikke bruge*. Vær uleiligt naar *Leilighet gives* at give mig Underretning herom, samt at faa sendt mig den gamle Kikkert, De glemte at aflevere mig, da jeg savner den meget.

Og nu maa jeg sige Dem Tak og Farvel for dennegang, skriver De et Par Ord, skal jeg svare Dem bedre, jeg maa løbe med Brevet skal det komme med.

Alt er vel hos Amtmandens. [k467](#) Paa Søndag bliver Emil, min Yngste komfimeret. [k468](#)

Deres Camilla Collett

Faksimiler

Brevs. 5:

[\[9. september 1863\]. Brev til Alf Collett](#)
[\[22. september 1863\]. Brev til Alf Collett](#)
[2.-3. oktober \[1863\]. Brev til Alf Collett](#)
[6. oktober \[1863\]. Brev til Alf Collett](#)
[17.-18. oktober \[1863\]. Brev til Alf Collett](#)
[23. november 1863. Brev til Alf Collett](#)
[23. november 1863. Brev til Oscar Collett](#)
[24. \[november\] 1863. Brev til Robert Collett](#)
[16.-18. desember \[1863\]. Brev til Alf Collett](#)
[18. mars \[1864\]. Brev til Alf Collett](#)
[18. mars 1864. Brev til George Sand](#)
[27. april \[1864\]. Brev til Oscar Collett](#)
[3. juni 1864. Brev til Alf Collett](#)
[3. juni 1864. Brev til Robert Collett](#)
[23. juni 1864. Brev til Oscar Wergeland](#)
[23. juni \[1864\]. Brev til Alf Collett](#)
[\[Juni 1864\]. Brev til Marie Colban](#)
[\[Juli 1864\] Brev til Oscar Collett](#)
[27. juli \[1864\]. Brev til Alf Collett](#)
[\[August 1864\]. Brev til Alf Collett](#)

Brevs. 119:

[26. desember 1863. Brev til Jonas Lie](#)
[1. februar 1864. Brev til Jonas Lie](#)
[20. februar 1864. Brev til Jonas Lie](#)
[\[1. juni 1864\]. Brev til Jonas Lie](#)

(Brevs. 560 – ikke digitalisert siden det er fotokopier)

27. februar [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560
[Mars 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560
[Våren 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560

20. mai [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560
3. juni [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560
4. [juni 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560
[Juni 1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560
27. september [1864]. Brev til Peter Nicolai Arbo, Brevs. 560

Ms.fol. 311:

24. november 1863. Brev til Emil Collett

Litteratur

Utrykt

NB Ms.fol. 4120. Ellisiv Steen: Kartotek over brev fra og til Camilla Collett, til dels med innholdsreferat. Forrest en dagliste over hennes oppholdssteder.

RA/S-3445. Finansdepartementets protokoller for 1864.

RA/PA-0040. Holst, Christian. E. Brev m.v. vedkommende personer.

Trykt litteratur og nettsteder

Amundsen, O. Delphin 1947. *Den Kongelige norske Sankt Olavs orden 1847–1947*. Oslo, Grøndahl.

Askevold, Mathias 1905. «Adolphine Marie Colban» I: *Urd*, 9. årg., nr. 12, 25. mars 1905. Kristiania, A/S Urd.

Aslaksen, Kamilla 2019. *Amtmannens døtres liv : en bokhistorisk undersøkelse av Norges første moderne roman*. Doktoravhandling, OsloMet. Oslo.

Bergwitz, Joh. K. 1904. *Studenterne fra 1854 : biografiske meddelelser*. Kristiania, Grimsgaards Forlag.

Botten-Hansen, Paul 1893. *Norske Studenter der har absolveret Examen Artium ved Christiania Universitet eller de artiumsberettigede Skoler : Oplysninger om Karaktererne til Artium, anden Examen og Embedsexamen samt Livsstilling*. Christiania, Cammermeyer.

Brodahl, Joh. E. 1915. *Akvarelmaler H.J.F. Berg : et hundredeaarsminde*. Trondheim, G. Kroghus boktrykkeri.

Collett, Alf 1911. *Camilla Colletts livs historie*. Kristiania, Gyldendal.

Collett, Alf 1915. *Familien Collett og Christianiabilder i gamle dage*. Kristiania, Cappelen.

Collett, Camilla 1861. «Et Farvel» I: *Illustreret Nyhedsblad*, 29. september 1861. Christiania: H.J. Jensen.

Collett, Camilla 1864. «Pensioner i Paris» I: *Illustreret Nyhedsblad*, 12. juni 1864. Christiania: B.M. Bentzens Forlags-Boghandel og Bogtrykkeri.

Collett, Camilla 1868. *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser*. København, Gyldendal.

Collett, Camilla 1872. *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser : Anden og tredie Række*. Christiania, P.T. Malling.

Collett, Camilla og Peter Jonas Collett 1926–34. *Dagbøker og breve*. 5 bind. Utgitt av Leiv Amundsen. Oslo, Gyldendal.

Collett, Camilla 2019. *Brev 1852–63*. Utgitt av Mette Refslund Witting og Marius Wulfsberg. NB kilder 2:5. Oslo, Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. [Digital utgave](#).

Dalaker, Ingrid Loe 2005. *Thomas Tellefsen i norsk og fransk musikkultur : en resepsjonshistorisk og verkanalytisk studie*. Doktoravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Trondheim.

Dietrichson, Lorentz 1899. *Svundne tider : af en Forfatters Ungdomserindringer*. Bind 2: *Fra Upsala til Rom 1859–1862*. Kristiania, Cappelen.

Edvardsen, Erik Henning 1997. *Gammelt nytt i våre tidligste ukeblader*. Oslo, Aschehoug.

Eidsvollsmennenes etterkommere. [Database](#).

Fulsås, Narve 2013. *Biografisk leksikon til Ibsens brev : med tidstavle. Acta Ibseniana*. Oslo, Senter for Ibsen-studier.

Gjelsvik, Tore 1983. *Skip og post i Hamburgruten 1853–1865*. Oslo, Norsk filatelistforbund/Wennergren-Cappelen.

Hardeng, Geir 1982. «Robert Collett (1842–1913), en banebryter i norsk ornitologi» I: Jon Suul (red.): *Norsk ornitologisk historie*. Trondheim, Norsk Ornitologisk Forening.

Heiberg, G.F. 1942. *Slekten Heiberg : genealogiske oplysninger og personalhistorie*. Oslo, Cammermeyer.

Haselmann, Lena, Janke Klok og Lilli Mittner 2019. «Aumerksamheit für Berlin als Ort norwegisch-deutschen Kultauraustausches» I: «*Dat soll auch nicht jehen, dat soll fahren ...*» : *Norwegische Künstlerinnen in Berlin*. Berlin, Nordeuropa-Institut der Humboldt-Universität.

Haugen, Trond 2014. «Hvordan ble Camilla Collett forfatter? – om Camilla Wergelands 'Otte Dage i Hamburg' og Theodor Mundts 'Denkblätter für die nordische Sylphide'» I: Trond Haugen (red.): *Å bli en stemme : nye studier i Camilla Colletts forfatterskap*. Nota bene. Oslo, Nasjonalbiblioteket/Novus.

HFL = Halvorsen, Jens Braage 1888–1908. *Norsk Forfatter-Lexikon 1814–1880*. 6 bind. Kristiania, Den Norske Forlagsforening.

Holst, Thomas S.S. 1887. *Familien Holst : på grundlag af professor med. Holst's optegnelser*. Holmestrand.

Høgh, Marie og Fredrikke Mørck 1925. «Fru Adolphine Marie Colban» I: *Norske kvinder : en oversigt over deres stilling og livsvilkaar i hundredeaaret 1814–1914*. Bind 1. Kristiania, Berg & Høgh.

Jensson, Liv 1981. *Biografisk skuespillerleksikon : norske, danske og svenske skuespillere på norske scener særlig på 1800-tallet*. Oslo, Universitetsforlaget.

Johannessen, Knut 2007. *Den glemte skriften : gotisk håndskrift i Norge*. Riksarkivaren skriftserie 28. Oslo, Universitetsforlaget.

Klok, Janke 2019. «Grenzüberschreitende Inspiration. Die ersten norwegischen Künstlerinnen in Berlin» I: «*Dat soll auch nicht jehen, dat soll fahren ...*» : *Norwegische Künstlerinnen in Berlin*. Berlin, Nordeuropa-Institut der Humboldt-Universität.

Klok, Janke og Lena Hasselman 2019. «Camilla Collett und Agathe Backer Grøndahl unterhalten sich in Berlin – ein Gespräch, das es nie gab. Dramatische Montage als akademische Praxis» I: «*Dat soll auch nicht jehen, dat soll fahren ...*» : *Norwegische Künstlerinnen in Berlin*. Berlin, Nordeuropa-Institut der Humboldt-Universität.

Kraft, Jens 1820. *Topographisk-statistisk Beskrivelse over Agershuus Amt*. Christiania, s.n.

Lindbæk, Sofie Aubert 1918. «Marie Colban (1814–84)» I: *Nylænde*, 32. årg, nr. 16, 15. august 1918. Kristiania, Norsk kvindesaksorening.

N.N. 1924. «Læseforening for Kvinder. 50-aars jubilæum» I: *Urd*, 28. årg., nr. 47, 22. november 1924. Kristiania, A/S Urd.

Meyers Fremmedordbog, meyersfremmedordbog.dk

Munch, Johan Storm 2000. *Munch : familiebok 1686–2000*. Lillehammer, Thorsrud.

NAOB = *Det Norske Akademis ordbok*, naob.no

NBL = *Norsk biografisk leksikon*, nbl.snl.no. Trykt utgave i 19 bind 1923–93. Oslo, Aschehoug.

NKL = *Norsk kunstnerleksikon*, nkl.snl.no

NOleks = *Norsk oversetterleksikon*, oversetterleksikon.no

ODS = *Ordbog over det danske Sprog*, ordnet.dk/ods

Ording, Fredrik 1920. *Overlærer Jakob Løkke*. Oslo, Cappelen.

Paumgartner, Bernhard 1978. *Beethoven*. Oversatt av Unn Bendeke. Oslo, Gyldendal.

Qvamme, Børre 2000. *Musikkliv i Christiania : fra Arilds tid til Arild Sandvold*. Oslo, Solum.

Sand, George 1856. *Mauprat*. Oversettelse til norsk i *Tidsskrift for Skjønlitteratur*. (Se Hjalmar Pettersen: *Norsk Anonym og Pseudonymlexicon*, Kristiania 1924)

Sand, George 1984. *Correspondance : Tome XVII : Août 1863–Décembre 1864*. Paris.

Schneider, J.A. *Studenterne fra 1864 : et mindeskrift efter 50 aars-jubilæet 2/9 1914*. Skien, Erik St. Nilssens bokhandel.

Selboe, Tone 2013. *Camilla Collett : engasjerte essays*. Oslo, Aschehoug.

Skautrup, Peter 1944–70. *Det danske sprogs historie*. 5 bind. København, Gyldendal.

Stang, Frederik og Georg Sibbern 1956. *Den politiske korrespondanse mellom Frederik Stang og Georg Sibbern 1862–1871*. Bind 1: *Januar 1862–oktober 1863*. Utgitt for Kjeldeskriftfondet av Alf Kaartvedt. Oslo, Bokcentralen.

Steen, Ellisiv 1954. *Den lange strid : Camilla Collett og hennes senere forfatterskap*. Oslo, Gyldendal.

Steinfeld, Torill 1988. «'Gjør sommeren blid for Svalerne' Camilla Collett (1813–1895)» I: Engelstad, Irene m.fl. (red.) *Norsk kvinnelitteraturhistorie*, bind 1. Oslo, Pax.

Stortingsforhandlinger. Indst.S. NO. 9 (1865–66). Om de af Statscassen bevilgede midlertidige Pensioner. Fortegnelse over Pensioner og Bartpenge, der midlertidigen ere bevilgede senere end den Storthinget i 1862–63 forelagte Pensionsliste, og som nu blive at anmeldte for Storthinget i 1865–66 til Revision

Stortingsforhandlinger. Indst.S. NO. 46 (1865–66). Indstilling fra Gage- og Pensions-kommittéen angaaende de af Kongen midlertidigt bevilgede Pensioner m.v. (Aftryk S. NO.9.)

Sørensen, Inger (red.) 1999. *J.P.E. Hartmann og hans kreds*. 3 bind. København, Det Kongelige Bibliotek.

Thaulow, Th. 1922. *Slægterne Thaulow*. København.

Troels-Lund, Troels [1908?]. *Dagligt liv i Norden i det sekstende Aarhundrede : illustreret udgave*. Bind 2: *Bønder- og købstadboliger*. København/Kristiania, Gyldendal.

Tveterås, Harald L. 1963. «Et stykke forlagshistorie mot strømmen» I: *Diktning og demokrati : Camilla Collett 150 år : full kvinnestemmerett 50 år : 1813 – 1913 – 1963*. Samtiden hefte 1. Oslo, Aschehoug.

Tveterås, Harald L. 1964. *Den norske bokhandels historie*. Bind 2: *Norske forfattere på danske forlag 1850–1890*. Oslo, Norsk bokhandler-medhjelperforening.

Vollsnes, Arvid O. (red.) 1999–2001. *Norges musikkhistorie*. 5 bind. Oslo, Aschehoug.

Noter og kommentarer

- [n1](#). Brev til Christian Holst 17. april 1863, RA/PA-0040
- [n2](#). Brev til Johan Christian Collett 25. mars 1862, Collett 2019
- [n3](#). Se Marius Wulfsbergs innledning «Om to motiver i Camilla Colletts brev 1852–63» i Collett 2019.
- [n4](#). Skriv fra Ole Andreas Brynie til Kongen, 25. september 1863, Stortingsarkivet 1864/1865 Pensioner, bilag nr. 51
- [n5](#). Finansdepartementets innstilling av Camilla Collett til pensjon 1864, sak nr. 1, RA/S-3445
- [n6](#). Steen 1954, 86–94
- [n7](#). Steinfeld 1988, 77–84
- [n8](#). Selboe 2013, 100–105
- [n9](#). Brev til Hedevig Wedel Jarlsberg 1864, Jarlsberg hovedgårds arkiv
- [n10](#). Brev til Alf Collett [9. september 1863]
- [n11](#). «Reisende», *Berlingske politiske og Avertissements-Tidende*, nr. 209, 8. september 1863
- [n12](#). Brev til Alf Collett [9. september 1863]
- [n13](#). Brev til Alf Collett [9. september 1863]
- [n14](#). «Korrespondencer og Reiseskildringer», *Illustreret Nyhedsblad*, 17. januar 1864. Trykt i en omarbeidet versjon i *Sidste Blade* (1868) med tittelen «Tydske Forfatterinder»
- [n15](#). Se brev til Alf Collett 16.–18. desember [1863] og 18. mars [1864]
- [n16](#). Collett 1872, 24–25
- [n17](#). N.N. 1924, 645
- [n18](#). Paumgartner 1970, 70
- [n19](#). «Dødsfald», *Morgenbladet*, nr. 79, 11. februar 1891
- [n20](#). Eksemplar av *Sidste Blade* (1868) i privat eie, fotokopi i Brevs. 5
- [n21](#). Brev til Caroline Sødring, 28. februar 1861, KBK, Nyere Brevsamling. «Genießbar» kan oversettes til «spiselig».
- [n22](#). Haugen 2014, 111–136
- [n23](#). «Korrespondencer og Reiseskildringer», *Illustreret Nyhedsblad*, 17. januar 1864
- [n24](#). Brev til Alf Collett [9. september 1863]

- [n25](#). Brev til Alf Collett 23. november 1863
- [n26](#). Brev til Alf Collett 2.–3. oktober [1863]
- [n27](#). Brev til Alf Collett 17.–18. oktober [1863]
- [n28](#). Dietrichson 1899, 347
- [n29](#). Ording 1920, 19–20
- [n30](#). «Korrespondencer og Reiseskildringer», *Illustreret Nyhedsblad*, 17. januar 1864
- [n31](#). Brev til Alf Collett 23. november 1863
- [n32](#). Brev til Alf Collett 23. november 1863
- [n33](#). Klok og Haselman 2019, 120
- [n34](#). *Deutsche Museum*, nr. 39, 22. september 1864; *Aftenbladet*, nr. 233, 6. oktober 1864; Aslaksen 2019, 260
- [n35](#). Bernkonvensjonen som sikret forfattere rettigheter i oversettelser av deres verk ble etablert i 1886 og Norge tilsluttet seg avtalen på 1890-tallet.
- [n36](#). Brev til Alf Collett 16.–18. desember [1863]; Collett 1868, 45
- [n37](#). Brev til Alf Collett 16.–18. desember [1863]
- [n38](#). Brev til Alf Collett [9. september 1863]
- [n39](#). Hasselmann m.fl. 2019, 10
- [n40](#). Klok 2019, 23–46
- [n41](#). Brev til Alf Collett 16.–18. desember [1863]
- [n42](#). Brev til Jonas Lie 26. desember 1863
- [n43](#). Brev til Jonas Lie 1. februar 1864
- [n44](#). Brev til Peter Nicolai Arbo 27. februar [1864]
- [n45](#). Sand 1984
- [n46](#). Brev til Alf Collett 18. mars [1864]
- [n47](#). «Korrespondencer og Reiseskildringer», *Illustreret Nyhedsblad*, 17. januar 1864
- [n48](#). *Illustreret Nyhedsblad*, 29. september 1861
- [n49](#). Finansdepartementets innstilling av Camilla Collett til pensjon 1864, sak nr. 1, RA/S-3445
- [n50](#). Stang og Sibbern 1956, b. 1, 240
- [n51](#). Finansdepartementets innstilling av Collett til forhøyet pensjon 1864, sak nr. 1, RA/S-3445
- [n52](#). Stortingsarkivet 1864/1865 Pensioner, bilag nr. 51
- [n53](#). Stortingsforhandlinger. Indst.S. NO. 46 (1865–66), 129
- [n54](#). Brev til Marie Colban [juni 1864]
- [n55](#). *Illustreret Nyhedsblad* 12. juni 1864, senere trykt i *Sidste Blade*, 1868
- [n56](#). Collett 1868, 195

- n57. Collett 1868, 12
- n58. Brev til Hedevig Wedel Jarlsberg 1864, Jarlsberg hovedgåards arkiv
- n59. en] 'n' *rettet fra 't' ved overskriving*
- n60. Valg –] tankestrek *rettet fra komma ved overskriving*
- n61. bekostede] 'k' *rettet fra '<s>' ved overskriving*
- n62. jeg ikke] *her har hun uteglemt ordet 'har'*
- n63. (endog] begynnende parentes *rettet fra komma ved overskriving*
- n64. og] 'o' *rettet fra '<t>' ved overskriving*
- n65. der] 'r' *rettet fra 't' ved overskriving*
- n66. mig?] spørsmålstege *rettet fra semikolon ved overskriving*
- n67. Dampbaad] 'p' *rettet fra 'b' ved overskriving*
- n68. Production] 'ion' *rettet fra '<er>' ved overskriving*
- n69. fra X til X] dvs. følgende del av brevet: «6 [Ort] ombord til Tønsberg, ... og smukt arrangeret.» Collett har markert begynnelsen og slutten av dette med X i margen.
- n70. 2den] *rettet fra '1ste' ved overskriving*
- n71. det] 't' *rettet fra 'n' ved overskriving*
- n72. vil] 'v' *rettet fra '<s>' (eller '<h>')* ved overskriving
- n73. Excellencen] første 'c' *rettet fra '<x>' ved overskriving*
- n74. 7 –] tankestrek *rettet fra komma ved overskriving*
- n75. til] *gjentatt ved sideskift*
- n76. et] 't' *rettet fra 'n' ved overskriving*
- n77. Zahrtmann] første 'a' *rettet fra '<t>' ved overskriving*
- n78. ~~a fine ... endvidere~~] Det overstrøkne utgjør tre linjer, strykningen er foretatt ved skråstreker over alle linjene på en gang. Ordene «alt dette til» er dessuten strøket over i linjen.
- n79. tit] *feil for 'til'*
- n80. dette] 'tt' *rettet fra 'nn' ved overskriving*
- n81. lutter] *gjentatt ved linjeskift*
- n82. imøde!] utropstegn *rettet fra komma ved overskriving*
- n83. et] *gjentatt ved linjeskift*
- n84. Musikken] *feil for 'Musikkens'*
- n85. mig] 'm' *rettet fra 'L' ved overskriving*
- n86. Denne] 'D' *rettet fra 'd' ved overskriving*
- n87. vakkende] *muligens feil for 'vaklende'*
- n88. Jeg] 'J' *rettet fra 'j' ved overskriving*
- n89. synger] 'yn' *rettet fra '<pi>' ved overskriving*
- n90. Den] 'n' *rettet fra 'r' ved overskriving*

- n91. <Løfte>] *trolig feil for 'Lofte'*
- n92. den] 'n' *rettet fra 't' ved overskriving*
- n93. kun] *trolig feil for 'kan'*
- n94. det] 't' *rettet fra 'n' ved overskriving*
- n95. at tænke den] *her har hun uteglemt ordet 'paa'*
- n96. af] 'a' *rettet fra 'i' ved overskriving*
- n97. interesse] *feil for 'interessere'*
- n98. tvende] *skrevet som ordenstall*
- n99. <1>)e] '<1>' *rettet fra '<st>' ved overskriving*
- n100. Lykke!] utropstegn *rettet fra spørsmålstege ved overskriving*
- n101. spurgte] 'g' *rettet fra '<t>' ved overskriving*
- n102. Beroligelse] den første 'l' *rettet fra '<g>' ved overskriving*
- n103. belived<ede>] *feil for 'belivede'*
- n104. sulten] 's' *rettet fra '<S>' ved overskriving*
- n105. ↔↔] *fem ord strøket over*
- n106. For] 'F' *rettet fra 'f' ved overskriving*
- n107. sprægte] *trolig feil for 'sprængte'*
- n108. vredere] den siste 'r' *rettet fra 'd' ved overskriving*
- n109. Huse] 'H' *rettet fra '<h>' ved overskriving*
- n110. Alle] 'A' *rettet fra 'a' ved overskriving*
- n111. mit] 't' *rettet fra 'n' ved overskriving*
- n112. oprørende] 'ende' *rettet fra 'te' ved overskriving*
- n113. Det] 'D' *rettet fra 'd' ved overskriving*
- n114. det] 't' *rettet fra 'r' ved overskriving*
- n115. øieblikkelig] ordet understreket med dobbeltstrek
- n116. strax strax] det første 'strax' understreket med dobbeltstrek
- n117. Bjørnson] *rettet fra 'han' ved tilføyelse og overskriving*
- n118. Tingen!] utropstegn *rettet fra komma ved overskriving*
- n119. en Fremtid –] tankestrek *rettet fra komma ved overskriving*
- n120. mine Bøger –] tankestrek *rettet fra punktum ved overskriving*
- n121. Feuillener] *feil for 'Feuilletoner'*
- n122. Dannede] 'D' *rettet fra 'd' ved overskriving*
- n123. Deres] *rettet fra 'dem' ved overskriving*
- n124. nogle] 'n' *rettet fra 'N' ved overskriving*
- n125. Andre] 'A' *rettet fra 'a' ved overskriving*
- n126. at] *ordet gjentatt*
- n127. Penge?] spørsmålstege *rettet fra tankestrek ved overskriving*
- n128. sais] *rettet fra 'sa<v>ent' ved overskriving og strykning*

- n129. *coeur*] understrekningen av 'coeur' og tilføyelsen av 'même' like foran synes gjort med annet blekk
- n130. omtaler] 'er' *rettet fra 'te' ved overskriving*
- n131. tænker] *feil for 'tænke'*
- n132. et] 't' *rettet fra 'n' ved overskriving*
- n133. af] *gjentatt ved sideskift*
- n134. Visitphotograpier] *feil for 'Visitphotographier'*
- n135. gaar Nordpaa] *her har hun uteglemt ordet 'jeg'*
- n136. ved Bad] *her har hun uteglemt ordet 'et'*
- n137. sjelde] *feil for 'sjeldne'*
- n138. bitterste] *feil for 'bitterste'*, dvs. aller minste (NAOB)
- n139. intetsigende] første 'i' *rettet fra 'I' ved overskriving*
- n140. 3de] '3' *rettet fra '<2>' ved overskriving*
- n141. denne] 'nn' *rettet fra 'tt' ved overskriving*
- n142. til] *ordet er gjentatt*
- n143. <J>] *bokstaven er forsøkt radert bort*
- n144. Theatrenene] *feil for 'Theatrene'*
- n145. Tilskuere. – Versailles] *tankestrek rettet fra 'I' ved overskriving*
- n146. Mærker:] kolon *rettet fra komma ved overskriving*
- n147. den den] *gjentatt ved linjeskift*
- n148. afkyeligste] *feil for 'afskyeligste'*
- n149. noget] 't' *rettet fra 'n' ved overskriving*
- n150. Alette] første 'e' *rettet fra 't' ved overskriving*
- n151. flittig] første 't' *rettet fra 'g' ved overskriving*
- n152. tvende] *skrevet som ordenstall*
- n153. Dit] 't' *rettet fra 'n' ved overskriving*
- n154. fremdartede] *feil for 'fremmedartede'*, eller påvirkning fra tysk 'fremdartig' med samme betydning
- n155. Kl 1?] spørsmålsteget *rettet fra komma ved overskriving*
- n156. Meddelse] *feil for 'Meddelelse'*
- n157. intet] 'i' *rettet fra 'I' ved overskriving*
- n158. Pariserbrev] siste 'r' *rettet fra '<l>' ved overskriving*
- n159. 25] etter tallet er det to prikker som ligner et skjevt kolon; *det er muligvis et gjentakelsestegn*
- n160. ingen] 'i' *rettet fra 'I' ved overskriving*
- n161. Alf,] komma *rettet fra spørsmålsteget ved overstrykning av deler av tegnet*
- n162. kanne] 'a' *rettet fra 'u' ved overskriving og ved overstrykning av diakritisk tegn*

n163. Himlen:] kolon *rettet fra* komma *ved overskriving*

n164. Herre –] tankestrek *rettet fra* komma *ved overskriving*

n165. Ankomme<de>] 'A' *rettet fra* 'a' og '<de>' *rettet fra* '<t>' *ved overskriving*

n166. 1] *rettet fra* 'e<n>' *ved overskriving*

k1. Opplysninger om brevet:

Skrevet i København, på Jarlsberg grevskaps brevpapir. Brevet er avsluttet på langs i margen på s. 1, deretter tilsvarende på s. 4.

Datering: Brevet er udatert, men kan dateres til onsdag 9. september 1863. I *Berlingske Tidende* for tirsdag 8. september 1863 (No. 209) er «Professorinde Collett fra Christiania» oppført blant de reisende som har tatt inn på Hotel Phønix. Hun ankom København med postskipet Kronprindsesse Louise mandag 7. september fra Vallø ved Tønsberg – hvor hun gikk om bord om formiddagen lørdag 5. september etter å ha besøkt Hedevig Wedel Jarlsberg. Postskipet Kronprindsesse Louise forlot Christiania kl. 6 hver lørdag frem til 24. oktober og anløp Vallø kl. 11. Brevet er antakelig skrevet om morgenen for Kronprindsesse Louise forlot København hver onsdag kl. 12 «efter Posten er bragt ombord». Det svarer til Alf Colletts påførsler «Modt 11/9 63» og «Var 31/8 1863 på Jarlsberg».

k2. Marienbad] feil for Marienlyst Søbad i Helsingør (jf. brev til Hedevig Wedel Jarlsberg 23. august 1863, Jarlsberg hovedgårds arkiv)

k3. fru Halkjer] Edvarda Sophie Halkjer (1816–82), født Munch, enke etter grosserer Peter Andreas Halkjer (1808–60)

k4. Fru Heiberg] Johanne Luise Heiberg (1812–90), født Pätges, dansk skuespiller og enke etter Johan Ludvig Heiberg (1791–1860)

k5. Dine Linier] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k6. lille Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k7. et do lille Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k8. Herman] trolig Johan Caspar Herman Wedel Jarlsberg (1841–1922), sønn av Hedevig og Peder Wedel Jarlsberg

k9. Kronprindsessen] D/S Kronprindsesse Louise

k10. Sødrings] Vilhelmine Josepha Caroline Augusta (1811–69), født Gierlew, og Hans Thomas (1810–74) Sødring, venner av Collett. Hun leste korrektur på annenutgaven av *Amtmandens Døttre* (1860).

k11. Dr. Lappenberg] Johann Martin Lappenberg (1794–1865), tysk historiker og hamburgersenatets arkivar

k12. Stensballe] Peter Fredrik Steensballe (1821–95), forlegger, utga Colletts *Fortællinger* (1861) og tok *Et undersøisk Parlament* (1863) i kommisjon

k13. de Coninck] Jean Edmund de Coninck (1817–74), handelsmann i Christiania

k14. Portræter] Antakelig litografi av broren Henrik Wergeland, som hun fikk laget i København 1861. Jf. Colletts brev til Oscar Wergeland 13. september [1861].

k15. beskupper] fører bak lyset, bedrar, narrer

k16. Oskar] sønnen Oscar Collett (1845–1911), student

k17. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), skoleelev

k18. Opplysninger om brevet:

Skrevet i København. Brevet er avsluttet i margen, først på langs på s. 4, deretter tilsvarende på s. 1 og til slutt over datolinjen s. 1 opp-ned i forhold til sidens øvrige tekst.

Datering: Brevet er udatert, men har senere blyantpåskrift av Alf Collett: «Kbh. 25/9 1863». Men denne dateringen stemmer ikke, for 25. september var en fredag i 1863. Det kan være poststemplets dato eller dagen han mottok brevet. Uansett må brevet være fra sent i september for hun har vært på reise en måned nå, så vi daterer det til tirsdagen samme uke, 22. september.

k19. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911), student

k20. Brevene] Vi kjenner ikke til disse brevene.

k21. Til Oscar skriver jeg næstegang] Vi kjenner ikke til dette brevet. (Neste bevarte brev til Oscar er brevet 23. november 1863 – og det er antakelig ikke neste gang siden hun har skrevet flere ganger til Alf før det.)

k22. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

k23. Kvækeren og Danserinden] lystspill av Eugène Scribe og Nicolas Paul Duport, oversatt av Johan Ludvig Heiberg

k24. «fjernt fra Danmark»] ballett av August Bournonville

k25. fru Heiberg] Johanne Luise Heiberg (1812–90), født Pätges, dansk skuespiller og enke etter Johan Ludvig Heiberg (1791–1860)

k26. Halkjers] Edvarda Sophie Halkjer (1816–82), født Munch, enke etter grosserer Hans Petter Andreas Halkjer (1808–60)

k27. Fru Thoresen ... Fortællinger] Magdalene Thoresen (1819–1903), født Krag, dansk-norsk forfatter, enke etter prost Hans Conrad Thoresen (1802–58). Hennes *Fortællinger* kom ut på Den gyldendalske Boghandel i København i 1863.

k28. Leontine Brix] Caroline Augusta Leontine Brix (1841–1907), født Thaulow, gift 1862 med Christian Carl Brix

k29. Inspecteuren] Christian Carl Brix (1820–1908), dansk etatsråd og skolebestyrer

k30. «literis et artibus»] Collett hadde høsten 1863 fått medaljen Pro litteris et artibus (latin: for vitenskap og kunst) av kong Karl 4.

k31. Forslag] virkning, effekt

k32. Hammerich] Martin Hammerich (1811–81), professor og bestyrer av Borgerdydskolen i København

k33. Stensballes] Peter Fredrik Steensballe (1821–95), forlegger, utga Colletts *Fortællinger* (1861) og tok *Et undersøisk Parlament* (1863) i kommisjon

k34. Snaus] skitt

k35. Fru Professorinde Rovsing] Marie Nicolina Theodora Rovsing (1814–88), født Schack, dansk kvinnesakskvinne

k36. den Schach som har skrevet Phantasterne] Hans Egede Schack (1820–59), dansk forfatter, hans *Phantasterne* kom ut i 1857

k37. bekritisles] kritiseres

k38. Stenstrups] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, enke etter Peter Severin Steenstrup (1807–63) og hennes barn

k39. Fru Sarz] Maren Cathrine Sars (1811–98), født Welhaven, gift med professor Michael Sars

k40. Arnesen] Ole Seppingbøl Arnesen (1820–64), gift med Colletts kusine Laura Augusta, født Wergeland

k41. Emilie C.] trolig Emilie Henriette Christence Collet (1805–68), født Rørbye, enke etter Bernt Anker Collet (1803–57). Vi kjenner ikke til brev fra Collett til henne i 1863.

k42. Indlagte til Brynie] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k43. Caroline Kaltenborn] Caroline Sigfridia Adolphine Kaltenborn (1812–85), ugift

k44. Opplysninger om brevet:

Skrevet i København. Brevet er avsluttet på langs i margen s. 7.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift av Alf Collett: «Kbh. 1863». Årstallet stemmer med den omtalte reiseplanen videre til Berlin, og med henvisningene til utgivelsene *I de lange Nætter* utgitt på Cappelen i 1863 og *Et undersøisk Parlament* utgitt i kommisjon av Steensballe samme år.

k45. sidste Bog] *I de lange Nætter* (1863)

k46. Fru Halkjer] Edvarda Sophie Halkjer (1816–82), født Munch, enke etter Hans Peter Andreas Halkjer (1808–60) grosserer i København

k47. Fru Heiberg] Johanne Luise Heiberg (1812–90), født Pätges, dansk skuespiller og enke etter Johan Ludvig Heiberg (1791–1860)

k48. Fru Sødring] Julie Weber Sødring (1823–94), født Rosenkilde, dansk skuespiller. Hun var gift med Christopher Hansen Sødring og svigerinnen til ekteparet Sødring nevnt senere i brevet.

k49. Sødrings] Vilhelmine Josepha Caroline Augusta (1811–69), født Gierlew, og Hans Thomas (1810–74) Sødring, venner av Collett. Hun leste korrektur på

annenutgaven av *Amtmandens Døttre* (1860).

k50. Marie Luise] Antakelig Marie Louise Mülertz (1823–64), ugift. Hun var datter av Margrethe Dorette (1791–1876), født Heiberg, og Anders Faaborg Mülertz (1788–1844).

k51. Ja Cappelen tjener godt paa den] *I de lange Nætter* kom ut på J.W. Cappelens forlag i Christiania.

k52. Fru Stenersen] Johanne Abigal Stenersen (1798–1884), født Brede, enke etter Stener Johannes Stenersen (1789–1835)

k53. Mina G.] Oline Christiane Wilhelmine (Mina) Grundtvig (1828–93), datter av Johanne Abigal og Stener Johannes Stenersen

k54. Fru Isaachsen] trolig Margrethe Susanne Isaachsen (1783–1871), født Applebye, enke etter Peder Isaachsen (1778–1831)

k55. Faders] Nicolai Wergeland (1780–1848), prost og forfatter

k56. Moders] Alette Dorothea Wergeland (1780–1843), født Thaulow

k57. Hammerichs] Anna Mathea (1820–1904), født Aagaard, og Martin (1811–81) Hammerich. Han var bestyrer av Borgerdydskolen i København.

k58. Ploug] Carl Parmo Ploug (1813–94), dansk redaktør, politiker og forfatter

k59. Richardt] Christian Richardt (1831–92), dansk prest og dikter

k60. G. A. Krohg] Georg Anton Krogh (1817–73), embetsmann, redaktør og skribent

k61. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), direktør for Den gyldendalske Boghandel, utga *Amtmandens Døttre. Anden gjennemsete Udgave* i 1860

k62. «et undersøisk Parlament»] *Et undersøisk Parlament* utgitt i kommisjon av Steensballe i 1863

k63. Excellencen] D/S Excellencen Toll

k64. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

k65. mit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k66. Dr Lappenberg] Johann Martin Lappenberg (1794–1865), tysk historiker og arkivar

k67. Dr. Mundt] Theodor Mundt (1808–61), tysk forfatter og kritiker. Collett møtte ham i 1837 under sitt opphold i Hamburg.

k68. Brev til Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911). Vi kjenner ikke til dette brevet.

k69. Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

k70. Zahrtmann] Peter Tetens Zahrtmann (1808–78), dansk embetsmann

k71. Frølich] muligens Fritz Heinrich Frølich (1807–77), banksjef

k72. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), skoleelever

k73. Tante Hanne] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, gift med Johan Christian Collett

k74. Caroline] Caroline Sigfridia Adolphine Kaltenborn (1812–85), ugift. Vi kjenner ikke til versene som omtales i brevet.

k75. Baronesse Klöest] Baronesse von Kloest, tysk oversetter. Hennes hjem i Berlin var et møtested for nordmenn.

k76. Opplysninger om brevet:

Skrevet i København. Brevet er avsluttet på langs i margen på s. 1.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrifter av Alf Collett: «Kbhvn» og «1863». Årstallet stemmer med ukedag og dato, og i tillegg med den omtalte reiseplanen videre mot Berlin.

k77. Angleterre] hotell i København

k78. Frölich] antakelig Fritz Heinrich Frölich (1807–77), banksjef

k79. Tante Hanne] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, gift med Johan Christian Collett

k80. Sangen til Caroline] Caroline Sigfridia Adolphine Kaltenborn (1812–85), ugift. Vi kjenner ikke denne sangen.

k81. Exellencen Toll] D/S Exellencen Toll

k82. Kronprinsen] D/S Kronprindsesse Louise

k83. Chiffoniéren] høyt kommodelignende møbel med skuffer

k84. laasfærdig] som er til å låse; forsynt med lås

k85. Zahrtmann] Peter Tetens Zahrtmann (1808–78), dansk embetsmann, jf. forrige brev til Alf Collett

k86. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

k87. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), direktør for Den gyldendalske Boghandel, utga *Amtmandens Døttre. Anden gjennemsete Udgave* i 1860

k88. de Conink] Jean Edmund de Coninck (1817–74), handelsmann i Christiania

k89. Photographie] Antakelig litografiet av broren Henrik Wergeland, som hun fikk laget i København 1861. Jf. Colletts brev til Oscar Wergeland 13. september [1861].

k90. Frøk. Ribbing] Sofie Ribbing (1835–94), svensk maler

k91. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Berlin. Brevet er avsluttet på langs i margen på s. 4, deretter tilsvarende på s. 2.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift trolig av Alf Collett: «63». Årstallet stemmer med hennes opphold i Berlin og møtet med søstrene Lie der.

k92. Adjunct Ottesen] Harald Wilhelm Ottesen (1830–99), adjunkt ved Kristiansand Katedralskole

k93. Lukaf] mindre rom, avlukke på skip, lugar

k94. Baronessens] Baronesse von Kloest, tysk oversetter. Hennes hjem var et møtested for nordmenn i Berlin.

k95. Hauptmand] tysk Hauptmann: kaptein

k96. 2 norske Frøkener Li] søstrene Ida (1838–1905) og Erika (1845–1903) Lie. De studerte klaver ved Theodor Kullaks institutt i Berlin.

k97. Menagers] husholdingers

k98. Chiffonière] høyt kommodelignende møbel med skuffer

k99. Ists ... trinken] tysk: Passer det for Dem nå, kjære frue, å drikke Deres kaffe?

k100. Kjerulfs] Halfdan Kjerulf (1815–68), komponist og pianist

k101. Klößel] tysk Kloß, pl. Klöße: potetball eller lignende; Collett har muligens sammenblandet med ordet 'Knödel' med samme betydning.

k102. Thorvaldsens] Thorvaldsens Museum i København

k103. Den farnesiske Tyr] En antikk statuegruppe utformet på Rhodos i det 2. eller 1. århundret f.Kr. av Apollonios og Taurikos. Den bevarte kopi var en del av Farnesefamiliens kunstsamling.

k104. Berlinerwelt] tysk: berlinerverden

k105. Zahrtmand] Peter Tetens Zahrtmann (1808–78), dansk embetsmann, jf. Colletts brev til Alf Collett 6. oktober [1863]

k106. B-) Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

k107. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), skolelev

k108. Stenstrups] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, og hennes barn

k109. Fru Maribo] Hedvig Theresia Francisca Maribo (1814–91), født Sonnleithner, østerriksk-norsk foreningskvinne, legatstifter og filantrop. Vi kjenner ikke til dette brevet.

k110. Arnesen] Ole Seppingbøl Arnesen (1820–64), gift med Colletts kusine Laura Augusta, født Wergeland

k111. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Berlin. Brevet er avsluttet i margen, først på langs i margen s. 6 og tilsvarende s. 5, deretter øverst s. 5 opp ned i forhold til den øvrige teksten, og til slutt på langs i margen på s. 1. På brevets annen side er et stykke midt på siden erstattet med tekst på et tilsvarende stykke papir, limt over det opprinnelige. Teksten under har mange rettelser, og den nye teksten er renskrevet. Det er den nye teksten som er transkribert, fra og med «den berømte Forfatterinde» til og med «Jeg har den bestemte Følelse».

Datering: På brevene til sønnene 23. og 24. november 1863 ser datolinjen ut til å være skrevet til senere. Det er skrevet med blekk og må være gjort av Collett selv, før hun sendte brevene. De ble sendt samlet til Alf Collett. At hun ikke har gjort det ved et senere gjennomsyn av brevene, bestyrkes av at brevet til Emil Collett 24. november ikke har vært oppbevart sammen med de øvrige. Dette ene brevet kom til biblioteket i 1968 som del av Jonas Skougaards gave, de andre tre kom i 1919 testamentarisk ved Alf Colletts død.

[k112](#). Dit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

[k113](#). Frøken Li] Ida Lie (1838–1905) studerte klaver ved Theodor Kullaks institutt og satte Collett i kontakt med Jonas Lie.

[k114](#). Jonas Li] Jonas Lie (1833–1908). Hans kone Thomasine var Ida og Erikas søster.

[k115](#). Nyhedsbladet] *Illustreret Nyhedsblad* var eid av Jonas Lie i perioden 1861–64.

[k116](#). Den første ... Christiania] «Skisser og Reisebilleder. I.» (*Illustreret Nyhedsblad* 20. desember 1863). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med tittelen «Aldrig fornøiet – altid fornøiet». Jf. brevet til Alf Collett 16.–18. desember 1863.

[k117](#). Oudalen] dvs. Odalen

[k118](#). Verkehr] tysk: omgang

[k119](#). Tante Sophies] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster. Hun giftet seg med Peter Severin Paulsen Steenstrup (1807–63) i 1835; i 1840–41 oppholdt han seg i Sverige i forbindelse med skipsbygging (*Illustreret Nyhedsblad* 1863, 44).

[k120](#). Fru Mundt (Louise Mühlbach)] Clara Mundt (1814–73), født Müller, enke etter Theodor Mundt (1808–61), skrev historiske og biografiske romaner under pseudonymet Luise Mühlbach.

[k121](#). Auerbach] Berthold Auerbach (1812–82), tysk forfatter

[k122](#). Schwäzter] Schwätzer, tysk: skravlebøtte

[k123](#). Fanny Lewald] Fanny Lewald (1811–89), tysk forfatter

[k124](#). Rebhuhn] tysk: rapphøne

[k125](#). Cardinal] en fransk rødvin

[k126](#). Dronning Kammeamehas Hof] henspiller trolig på Ka'ahumanu (1768–1832), dronning og regent av Hawaii, en av Kamehamea 1.s koner

[k127](#). BjørnSEN] Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910), forfatter

[k128](#). AsbjørnSEN] Peter Christen AsbjørnSEN (1812–85), eventyrsamler, forfatter og naturforsker

[k129](#). wundervolle Sachen] tysk: vidunderlige ting

k130. Tellefsen] Thomas Tellefsen (1823–74), komponist, pianist og musikkpedagog

k131. Fru Kjerulf] Elisabeth (Betzy) Marie Kjerulf (1781–1873), født Lasson, enke etter Peder Kjerulf (1781–1841)

k132. Frøken Anker] trolig Karen Anker (1824–80), pensjonert hoff-frøken for dronning Louise. Hennes søster Agnes var gift med Theodor Kjerulf.

k133. Theod. K] Theodor Kjerulf (1825–88), geolog, professor og forfatter

k134. Fanny Egeberg] Fanny Josepha Egeberg (1841–99), ugift, musiker

k135. Overlærer Løkke med Kone] Inger Marie Birgitte (1830–1913), født Hald, og Jakob (1829–81) Løkke. Han var overlærer ved Christiania Katedralskole.

k136. Praesten Hald] Nils Christian Hald (1808–96), sogneprest i Ringebu

k137. Manuscriptet] en tysk oversettelse av *Amtmandens Døttre* som Collett forsøkte å få utgitt i Berlin.

k138. Fluß] tysk: flyt

k139. Schwung] fart og flukt, liv

k140. Baronessen] Baronesse von Kloest, tysk oversetter. Hennes oversettelse av *Amtmandens Døttre* utkom i 1864 (*Die Amtmanns-Töchter*. Deutsch von Baronin v. Kloest. Leipzig, Wolfgang Gerhard). Hennes hjem i Berlin var et møtested for nordmenn.

k141. Thaulow] Antakelig Harald Conrad Thaulow (1815–81), apoteker og Colletts fetter. Han var født i Slesvig og var blant annet æresdoktor i filosofi ved Universitetet i Kiel.

k142. Klößel] tysk Kloß, pl. Klöße: potetball eller lignende; Collett har muligens sammenblandet med ordet 'Knödel' med samme betydning.

k143. so wie Sie es hier sehen] tysk: slik som De ser det her, dvs. slik rommet var fra da hun først fikk det.

k144. Dagstol] Ordet finnes ikke i ODS eller NAOB, men er brukt om stol til vanlig bruk om dagen, i motsetning til nattstol eller toalettstol.

k145. Fjog] person som oppfører seg på en dum eller våpelig måte

k146. Grevinde Danner] Louise Christine, lensgrevinne av Danner (1815–74), født Rasmussen, «gift til venstre hånd» med kong Frederik 7. av Danmark

k147. Lola Montez] (1821–61), skotsk-spansk danser og skuespiller, berømt særlig for sin skjønnhet og for sine forhold til maktige og kjente menn, deriblant Ludvig I av Bayern

k148. Körner] Theodor Körner (1791–1813), tysk dikter og soldat

k149. Keadan eller Klosterruinen af M. H.] En fortelling av Maurits Hansen (1794–1842) som første gang ble publisert i 1825.

k150. Opfordring ... Jægerbruden] «Oppfordring til dans» (1819) og ouverturen til operaen *Der Freischütz* (1821) av den tyske komponisten Carl Maria von Weber (1786–1826)

k151. Marschen af Tannhäuser af Wagner] «Grand March» fra operaen *Tannhäuser* (1845) av den tyske komponisten Richard Wagner (1813–83)

k152. Kjerulfs Karnevalsmarsch] Halfdan Kjerulf (1815–68), komponist og pianist. Stykket «Karnevalsmarsch» er trolig «Polonaise til Kunstnerforeningens karneval» (1863). Den var i utgangspunktet for orkester, men Kjerulf arrangerte den for firthendig klaver, og den fikk navnet «Polonaise».

k153. min lille Feuilleton] «Skisser og Reisebilleder. I.» (*Illustreret Nyhedsblad* 20. desember 1863). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med tittelen «Aldrig fornøiet – altid fornøiet».

k154. Oscars Brev. og i Emils] brev til Oscar Collett 23. november 1863 og til Emil Collett 24. november 1863

k155. Fru Thaulow] Nicoline (Nina) Louise Thaulow (1820–94), født Munch, gift med Colletts fetter, Harald Conrad Thaulow

k156. Theodor Mundt] Theodor Mundt (1808–61), tysk forfatter Collett møtte i 1838 under sitt opphold i Hamburg. Vi kjenner ikke til dette brevet.

k157. denne Brevladning] Sammen med brevet til Alf sender Collett brev til hans brødre Robert, Oscar og Emil (jf. brevene til dem 23. og 24. november 1863).

k158. 2 Breve i 2 Maaneder] Vi kjenner ikke til disse brevene.

k159. Caroline K.] Caroline Sigfridia Adolphine Kaltenborn] (1812–85), ugift. Vi kjenner ikke til diktet. (Jf. Colletts brev til Alf Collett 2.–3. oktober [1863]).

k160. Fru Sarz] Maren Cathrine Sars (1811–98), født Welhaven, gift med professor Michael Sars, vertinne for en av Christianias salonger.

k161. Fru Kjerulf] Elisabeth (Betzy) Marie Kjerulf (1781–1873), født Lasson, enke etter Peder Kjerulf (1781–1841)

k162. Mendelsohn] en pengeveksler i Berlin. Se brevet til Alf Collett 16.–18. desember [1863].

k163. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

k164. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Berlin. Mottakerens navn står på brevets siste side, på den ubeskrevne nedre halvdelen, opp-ned i forhold til sidens øvrige tekst. Over navnet er det senere skrevet med blyant (trolig av Alf Collett) «Berlinerbreve». Brevet fulgte med hennes brev til Alf Collett av samme dato.

Datering: Om datolinjen, se innledende kommentar til brevet til Alf Collett samme dato.

Skader: Brevets høyre kant, sett fra brevets første og tredje side, er skadet, med tap av bokstaver ved linjeslutt.

[k165](#). Brev til Alf] brevet til sønnen Alf Collett (1844–1919) av samme dato

[k166](#). Emil] Emil Collett (1848–1904), Colletts sønn, skoleelev

[k167](#). Nø] karakter, den plass en person oppnår som følge av sin dyktighet, på grunn av en prestasjon eller lignende. Jf. Colletts brev til Emil Collett 24. november 1863.

[k168](#). en directe Skrivelse] brevet til Emil Collett 24. november 1863

[k169](#). Don Juan og Jægerbruden] operaer av henholdsvis W.A. Mozart og Carl Maria von Weber

[k170](#). en Ballet] *Ellinor oder Träumen und Erwachen* av Paul Taglioni med musikk av Peter Ludwig Hertel.

[k171](#). Taglioni] Marie Taglioni (1804–84), svensk-italiensk ballerina

[k172](#). ‹fru› Abelsted] Christine Wilhelmine Abelsted (1838–1911), skuespiller ved Kristiania norske Theater og Det norske Theater i Bergen

[k173](#). Hr Bucher] Ole Johan Bucher (1828–95), skuespiller og regissør

[k174](#). Hr Monsen] Hans Olai Monsen (1833–1911), skuespiller

[k175](#). Soldaterløier] Et skuespill fra 1850 av danske Jens Christian Hostrup som ofte ble spilt i Norge.

[k176](#). nichts von dem] tysk: intet av det

[k177](#). farnesiske Stier] Stier, tysk: tyr. En antikk statuegruppe utformet på Rhodos i det 2. eller 1. århundret f.Kr. av Apollonios og Taurikos. Den bevarte kopi var en del av Farnesefamiliens kunstsamling.

[k178](#). Maltheby] leiegård på hjørnet av Akersgaten og Teatergaten i Oslo. Camilla og Peter Jonas Collett bodde der en periode før de flyttet til Brynies gård bak Slottet i 1847.

[k179](#). Karl J.sg] dvs. Karl Johans gade

[k180](#). Onkel Carl ... Homansby] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror. Han kjøpte Josefines gate 9 i 1863.

[k181](#). Overlærer Løkke med Kone] Inger Marie Birgitte (1830–1913), født Hald, og Jakob (1829–81) Løkke. Han var overlærer ved Christiania Katedralskole.

[k182](#). St Olaf] postdampskip mellom Christiania og Hamburg

[k183](#). Fru Heiberg] Emma Wilhelmine Heiberg (1818–88), født Munch, søster av Nicoline (Nina) Louise Thaulow, gift med Johan Fritzner Heiberg

[k184](#). Fru Thaulow] Nicoline (Nina) Louise Thaulow (1820–94), født Munch, gift med Colletts fetter, Harald Conrad Thaulow

[k185](#). Carl Heiberg] Carl Johan Heiberg (1844–1914), elev ved Nissen skole, sønn av Emma Wilhelmine Heiberg

k186. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Berlin. Mottakerens navn står på brevets siste side, på den ubeskrevne nedre halvdelen. Brevet fulgte med hennes brev til Alf Collett 23. november 1863.

Datering: Om datolinjen, se innledende kommentar til brevet til Alf Collett 23. november 1863.

k187. Dit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k188. Stenstrups] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, og hennes barn

k189. <S>-s] dvs. Steenstrups

k190. Alf] sønnen Alf Collett (1844–1919), student

k191. Løkke (Overlærer)] Jakob Løkke (1829–81), overlærer ved Christiania Katedralskole

k192. Christiane] trolig Anna Christiane Collett (1847–1933), datter av Johanne Christine og Johan Christian Collett, gift 1874 med Karsten Tank Lorange (1838–1909)

k193. Horns] Johanne Christiane (1838–1926), født Steenstrup, og Johannes Henrik Aas (1831–83) Horn

k194. den 27de] Peter Severin Steenstrup (1807–63), som døde 27. februar samme år, hadde fødselsdag 29. november.

k195. Ernst W.] Johan Ernst Welhaven (1848–1924), sønn av Josephine og Johan Sebastian Welhaven

k196. Jægerbruden ... Texten] Librettoen til Carl Maria von Webers opera *Der Freischütz* er skrevet av Johann Friedrich Kind.

k197. Overførsterens] overførster: overordnet forstmann

k198. Hirschfænger] lang jaktkniv

k199. Bürger ... Digt] Gottfried August Bürgers (1747–94) dikt «Der wilde Jäger»

k200. Wüthrich] Wüterich, tysk: råtass

k201. Peter] Peter Steenstrup (1845–91), nevø av Collett

k202. Polly ... Sossen] Navnene gjelder Sophie og Peter S. Steenstrups hjemmeboende barn (Peter, se ovenfor): Pauline Bernhardine (Polly) (1835–1901), Martine Jeannette (Tina) (1840–1928), Hilda (1842–1927), Hjalmar (1847–1915), Sofie Augusta (Sossen) (1850–1936).

k203. Tante, Tante] Sophie Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster

k204. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Berlin. Teksten s. 3 er skrevet opp-ned i forhold til resten av brevteksten. Mottakerens navn står på s. 3, på den ubeskrevne nedre halvdelen. Brevet fulgte med hennes brev til Alf Collett 23. november 1863.

Datering: Om datolinjen, se innledende kommentar til brevet til Alf Collett 23.

november 1863. Collett har dessuten glemt å skrive måned, og det er senere tilføyd med blyant trolig av Alf.

k205. 3 meget lange Breve] brevene 23. og 24. november 1863 til sønnene Alf (1844–1919), Oscar (1845–1911) og Emil (1848–1904) Collett

k206. Løkkes] Inger Marie Birgitte (1830–1913), født Hald, og Jakob (1829–81) Løkke. Han var overlærer ved Christiania Katedralskole.

k207. den danske Konges død ... Morgenbladet] Frederik 7. (1808–63) døde 15. november 1863, omtalt i *Morgenbladet* 17. november.

k208. den nye Hertug] Christian (1818–1906), prins av Glücksburg og hertug av Slesvig, Holstein og Lauenburg; kong Christian 9. av Danmark 1863–1906

k209. mukse] mukke

k210. Tante Hanne og Onkel] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett. De tok til seg Robert som pleiesønn i 1852.

k211. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Berlin. Brevet er skrevet i tre omganger på forskjellig papir: Først et dobbeltblad av tynt papir (s. 1–4), hvor teksten avsluttes på langs i margen på s. 4, deretter tilsvarende s. 1. Dernest et mindre blad i kraftigere papir (s. 5–6), hvor teksten avsluttes på langs i margen på s. 6. Til slutt et mindre blad av tynt papir (s. 7–8), hvor teksten avsluttes s. 8 først på langs i margen og deretter øverst opp ned i forhold til sidens øvrige tekst.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrifter av Alf Collett: «Berlin» og «1863». Årstallet stemmer med de tekster Collett fikk trykt i *Illustreret Nyhedsblad*, og de videre reiseplaner over Düsseldorf til Paris.

k212. Brevet] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k213. Jonas Lie] Jonas Lie (1833–1908), sakfører og eier av *Illustreret Nyhedsblad*

k214. Brev af 27de Nov.] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k215. hans Blad] *Illustreret Nyhedsblad*

k216. Den første Artikkel ... Sildekonen] «Skisser og Reisebilleder. I.» (*Illustreret Nyhedsblad* 20. desember 1863). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med tittelen «Aldrig fornøiet – altid fornøiet».

k217. Welhavens] Josephine (1812–66), født Bidoulac, og Johan Sebastian (1807–73) Welhaven

k218. Thaulows] Nicoline (Nina) Louise (1820–94), født Munch, og Harald Conrad (1815–81) Thaulow

k219. Onkel Johans] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett

k220. Der er fire a fem Nummer ... hjem] jf. kommentar i brevet til Jonas Lie 26. desember 1863 om hennes tekster i *Illustreret Nyhedsblad*

k221. Snaus] skitt

k222. Tellefsen] Thomas Tellefsen (1823–74), komponist, pianist og musikkpedagog. Hans hjem i Paris var et møtested for nordmenn.

k223. artigt Brev] Vi kjenner ikke til brev mellom Collett og Thomas Tellefsen.

k224. Oscars] sønnen Oscar Collett (1845–1911), student

k225. Nødehaarsadresser] madrasser av kuhår

k226. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

k227. Baronessen] Baronesse von Kloest, tysk oversetter. Hun oversatte blant annet *Amtmandens Døttre* til tysk (*Die Amtmanns-Töchter*. Deutsch von Baronin v. Kloest, Leipzig 1864). Hennes hjem i Berlin var et møtested for nordmenn.

k228. Oversættelsen] Collett hadde en tysk oversettelse av *Amtmandens Døttre* som hun prøvde å få utgitt i Berlin.

k229. tout ... l'honneur] fransk: alt er tapt, bortsett fra æren

k230. røg altsaa i Lyset] ble til intet, gikk fløyten

k231. Løkkes] Inger Marie Birgitte (1830–1913), født Hald, og Jakob (1829–81) Løkke. Han var overlærer ved Christiania Katedralskole.

k232. de Dage ... i Morgen] Peter Jonas Collett døde 18. desember 1851.

k233. Stenstrups] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, og hennes barn

k234. Lis] søstrene Ida (1838–1905) og Erika Lie (1845–1903). De studerte klaver ved Theodor Kullaks institutt i Berlin.

k235. Sarzs] Maren (1811–98), født Welhaven, og Michael (1805–69) Sars. Hun hadde en salong i Christiania og han var ekstraordinær professor i zoologi.

k236. Munchs Familie] Andreas Munch (1811–84) var enkemann uten barn (hans to barn av første ekteskap døde i 1850 og 1859), men det kan gjelde hans mor, Else Petronelle Munch (1790–1879), født Hofgaard.

k237. Arnesen] Ole Seppingbøl Arnesen (1820–64), gift med Colletts kusine Laura Augusta, født Wergeland

k238. Emils] sønnen Emil Collett (1848–1904), skoleelever

k239. fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter. Hun bodde i Paris.

k240. Erik] Erik Colban (1841–1900), Marie Colbans sønn

k241. Fru Maribo] Hedvig Theresia Francisca Maribo (1814–91), født Sonnleithner, østerriksk-norsk foreningskvinne, legatstifter og filantrop (jf. Colletts brev til Alf Collett 17.–18. oktober [1863] og 18. mars [1864])

k242. Pütters] husverten, se brevet til Alf Collett 17.–18. oktober [1863]

k243. Vogt] kanskje Jens Theodor Paludan Vogt (1830–92), ingeniør og senere driftsbestyrer ved Christiania Sporveisselskab, stiftet 1874, gift med forfatteren Johanne Christiane Vogt (1833–1906), født Collett

k244. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Berlin. Mottakeren har skriblet på brevet blant annet: «Tellefsen Rue de bataille 37». Det er Thomas Tellefsens adresse, hvor Collett var invitert til å bo de første dagene etter hennes ankomst til Paris (jf. Colletts brev til Alf Collett 16.–18. desember [1863]). Brevet er trykt i *Norske Intelligenssedler* 31. mai 1913.

k245. S: T:] latin: salvo titulo: med utelatelse av tittel

k246. Deres Brev] Dette brevet er ikke bevart, men det er omtalt i Colletts brev til Alf Collett 16. desember [1863]. Lies brev er der datert til 27. november.

k247. de sendte Korresspondencer] «Skisser og Reisebilleder. II.» (*Illustreret Nyhedsblad* 27. desember 1863) og «Korrespondancer og Reiseskildringer. I.» (*Illustreret Nyhedsblad* 3. januar 1864). De to tekster ble senere trykt sammen i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med tittelen «Berlins Gader».

k248. Kongsvgr.] Dvs. Kongsvinger, hvor Jonas Lie var sakfører.

k249. Korresspondencerne – efter min Inddeling – 6 i Tallet] Collett fikk trykt seks artikler i Jonas Lies tidsskrift *Illustreret Nyhedsblad* vinteren 1863–64: «Skisser og Reisebilleder. I.–II.» (trykt 20. og 27. desember 1863) og «Korrespondancer og Reiseskildringer I.–IV.» (trykt 3., 10., 17. og 24. januar 1864). Tekstene ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868), og de fleste var også med i den svenske utgivelsen *Under ljusa dagar* (Stockholm 1866). Den første artikkelen (20. desember) sendte Collett til Lie via hans kusine Ida Lie (jf. brevet til Alf Collett 23. november 1863), og de to neste artiklene (27. desember og 3. januar) sendte Collett direkte til redaksjonen. De tre siste (10., 17. og 24. januar) ble trolig alle sendt med dette brevet. Manuskripter til flere av artiklene befinner seg nå i Gunnerusbiblioteket ved NTNU.

k250. den første lille Skizze] «Skisser og Reisebilleder. I.» (*Illustreret Nyhedsblad* 20. desember 1863). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med tittelen «Aldrig fornøiet – altid fornøiet».

k251. Kontrahent] person som inngår en kontrakt

k252. Til min Søn har jeg skrevet] Alf Collett (1844–1919), student. Se brevet til ham 16.–18. desember [1863]

k253. Deres Cousiner] Ida Lie (1838–1905) og Erika Lie (1845–1903), de studerte klaver ved Theodor Kullaks institutt i Berlin.

k254. Deres Kone] Thomasine Lie (1833–1907)

k255. Bjørnstjerne Bjørnson] Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910), forfatter

k256. «Sigurd Slembe»] skuespill fra 1862 av Bjørnstjerne Bjørnson

k257. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er avsluttet på langs i margen på s. 2, deretter tilsvarende på s. 3. Brevet er trykt i *Norske Intelligenssedler* 3. juni 1913, og igjen i *Hjemmenes Vel* 18. mai 1922.

k258. Deres tvende ærede Breve] Vi kjenner ikke til disse brevene.

k259. B. Hansen] Paul Botten-Hansen (1824–69), kritiker og redaktør av *Illustreret Nyhedsblad*

k260. 1ste Feuilleton] «Skizzer og Reisebilleder. I.» (*Illustreret Nyhedsblad* 20. desember 1863). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med tittelen «Aldrig fornøiet – altid fornøiet».

k261. et Par Ord til Red.] brev fra Collett til *Illustreret Nyhedsblad* 8. januar 1864 (Gunnerusbiblioteket ved NTNU)

k262. mit Brev] brevet til Jonas Lie 26. desember 1863

k263. min Søn] Alf Collett (1844–1919), student

k264. Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

k265. Hin Skizze fra Charlottenburg] «En Aften i Charlottenburg» (*Illustreret Nyhedsblad* 17. april 1864). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med samme tittel.

k266. Ida Lie] Ida Lie (1838–1905), studerte ved Theodor Kullaks institutt i Berlin

k267. Deres Cousiner] søstrene Ida og Erika Lie (1845–1903), som begge studerte klaver ved Theodor Kullaks institutt i Berlin

k268. H. C. Andersen] Hans Christian Andersen (1805–75), dansk forfatter

k269. Improvisator] H.C. Andersen: *Improvisatoren* (1835)

k270. Dickens] Charles Dickens (1812–70), engelsk forfatter

k271. denne Sum for sine Ark] se H.C. Andersen: *Mit Livs Eventyr*, København og Kristiania, Gyldendal, 1908, 227–28

k272. mine Feuilletoner] «Skizzer og Reisebilleder. I.–II.» (*Illustreret Nyhedsblad* 20. og 27. desember 1863) og «Korrespondancer og Reiseskildringer I.–IV.»

(*Illustreret Nyhedsblad* 3., 10., 17. og 24. januar 1864)

k273. det Pütterske Huus] se brevet til Alf Collett 17.–18. oktober [1863]

k274. «i de lange Nætter»] Camilla Collett: *I de lange Nætter*, J.W. Cappelen, Christiania 1863

k275. Nyhedsbladet] *Illustreret Nyhedsblad* 28. desember 1862, usignert

k276. Bjef i Vikingen] *Vikingen* 24. januar 1863, signert «P.J. Olsen Kjøbmand i Porsgrund»

k277. Gny i Morgenbladet] *Morgenbladet* 2. april 1863

[k278](#). (Monrad)] Marcus Jacob Monrad (1816–97), filosof og kritiker

[k279](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er trykt i *Norske Intelligenssedler* 5. juni 1913.

[k280](#). et Brev] Colletts brev til Jonas Lie 1. februar 1864

[k281](#). min Skizze fra Charlottenburg] «En Aften i Charlottenburg» (*Illustreret Nyhedsblad* 17. april 1864). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med samme tittel.

[k282](#). Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

[k283](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere påskrift av biblioteket: «27 febr 1865». Av innholdet i brevet går det frem at det er skrevet i 1864. Da oppholdt Collett, Arbo og Meyer seg i Paris. Det stemmer også med ukedagen, for 27. februar var en lørdag i 1864. Ut fra ordlyden tyder det på at dette er det første brevet Collett sender til Arbo etter å ha ankommet Paris.

[k284](#). Tellefsen] Thomas Tellefsen (1823–74), komponist, pianist og musikkpedagog

[k285](#). Meyer (Sangeren)] Henrik Meyer (1835–1924), studerte sang i Paris 1861–64 og fikk undervisning i harmonilære av Tellefsen

[k286](#). Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

[k287](#). On est ... vient au Caffé] fransk: Man ber om at dette brevet blir overlevert til herr Arbo når han kommer til kafeen.

[k288](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er udatert. Ut fra innholdet tyder det på at det er skrevet ikke lenge etter det første brevet til Arbo fra Paris, 27. februar [1864]. Vi daterer derfor brevet til mars 1864.

[k289](#). Tellefsens] Severine (1839–1915), født Bye, og Thomas (1823–74) Tellefsen. Hun var sangerinne og han var komponist, pianist og musikkpedagog.

[k290](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er avsluttet i margen. Først på langs i margen s. 4 og s. 3, deretter øverst s. 1 opp-ned i forhold til den øvrige tekst på siden, så på langs i margen s. 2 og s. 1, og til slutt igjen øverst s. 1 opp-ned.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift: «64». Det stemmer med innholdet i brevet, deriblant omtalen av pensjonen Collett ble tildelt av regjeringen 30. januar 1864.

[k291](#). Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k292. Brev til Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge. Vi kjenner ikke til brevet.

k293. Pensionen] Collett ble ved kongelig resolusjon innstilt til en pensjon på 80 spesidaler årlig 30. januar 1864, men Stortingets Gage- og Pensionskomitee fastsatte den til en vanlig enkepensjon på 40 spesidaler årlig under sin behandling av innstillingen i februar 1864. (Se Stortingsforhandlinger. Indst. S. No. 46 (No. 314) samt S. No. 9 *Om de af Statscassen midlertidigt Bevilgede Pensioner ...*)

k294. G. Sibbern] Georg Christian Sibbern (1816–1901), diplomat og politiker. Vi kjenner ikke til dette brevet.

k295. Brev til ham] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k296. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), skolelev

k297. Vexels] Wilhelm Andreas Wexels (1797–1866), residerende kapellan ved Vor Frelsers kirke

k298. Welhs] Josephine (1812–66), født Bidoulac, og Johan Sebastian (1807–73) Welhaven. Collett ønsket ikke at sønnen Emil skulle omgås vennen Ernst Welhaven i familiens hjem. Se brevet til Emil Collett 24. november 1863.

k299. Frøken Egeberg] Fanny Egeberg (1841–99), ugift, musiker

k300. Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

k301. Grevinden] Grevinne Hamilton som Marie Colban bodde hos.

k302. Fru Kjerulf] Elisabeth (Betzy) Marie Kjerulf (1781–1873), født Lasson, enke etter Peder Kjerulf (1781–1841)

k303. Nina Thaulow] Nicoline (Nina) Louise Thaulow (1820–94), født Munch, gift med Colletts fetter, Harald Conrad Thaulow. Vi kjenner ikke til dette brevet.

k304. ridicule] latterlig

k305. Tellefsen] Thomas Tellefsen (1823–74), komponist, pianist og musikkpedagog

k306. Lie] Jonas Lie (1833–1908), sakfører og eier av *Illustreret Nyhedsblad*

k307. Medaillen] Collett hadde høsten 1863 fått medaljen Pro litteris et artibus (latin: for vitenskap og kunst) av kong Karl 4.

k308. Stensballe] Peter Fredrik Steensballe (1821–95), forlegger, utga Colletts *Fortællinger* (1861) og tok *Et undersøisk Parlament* (1863) i kommisjon

k309. Broschuren] Antakelig *Et undersøisk Parlament*

k310. Knudsen] Anna Hedvig Wilhelmine (1814–98), født Sissener, og Nils (1808–79) Knudsen, bestyrer av Eidsvold Verk

k311. H-s] dvs. Henriks: Henrik Wergeland, (1808–45), Colletts bror, forfatter

k312. Vedøe] Edvard Wilhelm Vedøe (1805–95), prest, gift med Colletts søster Augusta

k313. Fru Mariboes Oversættelse] Hedvig Theresia Francisca Maribo (1814–91), født Sonnleithner, østerriksk-norsk foreningskvinne, legatstifter og filantrop. Hennes tyske oversettelse av *Amtmandens Døttre* forsøkte Collett å finne en forlegger til under sitt opphold i Berlin. Se brevet til Alf Collett 17.–18. oktober, 23. november og 16.–18. desember 1863. Se også *Sidste Blade* (1868) s. 45.

k314. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911), student

k315. Brynie nævner dem ... Oscar slet ikke] Vi kjenner ikke til disse brevene.

k316. Den Lie har faaet tilsendt] «En Aften i Charlottenburg» (*Illustreret Nyhedsblad* 17. april 1864). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med samme tittel. Jf. brevet til Jonas Lie 20. februar 1864.

k317. 60 Spd aarlig] Collett ble ved kongelig resolusjon bevilget en forhøyet pensjon på 80 spesidaler i januar 1864. I sin behandling av bevilgningen måneden etter fastsatte Stortingets Gage- og Pensionskomite Colletts pensjon til 40 spesidaler årlig (jf. kommentaren til 'Pensionen' øverst i brevet). Vi vet ikke hvorfor Collett nevner summen 60 spesidaler.

k318. Ansøgningen] På Colletts vegne sendte vergen Ole Andreas Brynie en søknad om pensjon over statskassen høsten 1862. Søknaden er tapt, men lå til grunn for finansdepartementets innstilling av Collett til en pensjon på 80 spesidaler årlig som ble bevilget ved kongelig resolusjon 30. januar 1864.

k319. Tønsberg] Nils Christian Tønsberg (1813–97), forlegger. Den omtalte tilbakebetaling gjelder antakelig Tønsbergs utgave av Peter Jonas Colletts *Den norske Familieret*, 3. Udg., 1859.

k320. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er et konsept skrevet på fransk og med latinske bokstaver. Brevet har to senere påskrifter av Collett, som begge er strøket. På første side øverst: «Brev til George Sand, som aldrig blev besvaret, muligens har hun aldrig faaet det.» På siste side nederst: «Paa dette Brev fik jeg aldrig noget Svar, maaske det aldrig har naaet hende.» Vi kjenner bare til dette konseptet, ikke et avsendt brev. Ut fra Colletts påskrifter antar vi at brevet ble renskrevet og sendt, men kanskje ble det aldri mottatt av George Sand. Hun var bortreist fra Paris fra midten av mars 1864 til desember samme år (jf. Sand 1984).

k321. Oversettelse av brevet til norsk:

En utlending, som bare er på et kort opphold i Paris, ønsker å møte Dem, og ber umiddelbart om Deres tillatelse til det.

Jeg er fra Norge, et land som ikke må være Dem særlig kjent, et fattig, tilbakestående land blant andre siviliserte land, hvis kultur, gjennom århundrer kvalt, smått om senn er i ferd med å fødes på ny. Folket, enkelt og strengt i seder og

vaner, er like fullt ivrig og poetisk, det liker kunst, og i mangel av selv å være i besittelse av en rik og utbredt litteratur, vet det å sette pris på andre nasjoners. Også Deres bøker, Madame, er godt kjent hos oss; de er likt og ansett av alle som ikke frykter det som er stort og sant. Hadde De bare Deres ånd og Deres store navn, hadde jeg kunnet stå imot ønsket om å henvende meg til Dem, jeg ville til og med vært redd for det. Men De har et hjerte, et hjerte som taler, som roper, i alt De har skrevet, og til hvilket mitt har svart tusen ganger, om enn langt borte fra Dem. Jeg skriver Deres språk dårlig, jeg snakker det knapt bedre, men jeg vil ikke komme til Dem for å tale, jeg kommer for å se Dem, for å kunne ta med meg, når jeg kommer tilbake til mitt land, tilfredsstillelsen av å ha sett forfatteren av Mauprat, André og «L'Histoire de ma vie».

Hvis De samtykker i å møte meg, Madame, vær vennlig å la meg ved noen ord få vite når jeg vil kunne ha æren av å komme til Dem.

[k322](#). Mauprat] George Sands roman *Mauprat* (1837), norsk oversettelse i 1856 i *Tidsskrift for Skjønlitteratur*.

[k323](#). André] George Sands roman *André* (1835)

[k324](#). «l'histoire de ma vie»] George Sands selvbiografi *Histoire de ma vie* (1855)

[k325](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er avsluttet på langs i margen på s. 4, deretter tilsvarende s. 2 og s. 3. På første side på langs i margen står det skrevet «Oscar» med litt større bokstaver enn resten av brevet. Det kan muligvis være tegn på at brevet er blitt sendt med et annet brev, som nå er tapt. Jf. brevene til brødrene som ble sendt med Alf Colletts 23. november 1863.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere påskrift med blekk: «1864.» Det stemmer med innholdet i brevet. Oscar Collett utdannet seg til reserveoffiser sommeren 1864.

[k326](#). Dit forrige Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

[k327](#). Reservemilitairskolen] Sommeren 1864 utdannet Oscar Collett seg til reserveoffiser og ble ansatt som sekondløytnant uten fast lønn i 2. akershusiske infanteribrigade.

[k328](#). auf, und marschier ab] tysk: opp, og marsjer av sted

[k329](#). Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror. Oscar var hans pleiesønn fra 1855.

[k330](#). Alf] sønnen Alf Collett (1844–1919), student

[k331](#). Stenstrups] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, og hennes barn

[k332](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er udatert, men det er fra våren 1864 da både Arbo, Collett og Marie Colban oppholdt seg i Paris.

[k333](#). Berg] antakelig Hans Johan Fredrik Berg (1813–74), maler

[k334](#). Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

[k335](#). de bonne heure] fransk: tidlig

[k336](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men det er trolig fra 1864 da begge oppholdt seg i Paris. De møttes i Paris igjen våren 1868, men bruken av Café Regence som møtested indikerer at det er fra 1864.

[k337](#). Udstillingen] antakelig utstillingen Salon de 1864 i Palais Champs–Élysées hvor Peter Nicolai Arbo stilte ut maleriet *Valkyrien* fra 1860.

[k338](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er trykt i *Norske Intelligenssedler* 31. mai 1913, og igjen i *Hjemmenes Vel* 18. mai 1922.

Datering: Brevet er udatert. Øverst er det senere påført med blyant og ukjent hånd: «Berlin, 1 juni 1863.». Datoen 1. juni er hentet fra brevteksten, men det er flere opplysninger i brevet som tilsier at det er fra 1864: De to korrespondanser Collett sender må være «Pensioner i Paris» og «En Maiaften i Paris» som ble trykt i *Illustreret Nyhedsblad* henholdsvis 12. juni og 17. juli 1864; «den lille Novellette» hun ønsker høyere honorar for må være «En Aften i Charlottenburg» som ble trykt i *Illustreret Nyhedsblad* 17. april 1864; det økonomiske bidraget hun ber Lie om å sende til sønnen Alf som støtte til en sommertur, nevner hun også i brev til Alf 3. juni 1864.

Skader: Brevets kanter er skadet og beskåret, med tap av bokstaver ved linjeslutt s. 2.

[k339](#). to Korresspondencer] «Pensioner i Paris» (*Illustreret Nyhedsblad* 12. juni 1864) og «En Maiaften i Paris» (*Illustreret Nyhedsblad* 17. juli 1864). Tekstene ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med titlene «Pensioner i Paris» og «Afskedsstemning».

[k340](#). Deres Blad] *Illustreret Nyhedsblad* var eid av Jonas Lie i perioden 1861–64.

[k341](#). den lille Novellette] «En Aften i Charlottenburg» (*Illustreret Nyhedsblad* 17. april 1864). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med samme tittel

[k342](#). Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

[k343](#). min Søn Stud. jus Alf Collett] Alf Collett (1844–1919)

[k344](#). *Bureauchef Colletts Gaard Homansby*] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror. Han kjøpte Josefines gate 9 i 1863.

[k345](#). Holst] antakelig Christian Holst (1809–90), kammerherre, universitetssekretær

[k346](#). *Morgenbladet*] I *Morgenbladet* 20. april 1864 omtales en konsert ved Theodor Kullaks institutt i Berlin.

[k347](#). Ida] Ida Lie (1838–1905), studerte klaver ved Theodor Kullaks institutt i Berlin

[k348](#). Erikka] Erika Lie (1845–1903), studerte klaver ved Theodor Kullaks institutt i Berlin

[k349](#). Mit sidste lille Brev] brevet til Jonas Lie 20. februar 1864. Hans brev til henne 1863–64 er ikke kjent.

[k350](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men året må være 1864 for i brev til Alf Collett 3. juni 1864 skriver hun også om sine planer om en tur til Versailles førstkomende søndag med Arbo. Men noe ved datoangivelsen må være feil, for 3. juni falt i 1864 ikke på en onsdag, men en fredag. Muligens roter Collett både med ukedager og dato, for i brevet ber hun om et møte dagen etter og tilføyer i en parentes: «Fredag». Vi beholder likevel hennes dato 3. juni, og det må være skrevet en av dagene 1.–3. juni 1864.

[k351](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er avsluttet på langs i margen på s. 8, deretter s. 6 i begge marger og tilsvarende s. 4, og til slutt s. 1. Rekkefølgen på de siste tilføyelsene er usikker.

Datering: Foran datoangivelsen står et overstrøket 14-tall. Den synes å være Colletts egenhendige, men kan være påført senere. Det er usikkert hva tallet viser til.

[k352](#). Dit Brev ... mit Maanedgamle] Alf Colletts brev til moren er ikke kjent, og hennes siste bevarte brev til Alf er brevet 18. mars [1864].

[k353](#). Roberts] sønnen Robert Collett (1842–1913), student

[k354](#). Roberts ... den 24de] Vi kjenner ikke til dette brevet.

[k355](#). Tellefsens] Severine (1839–1915), født Bye, og Thomas (1823–74) Tellefsen. Han var komponist og pianist, hun sangerinne og ekteparets hjem var et møtested for nordmenn i Paris.

[k356](#). Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

k357. Arbo] Peter Nicolai Arbo (1831–92), maler. Se Colletts brev til ham 3. juni [1864].

k358. Hans Billeda paa Expositionen] Arbo stilte ut maleriet *Valkyrien* fra 1860 på Salongen i Paris 1864.

k359. Frøken Holmsen] Karen Holmsen (1832–1912), Norges første profesjonelt utdannede operasangerinne

k360. Mejer] Henrik Meyer (1835–1924), sanger

k361. Frøken Thygeson] Charlotte Thygeson (1811–72), pianist

k362. abordere] nærme seg

k363. Fru Colbans Grevinde] Grevinne Hamilton. Under sitt opphold i Paris i 1855, leide Marie Colban et værelse hos den britiske gesandten Grev Hamilton og ble tatt opp i deres hus. Jf. blant annet brevet til Alf Collett 18. mars [1864]

k364. Maurits Hansen] (1794–1842), forfatter

k365. tantalsk] som piner noen ved stadig å skape forventning om noe som ikke innfris

k366. Nyhedsbladet] *Illustreret Nyhedsblad*

k367. til Lie] se Colletts brev til Jonas Lie [1. juni 1864]

k368. Svar fra Sibbern] Georg Christian Sibbern (1816–1901), diplomat og politiker. Vi kjenner ikke til dette brevet.

k369. Novel] eldre variant av 'Novelle', dvs. historie

k370. en tærende Kvinde] Sibberns ektefelle, Maria Sibbern (1815–85), født Soane

k371. mit Manuscript] «Pensioner i Paris» (Gunnerusbiblioteket ved NTNU, Oct. 800). Trykt i *Illustreret Nyhedsblad* 12. juni 1864, og senere i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med samme tittel.

k372. Onkels] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett

k373. Stenstrups] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, og hennes barn

k374. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904). Han skulle gå til konfirmasjon hos presten Wilhelm Andreas Wexels i Vor Frelsers Kirke, jf. brevet til Alf Collett 18. mars [1864].

k375. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911), student. Brev fra ham til Collett er ikke kjent.

k376. Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror. Oscar var hans pleiesønn fra 1855.

k377. Caroline] trolig Caroline Sigfridia Adolphine Kaltenborn (1812–85), ugift

k378. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Collett har brukta brevarket annerledes enn hun pleier og har derfor

markert tekstrekkefølgen med tegn og en note: «(see sidste Side)». Adressatens navn står midt på brevets ubeskrevne side; det er trolig blitt sendt sammen med et annet brev, sannsynligvis brevet til Alf Collett av samme dato.

k379. Dit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

k380. Stipendium] Robert Collett fikk av universitetet i 1864 sitt første offentlige stipendium for å gjøre en zoologisk-botanisk undersøkelse i fjellene omkring Gudbrandsdalen og på Hvaler.

k381. Dit egentlige Studium] Robert Collett begynte å studere jus i 1862.

k382. R. og E.] Halvor H. Rasch (1805–83) og Laurits M. Esmark (1806–84), professorer i zoologi

k383. reusserer] lykkes

k384. Professor Thaulow] Moritz Christian Julius Thaulow (1812–50), professor i kjemi

k385. laisser Allér] laisser aller, fransk: la gå (egentlig 'se laisser aller', la det skure, gi blaffen)

k386. Onkel og Tante Hanne] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett. De tok til seg Robert som pleiesønn i 1852.

k387. Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

k388. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av måned og år, men siden det handler om en felles utflukt til Versailles må det være juni 1864. Samme tur omtales i brev til Alf Collett 3. juni 1864. Dateringen bekreftes også av at 4. juni var en lørdag i 1864.

k389. Tellefsen] Thomas Tellefsen (1823–74), pianist, komponist og musikkpedagog

k390. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris.

k391. Tellefsens] Severine (1839–1915), født Bye, og Thomas (1823–74) Tellefsen. Han var pianist og komponist, og hun sangerinne. Deres hjem i Paris var et møtested for nordmenn.

k392. Amtmand Collett] Johan Christian Collett (1817–95), amtmann, Peter Jonas Colletts bror

k393. Kjerulfske] av Halfdan Kjerulf (1815–68), komponist og pianist

k394. Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

- k395. Henri IV] Henrik av Navarra (1553–1610), kong Henrik IV av Frankrike
1589–1610
- k396. Gabrielle DEstré] Gabrielle d'Estrées (1573–99), favorittelskerinnen til kong Henrik IV
- k397. Ludvig den 14] Ludvig XIV av Frankrike (1638–1715), konge 1643–1715
- k398. Alfs] sønnen Alf Collett (1844–1919), student
- k399. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911), student
- k400. Robert] sønnen Robert Collett (1842–1913), student
- k401. Broschure] Robert Collett: *Oversigt af Christiania Omegns Ornithologiske Fauna*, Christiania, Johan Dahl 1864
- k402. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), skoleelever
- k403. Vexels] Wilhelm Andreas Wexels (1797–1866), residerende kapellan ved Vor Frelsers Kirke
- k404. Alette] Alette Wilhelmine (1845–1910), datter av Oscar Wergeland, gift 1863 med Halvor Christian Sejersted
- k405. Din unge Kone] Caroline Cecilie Adelaide Wergeland (1841–74), født Hagemann
- k406. en Datter] Sigrid Wergeland (1863–1939)
- k407. en ganske mærkelig Samling] Det finnes en mengde brev 1833–44 fra Collett til Oscar Wergeland, men bare to (1831, 1836) fra ham til henne (se Brevs. 3).
- k408. Emilie D-s] Emilie Diriks (1810–43), ugift
- k409. Sevignés] Marie de Rabutin-Chantal Sévigné (1626–96), fransk forfatter, kjent for sine brev
- k410. Fader] Nicolai Wergeland (1780–1848), prost og forfatter
- k411. Mine Feuilletoner ... herfra] «Pensioner i Paris» (*Illustreret Nyhedsblad* 12. juni 1864) og «En Maiften i Paris» (*Illustreret Nyhedsblad* 17. juli 1864). Tekstene ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med titlene «Pensioner i Paris» og «Afskedsstemning».
- k412. Rogstad] Nils Rogstad (1814–80), amtmann i Aust–Agder
- k413. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Paris.
- Datering:** Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift: «64». Det stemmer med innholdet i brevet, deriblant omtalen av Alf Colletts planlagte fottur. Den omtaler han selv i oversikten over sine reiser (Ms.8° 1531:5).
- k414. imse] dvs. ymse, dialektalt: tvilsomt, vanskelig
- k415. Dit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.
- k416. Tellefsens] Severine (1839–1915), født Bye, og Thomas (1823–74) Tellefsen. Han var pianist, komponist og musikkpedagog, og hun var sangerinne. Deres hjem

i Paris var et møtested for nordmenn.

k417. Fru Colban] Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

k418. Barnet] Jeanne Charlotte Wilhelmine Genviève Marceline Tellefsen (1859–?)

k419. et meget langt Brev] brevet fra Collett til Oscar Wergeland 23. juni 1864

k420. Oscar] Oscar Wergeland (1815–95), offiser, kartograf og landskapsverner

k421. Hvid] betegnelse for ørliten pengeverdi

k422. Fru Sophie Halkjer] Edvarda Sophie Halkjer (1816–82), født Munch, enke etter Hans Peter Andreas Halkjer (1808–60), grosserer i København

k423. Li] Jonas Lie (1833–1908), sakfører og eier av *Illustreret Nyhedsblad*

k424. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet er et konsept, og det er uvisst om brevet ble sendt.

Datering: Konseptet er udatert, men har senere påskrift av Collett: «Paris 1864».

Det er skrevet før hennes avreise fra Paris, men det er uvisst når hun faktisk dro.

Allerede i brevene 3. juni til sønnene Alf og Robert Collett nevner hun at hun planlegger å forlate Paris midt i juni, men hun er der fortsatt 23. juni hvor hun skriver til Alf Collett og broren Oscar Wergeland. Vi vet at hun var i København 8. juli 1864, for da sendte hun brev til redaksjonen for *Illustreret Nyhedsblad* (Gunnerusbiblioteket ved NTNU). Og i brev til Alf 27. juli fra Helsingør skriver hun at hun kom til Danmark for omtrent tre uker siden, så avreisen fra Paris må ha vært omkring månedsskiftet juni/juli. Vi daterer derfor brevet til juni 1864, og plasserer det sist på måneden, rett før avreise.

k425. Grevinden] grevinne Hamilton, som Marie Colban bodde hos under sine opphold i Paris (jf. brevet til Alf Collett 18. mars [1864])

k426. Ich verlange Wasser ... Gold] fra Friedrich Schillers drama *Don Carlos* (1787), 3. akt: «Ich schlage / an diesen Felsen und will Wasser, Wasser / für meinen heißen Fieberdurst – Er giebt / mir glühend Gold.» glühend Gold: glødende gull

k427. Opplysninger om brevet:

Skrevet i Paris. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er udatert, men må være skrevet juni 1864, mens hun planlegger sitt oppbrudd fra Paris (om tidspunkt for avreise, se innledende kommentar til brevet til Marie Colban [juni 1864]). Vi daterer brevet til juni 1864 og plasserer det sist på måneden, rett før avreise. Tidligere er brevet registrert med datoens [15. juli 1864], fordi deler av poststemplet er lest som 15, men denne tydingen er svært usikker.

k428. Fanny E.] Fanny Egeberg (1841–99), ugift, musiker

[k429](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i København.

Datering: Brevet er udatert, men har senere blyantpåskrift: «1864 juli?» Vi vet at hun var i København 8. juli 1864, for da sendte hun brev til redaksjonen for *Illustreret Nyhedsblad* (Gunnerusbiblioteket ved NTNU). Og i brev til Alf Collett 27. juli 1864 fra Helsingør hvor Collett stoppet på vei nordover fra København, skriver hun at hun kom til Danmark for omtrent tre uker siden. Og i brevet her fremgår det at hun har oppholdt seg i København en stund. Derfor daterer vi også brevet til juli 1864.

[k430](#). Dit lille Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

[k431](#). Middelthuns] Julius Middelthun (1820–86), billedhugger

[k432](#). Alf] sønnen Alf Collett (1844–1919), student

[k433](#). Nicolaysen] trolig Niels Aars Nicolaysen (1832–96), han var i en årekke medlem av Kristiania Kunstforenings direksjon, gift med Clara Julie Charlotte Eleonore (1836–88), født Fougstad

[k434](#). Chr. Fougstads] Christian Adolph Carl Fougstad (1806–71), embetsmann, politiker og publisist

[k435](#). Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror. Oscar var hans pleiesønn fra 1855.

[k436](#). Opplysninger om brevet:

Skrevet i Helsingør. Brevet er avsluttet på langs i margen s. 1.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift: «1864». Det stemmer med innholdet i brevet, deriblant oppholdet ved Marienlyst Søbad og omtalen av «En Maiachten i Paris», som ble trykt i *Illustreret Nyhedsblad* 12. juni 1864.

[k437](#). Dit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

[k438](#). Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

[k439](#). et venligt, godt Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

[k440](#). Fru Halkjer] Edvarda Sophie Halkjer (1816–82), født Munch, enke etter Hans Peter Andreas Halkjer (1808–60), grosserer i København

[k441](#). Otto] Ole Andreas Brynies sønn Otto Magnus Brynie (1836–1915)

[k442](#). Herrer Halkjer] trolig de to eldste av Edvarda Sophie Halkjers sønner, Jakob Gotfred (1837–1917) og Herman Barclay (1839–1915)

[k443](#). Professor Holst med Frue og Datter] Frederik Holst (1791–1871); Dorothea Christierne Holst (1805–66), født Steffens, og Valborg Holst (1828–?)

[k444](#). Kammerherre H. Holst med Søster] trolig Harald Holst (1817–82), jurist, seremonimester ved det kongelige hoff, ugift. Ikke funnet opplysninger om hans søster.

[k445.](#) Maiaften i Paris] «En Maiaften i Paris» (*Illustreret Nyhedsblad* 17. juli 1864). Teksten ble senere trykt i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser* (Kbh. 1868) med tittelen «Afskedsstemning».

[k446.](#) Opplysninger om brevet:

Skrevet på Eidsvoll. Brevet er avsluttet i margen s. 1. Først på langs i margen, deretter nederst på siden adskilt fra den øvrige tekst med en vannrett strek, og til slutt øverst på siden opp-ned i forhold til den øvrige tekst. Rekkefølgen på tilføyelsene er usikker.

Datering: Brevet er udatert, men har senere blyantpåskrift av Alf Collett: «17 Aug 1864». 17. august var en onsdag, så datoene kan ikke stemme. Året må være 1864 og måneden august, for det er ikke så lenge siden hun er kommet hjem fra Paris. Hun har ennå ikke funnet seg et sted å bo i Christiania. I brevet til Peter Nicolai Arbo 27. september [1864] skriver hun at hun dro til Eidsvoll like etter hjemkomsten og var der i omtrent tre uker. Det bekrefter at august må være riktig måned.

[k447.](#) Dit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.

[k448.](#) Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), skoleelev

[k449.](#) Knudsens] Anna Hedvig Wilhelmine (1814–98), født Sissener, og Nils (1808–79) Knudsen, bestyrer av Eidsvold Verk

[k450.](#) Mad Kaasen] Anne Dorothea Kaasen (1798–1870), født Bay, enke etter Ole Kaasen (1800–51)

[k451.](#) Mørk ... Kroghs] Familien von Krogh eide gården Mork på Eidsvoll, nabogård til prestegården.

[k452.](#) Peter] kanskje Peter Steenstrup (1845–91), sønn av Peter Severin og Sophie Steenstrup

[k453.](#) Frøken Holst ... Broderens] Broren kan være Harald Holst (1817–82), hans søster ikke identifisert. Se brevet til Alf Collett 27. juli [1864].

[k454.](#) Wolfgang] Kanskje Wolfgang Fossum (1844–81). Fossum er en gård i Eidsvoll. Han tok artium i 1864, ble cand. jur. i 1871.

[k455.](#) Onkel Johan] Johan Christian Collett (1817–95), amtmann, Peter Jonas Colletts bror

[k456.](#) Hans Brodersøn] Colletts sønn Emil Collett (1848–1904), jf. brevet til Peter Nicolai Arbo 27. september [1864]

[k457.](#) Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911), student

[k458.](#) Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef. Oscar var hans pleiesønn fra 1855.

[k459.](#) Opplysninger om brevet:

Skrevet i Christiania. Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.

Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men det må være fra 1864. Det

stemmer med den nylig overståtte hjemreisen fra Paris via Danmark, og dernest oppholdet på Eidsvoll. Dessuten stemmer det med sønnen Emils konfirmasjon 2. oktober 1864.

k460. Fru Tellefsen] Severine Tellefsen (1839–1915), født Bye, sangerinne

k461. Tellefsen] Thomas Tellefsen (1823–74), pianist, komponist og musikkpedagog

k462. pro primo] latin: for det første

k463. en Laugværgje] Etter ektemannen Peter Jonas Colletts død i 1851, fikk Camilla Collett oppnevnt byråsjef Ole Andreas Brynie (1804–82) som laugverge. Laugvergers oppgave var å veilede enker, separerte eller fraskilte hustruer og ugifte kvinner over 21 år i deres formuessaker.

k464. omineuse] illevarslende, skjebnesvanger

k465. Knudsens] Anna Hedvig Wilhelmine (1814–98), født Sissener, og Nils (1808–79) Knudsen, bestyrer av Eidsvold Verk

k466. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), skoleelever

k467. Amtmandens] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett

k468. Emil, min Yngste komfimeret] Emil ble konfirmert 2. oktober 1864

Camilla Colletts *Brev 1863–64* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap.

Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på

bokselskap.no